היינטיגער נומער האלט 12 זייטען.

№ 40 | Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem | פרייז 35 גראשען | Lodzer Tageblat

לאָדזשער טאַגעבלאַט

22-טער יאהרגאנג. | 15 lutego 1929 r. | פרייטאג, ה׳ אדר א׳ תרפ״ט. | רעדאקציע און אדמיניסטראציע: פיעטריקאווער 16. טעלעפאנען: פון רעדאקציע 57, פון אדמיניסטראציע 47.

די העכסטע צייט איינצוקויפען

האַצעלעס

פון דער בעקאנטער מארקע „UŁAN“ עמפעהלט פון לאגער

„ELIBOR“

Sp. Akc. Handl. Przemysł.

„Ł. J. BORKOWSKI“

oddział w Łodzi, Kilińskiego 70, tel. 84

ZAKŁADY MECHANICZNE

„URSUS“ Sp. Akc.

WARSZAWA, Skierniewicka 27/29.

קראַפט-מאָטאָרן אויף ברען-שטאָף דיעזעל, האלב-דיעזעל, 2-טאקטען-מאָטאָרן פאר מילען, עלעקטראווניעס, פאָמפּעס א.א.וו. — ארמאטורע צו פּארע, גאַז און וואסער. — זעהר גינסטיגע בעדינגונגען.

גאַז אייזען-גוס-שטאָל, הויכווערטיגע און האלב-איידעלע מעטאלען, ווי בראָנז, אלומיניום, ווייסע מעטאלן א.א. — אויטאמאבילען האלב-לאַסט-אויטאמאבילען 1½—2½ טאָן און אויטאבוסען 18—20 פּלעצער. — פּאַדערט פּראָספּעקטען. — זעהר גינסטיגע בעדינגונגען.

Przedstawiciel na Łódź i województwo Łódzkie

p. **Henryk Burczyński,** Łódź, ul. Piotrkowska 112.

דערמיט דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען בײלייד אינזער ג׳ פרעזעס

אברהם בראמבערג

צוליב׳ן טויט פון זיין פאטער

נ״ע לייזער

פוטער-סעקציע ביים סוחרים-דעטאליסטן-פעראיין אין לאדז, פּיעטריקאווער 69.

אחרי מחלה כבדה וממושכה שבקה חיים לכל חי האשה החשובה הצנועה, החכמה והמפורסמת במעשיה הטובים ובמעלותיה התמימות בשנת השמונים ושתים לחייה

נ״ע חי׳ אסתר שוויף

אשת ר׳ יהודה ז״ל

מבית שאפירא. מי שהיתה זה מכבר סוחרת בעיר סלונים.

הלויתה למנוחת עולמים היתה אתמול מבית-האבל, רחוב סקווערא 1, אודות האסון הזה מודיעה בצער עמוק ובאבל קודר:

משפחתה המתאבלת.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער שותף יעקב ווינדמאַן

צוליב׳ן טויט פון זיין

נ״ע מוטער

ווינדמאַן, ווייץ און יאַכימאוויטש

לאדז

אונזער ג׳ שעף יעקב ווינדמאַן

צוליב׳ן טויט פון זיין געליבטער

נ״ע מוטער

דריקט אויס דעם שמערצפולען בײלייד

דאס פערסאנאל

פון דער פירמע „ווינדמאַן, ווייץ און יאַכימאוויטש“

לאדז

אונזער פריינד ה׳ דוד ווינדמאַן

ווי אויך דער פאמיליע ווינדמאַן אין זאַווערטשע

צוליב׳ן טויט פון זייער אונפערגעסליכער

נ״ע מוטער

דריקט אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

ווינדמאַן, ווייץ און יאַכימאוויטש

לאדז

צו דער ערשטער שמערצליכער יאהרצייט פון מיין יונג-פערשטארבענעם מאן, אונזער נישט-פערגעסליכען פאטער און ברודער

לייבל באסס ז״ל

קומט פאר תענית, פרייטאג, ד. 15. פעברואר 12 א זייגער מיטאג א הזכרה אויפ׳ן קבר, צו וועלכע עס לאדען איין בעקאנטע און קרובים

די פאמיליע

Dr. I. Herszfinkiel

ספעציאליסט קינדער-קראנקהייטען

זאַוואדזקא 15, טעל. 87-11

צוריקגעקעהרט

נעמט אן פון 8—9½ און פון 3—5.

Dr. L. PIKIELNY

ספעציאל-ארצט פאר נירען, בלאזען, הארץ-קראנקהייטען

Nawrot 8, telefon 19-90

נעהמט אן פון 4 — 7 אין אווענד ווי אויך אין דער לעכשניצע „Zdrowie“ נאוואמיעסקא 3 פון 12½—2.

ד״ר מ. קאליש

צאהן-ארצט

צאהן- און מונד-קראנקהייטען, צאהן-כירורגיע

נעמט אן פון 11 ביז 2 און פון 6½ ביז 8 אווענד

זונטאג און פייערטעג פון 11 ביז 2 פריה.

זשעראמסקיעגא (פאנסקא) 37

און לעכשניצא פאמאץ. אלעקסאנדער 1 פון 3—5 נאכמ.

Dr. med. J. LUBICZ

ORTOPEDA

גדאנסקא 28, טעל. 41-46

ספעציאליסט פון ביינער און געלענקען-קראנקהייטען

:—: פערקרימונגען פון פלייצעס און גלידער. :—:

אייגענע פר׳ זצאווניע

פון זעמטליכע ארטאפעדישע אפאראטען: ווי וקלאדקעס געגען פלאכפוס, קינסטליכע פיס, ארטאפעדישע גארסעטן א. ז. וו. נעמט אן פון 5—7

Dr. med. M. Heller

ספעציאליסט פאר הויט- און ווענערישע קראנקע און מענער-שוואכע

נאווראט 2, טעל. 79-89

נעמט אן ביז 10 פריה, און פון 4—8 אווענד

פאר פרויען פון 4—6 נאכמ.

פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פרייזען.

Dr. Niewiażski

האט זיך איבערגעצויגען

אויף אנדזשעיא 5, טעל. 59-40

נעמט אן פון 8—10 פריה און פון 5—9 אווענד.

ספעציאל-ארצט פאר סיפיליס, טריפער און מענער שוואכע בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.

פאר דאמען ספעציעלער ווארטע-זאל.

מארגען שבת, דעם 16-טען ד. ח. קומט פאר אין ווייסען-זאל פון האטעל מאנטייפעל

א

גרויסער קאנצערט-ראוט

מיט׳ן אנטייל פון גאנצען אנסאמבל פון „ארדט“

אנהויב 10 אווענד. ═══ אווענד-קליידונג ערווינשט. ═══ דער בופעט איז ריך פערזעהן. טענץ ביז אין גרויסן טאג. ═══ טויזענדער אטראקציעס.

בילעטען איז צו בעקומען ביי דער קאסע פון „ארדט“, זאכאדניא 43, פון 6 אווענד.

טעקסטיל-מייסטער-פעריין

אויף לאדזער וואיעוואודזטווע (זאכאדניא 63)

זונטאג, ד. 17 פעברואר, 5 א זייגער נאכמ. קומט פאר אין אייגענעם לאקאל

די אלגעמיינע יעהרליכע פערזאמלונג

צו וועלכער די מיטגלידער ווערען געבעטען צאהלרייך צו ערשיינען.

די פערוואלטונג.

פאלקס-אוניווערזיטעט ביי דער ציוג. ארגאניזאציע

מחר בשבת בשעה 5 אחה״צ באולם ההסתדרות הציונית (צעגעלנ. 4) הרצאה על הנושא:

„השירה העברית החדשה“ (הרצאה X)

המרצה: ד״ר י. פרנקל. הכניסה חנם.

די נאהנסטע פארלעזונג:

זונטאג, 17/2, 8.30 אווענד, אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע רעדט י. אונגער אויף ד. ט.: „ציוניזם אין דער ענגלישער ליטעראטור“.

ברכת מזל-טוב לחברי היקר מר

אברהם מונגדרייך

לארושיו את העלמה מרת

ליבא ליפקא

ידידך

אברהם מינטוס.

א צימער

מיט א בעזונדערן איינגאנג פראנט I שטאק

צו פערמיטען.

צו ערפאהרען קאנסטאנטינער 75, וואוינונג 6.

קאטאסטראפאלע פאלגען פון די פרעסט אויף דער ווירטשאפט

די פוילישע באַהנען האָבען שאדען. געהאַט ביז 50 מיליאן זל. — 40 טויזענד נייע ארבייטסלאזע. — דער מסחר איז אפגע־שטארבען. — די לאנד־ווירטשאַפט האָט אויך זעהר פיל געליטען. — מ'האט פערדינט מיט 50 פראצענט ווייניגער.

די מורא'דיגע פרעסט אין פוילען האָ־בען נישט נאָר גורם געווען, אז מענשען זאָלען בעקומען אפגעפרוירענע גלידער און אויערען און אז מ'זאָל זוכען מיט ליכט אביסעל שווארצע דימענטען, נאָר זיי האָבען אויך געבראַכט אַן'אָנגעהויפטע שאַדען דער ווירטשאַפט.

קודם־כל איז אַ דאנק די פרעסט אפ־געשטעלט געוואָרען דער טראנספּאָרט, וואָס האָט אונטערגעקט געפיהרט צו אַ שטילשטאַנד אין גאַנצען ווירטשאַפטס־לעבען.

מ'קען דרייסט זאָגען, אַז די באַהנען זענען נאָר געווען טעטיג אויף 50 פראָ־צענט. די הכנסות פון די באַהנען זענען במילא אויך געפאַלען מיט 50 פראָצענט. דאָס בעטרעפט לערך אַ היזק פון 45 מיליאָן זלאָטים. דערצו מוז מען נאָך צורעכענען די היזקות, וואָס שטאַמען פון די בעשעדיגונגען פון די באַהן־איינ־ריכטונגען, ווי שינעס, לאָקאָמאָטיווען א. ד. גל.

גאַנץ גרויסע היזקות האָט אויך געלי־טען די אויטאָבוס־קאָמוניקאַציע.

צוליב די פרעסט זענען פולשטענדיג אָפּגעשטעלט געוואָרען די בוי־אַרבייטען און אַלע אַנדערע אַרבייטען, וואָס קומען פאַר אונטער'ן פרייען הימעל.

מיר האָבען לעת עתה נישט קיין צי־פערן וועגען דער צאָהל אַרבייטסלאָזע, וואָס זענען צוגעקומען צוליב די פרעכט, אָבער מ'קען רעכענען, ז ביז 40 טויזענד אַרבייטער האָבען אַ דאַנק דעם פערלוירען די אַרבייט.

אין מסחר זענען די פאָלגען פון די פרעסט ממש פאַטאַל. אַ הויז אין די גע־וועלבער, וואו מ'פערקויפט לעבענס־מי־טעל הערשט אין אַלע געשעפטען אַ טויט־שטילקייט. עס האָבען געקענט אַרורכגעהן גאַנצע טעג מ'זאָל נישט זעהן קיין קונה אויף דער ליכטיגער שיין. ווע־גען הורט־מסחר אין זראָך אָפּגערעדט. אין משך פון די גאַנצע צייט פון די פרעסט איז נישט געמאַכט קיין איין גרעסערע האַנדעלס־טראַנזאַקציע.

צוליב דעם קוילען־מאַנגעל האָבען אַ סך אינדוסטריע־אונטערנעהמונגען, זיך געמוזט אָפּשטעלען. צוליב דער שלעכ־טער קאָמוניקאַציע פעהלען אויס אין אַ סך פאַבריקען רויה־מאַטעריאַלען און די אויסגעאַרבייטע סחורות קען מען נישט אָוועקשיקען.

די לאַנדווירטשאַפט האָט אַנגעהויערע היזקות צוליב די פרעסט. מ'קען נישט צופיהרען קיין פראָדוקטען אין דער שטאָט און צוליב דעם ווערען אַ סך פראַ־דוקטען קאַליע. מיט איין וואָרט, די גאַנ־צע ווירטשאַפט אין לאַנד האָט געליטען אַנגעהויערע היזקות צוליב די פרעסט. מ'קען זאָגען, אַז הײַנטיגע וואָך האָט די בעפעלקערונג פערדינט ווייניגער מיט 50 פראָצענט, ווי תמיד און אפשר אין דער שאָדען נאָך גרעסער.

אַ גרויסע שרפה אין אַ סינאַגאָגע אין דאַנציג.

דאַנציג, 14 פעברואר (י.ט.א) נעכ־טען אין אָווענד איז אויסגעבראָכען אַ שרפה אין דער מאַטען בורג סינאַגאָגע. די פלאַמען האָבען אַרומגענומען דעם גאַנצען בנין און ערנסט בעדראָהט די אַרומיגע הײַזער. נאָך 4 שעה'דיגער ענערגישער רעטונגס־אַקציע, איז געלונ־גען דאָס פייער־אויסצולעשען. קיין מענשי־ליכע קרבנות זענען נישט פערהאַן. דער היזק איז גאָר אַ בעדייטענדער. די סי־נאַגאָגע איז געווען אַסעקורירט.

איבער 50 טויזענד דאָלאַר
פאַר די הונגעריגע יודען אין בעסאַראַביע.

בערלין, 14. פעברואר (י.ט.א) דער יודישער הילפס־פעראיין אין דייטשלאַנד האָט בעשלאָסען אונטערצונעהמען אַ גרויסע הילפס־אַקציע פון די הונגער־ליידענדע יודען אין בעסאַראַביען. צו דעם צוועק זענען שוין אַרויסגעשיקט געוואָרען 15 טויזענד מאַרק. דער אַמעראַ־קאַנישער „דזשוינט" האָט אַסיגנירט פאַר די הונגעריגע יודען אין בעסאַראַ־ביען 20 טויזענד דאָלאַר און דער י.ק.א. אין פאַריז האָט צו דעם צוועק אַסיגנירט 27 טויזענד דאָלאַר.

אויסטערלישע פעראָרדנונג פון נציב העליון,
וואָס רופט אַרויס אַנ'אויפרעגונג בײַ די יודישע קאָלאָניסטען.

ירושלים, 14. פעברואר (י.ט.א) אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן קאָנפליקט צווי־שען די יודישע קאָלאָניסטען און די בע־דואינער וועגען דעם באָדען בײַ חדרה, האָט דער נציב העליון פעראָרדענט, אַז ביז דער קאָנפליקט וועט נישט ערלע־דיגט ווערען זאָל דערווייל דער נישט בע־אַרבייטער באָדען נישט פעראַקערט ווע־רען דורך די יודישע קאָלאָניסטען. דאַ־געגען די שמחים, וואָס זענען שוין בע־אַרבייט געוואָרען קענען ווייטער קולטי־ווירט ווערען. דאָס זעלבע איז אויך גילטיג דעם באָדען, וואָס ווערט בעאַרבייט דורך די בעדואינער.

די דאָזיגע פעראָרדנונג האָט אַרויס־גערופען אַ שטאַרקע אויפרעגונג צווישען די יודישע קאָלאָניסטען, ווייל זיי בעווי־זען שוין די נויטיגע דאָקומענטען וואָס בעווייזען, אַז דער באָדען געהער צו זיי.

צו דער פראָקלאַמירונג פון דער פויבסטליכער מלוכה

קאַרדינאַל גאַספּאַרי, דיקטאַטאָר מוסאָליני
בעת'ן אונטערשרייבען דעם אָפּמאַך צווישען וואַטיקאַן און דער איטאַליענישער רעגירונג.

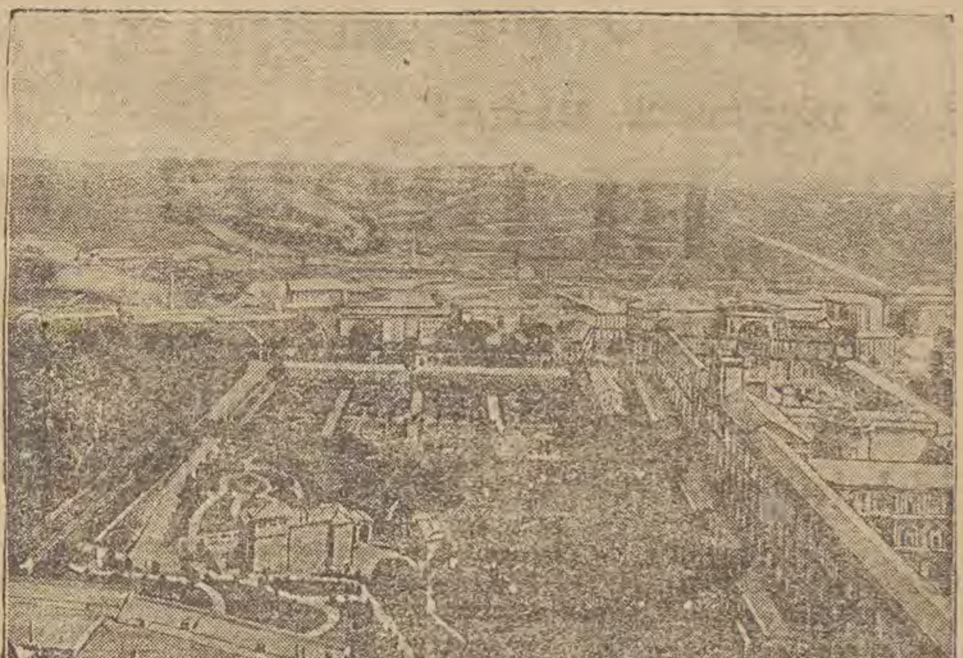

דאָס בילד שטעלט מיט זיך פאָר דעם שטח פון דער נײַ־ענטשטאַנענער מלוכה.

היסטאָרישע פויבסטליכע גוואַרדיע, וואָס בע־שטעהט פון שווייצאַריער, ווערט איצט פער־וואַנדעלט אין אַ „רעגולערע" אַרמעע.

אכטונג! ג' קאפע־בעזוכער אכטונג!

דערמיט מאַך איך בעקאַנט, דאָס פון הײַנט, דעם 12־טען ד. מ. איז ווידער טעטיג מיין קאַפע־הויז אין דעם שוין גוט־בעקאַנטען לאָקאַל פּיעטריקאָווער 48

קאפע „צענטראַל"

טעלעפ. 62־11

טעגליך קאָנצערט פון 7 ביז 12 אוו.
שבת פון 5–7 אָווענד FIVE O'CLOCK

די דירעקציע.

עס ווערט געזוכט
שלויך־שפּול־מאַשינען
אין גוטען צושטאַנד.
אָפערטען אין אַדמינ. פון דער צייטונג פאַר „ס. ע."

דער לאָדזער יודישער פלײשער־פעראיין

פאָדערט אויף אַלע קצבים מיטגלידער און נישט מיטגלידער צו קומען זונטאָג דעם 17/II ד. י. פּינקטליך 5 אַ זייגער אָווענד אין פעראיינס־לאָקאַל פּיעט־ריקאָווער 24 אויף אַ אויסערגעוועהנליכע

אַלגעמיינע פערזאַמלונג

וועגען זעהר דרינגענדע פראַגען.
בעמערקונג: אַזוי ווי דער טאָג אָרדנונג איז נויטיג יעדען איינציגען פלײשער בעטען מיר פּינקטליך צו ערשײַנען.

די פערוואַלטונג.

15000 דאָלאַר

ווערט געזוכט זיך צו באָרגען אויף אַ הויז אין צענטרום פון שטאָדט, וועלכעס איז פולשטענדיג שולדענפרײַ.
אָפערטען אָבצוגעבען אין דער אַדמינ. פון „לאָדזער טאַגעבלאַט" אונטער „15000".

Dr. med. A. Mazur
ספעציעל־אַרצט פאַר אויערן, נאָז און האַלז־קראַנק ווי אויך שטום און שפּראַך־פעהלער
האָט זיך איבערגעצויגען אויף
זשיעלאַנער 65 (זשיעלנא?)
איינגאַנג אויך דורך טעאַטער. (46 טעל. 66-01

Dr. DONCHIN
צייִנדאָקטאָר? — צוריקגעקעהרט אין לאַנד
ספעציעל־אַרצט פאַר אויגען־קראַנקהייטען
נעמט אָן טעגליך פון 10—1 און פון 4—7 נאָכמ.
זונטאָג — פון 10—1 נאָכמ.
מאָניושקי 1 Moniuszki 1 טעל. 90-97

Dr. med Adam BENDER
Przejazd 30, Telef. 54-68.
ספעצ. פאַר אינערליכע און האַרץ־קראַנקהייטען
נעמט אָן פון 5—7 נאָכמיטאָג. 0089

Dr. med. I. IMICH
ספעציעל־אַרצט פאַר האַלז, נאָז, און אויערן־קראַנקהייטען
Moniuszki 1, telef. 9-97
נעמט אָן פון 1 ביז 2 און פון 5 ביז 7 אין אָווענד
אין לעטשניצע ברזעזינער 11 פון 3.30 ביז 4.30 נ"מ

Dr. med S. Neumark
צוריקגעקעהרט
Moniuszki 5, (פאַטאַש־מײַער)
Telef. 70-50 טעלעפ.
ספעציאַל־אַרצט
פאַר הויט, האָר־ און ווענערישע־קראַנקהייטען
בעהאַנדלונג מיט רענטגען־שטראַהלען.
נעמט אָן פון 11 ביז 1 און פון 5—8,
פרויען פון 5 ביז 6 נאָכמיטאָג

Dr. med. J. BETTE
צוריקגעקעהרט
ספעציאַליסט פאַר אינערליכע און קינדער־קראַנק
Piotrkowska 6, tel. 44-95
נעמט אָן פון 8 ביז 11 און פון 4 ביז 6 אָווענד

פלעגט די פיס
PEDICURE
S. Łódzki

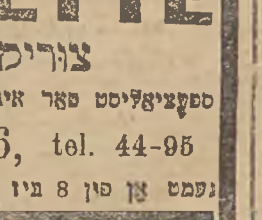

Traugutta 5 (Krótka) m. 10, tel. 70-37
נעמט אָן פון 11—2 און פון 4—7 אָו. געוועזענער סיסטענט בײַ מיסטער קלעמאַן (הינער־אויגען־אנשטאַלט אין לאָנדאָן). ספעציאַליסט צו בעזייטיגען הינער־אויגען און האָרנהויט ווי אַרײַנגעוואַקסענע נעגעל אָהנע שמערצען

Dr. med. J. Szmerłowski
אַכושער־גינעקאָלאָג
Piotrkowska 17, tel. 7-13
נעמט אָן פון 5 ביז 7

Dr. med. Ludwik Rapeport
P. Narutowicza 25 (דזשעלנאַ) Tel. 44
ספעציאַליסט פאַר נירען,־ בלאָז־ און האַרן־קראַנקהייטען

Dr. med. A. Uryson
אינערליכע קראַנקהייטען. — ספעציאַל־אַרצט:
מאַגען, דאַרם־ און לעבער־קראַנקהייטען
קאָנסטאַנטינער 20, טעל. 35-85
נעמט אָן פון 5—8 נאָכמ.

Dr. med. R. Stupel
ספעציאַל־אַרצט פאַר הויט־ און ווענערישע קראַנקהייטען און מענער־שוואַכע
בעהאַנדלונג מיט קוואַרץ־לאָמפּע און רענטגען־שטראַהלען עלעקטראָ טעראַפּיע.
SZKOLNA 12 (שקאָלנאַ)
5825 נעמט אָן פון 6 ביז 9 אָווענד

שלום צווישען ביידע לאדזשער האנדווערקער־פאראיינען

איז געשלאסען געווארען אויף דער נעכטיגער שלום־זיצונג פון דער האנדווערקער־קאנפערענץ אין ווארשא

וו א ר ש א. (טעלעפ.) די לעצטע זי־צונג פון דער האנדווערקער־קאנפערענץ האט זיך אנגעהויבען נעכטען אין דער־פריה און האט זיך געענדיגט פארנאכט.

נאך דער דיסקוסיע איבער'ן בעריכט אין וועלכער ס'באטייליגען זיך א גאנצע ריי'ה רעדנער האלט א רעפעראט דעפ. ראסנער, וועלכער רופט צו שאפען א פאנד פון א האלבען מיליאן זל. פאר דער צענטראלער האנדווערקער־באנק. נאך דעם רעפעראט ענטוויקעלט זיך א דיסקוסיע. ס'נעמט א ווארט דער דעלע־גאט ה' בראמבערגער. צווישען אנדערע זאגט דער רעדנער, אז די האנדווערקער־רעפרעזענטאנטען אין סיים, אין די שטאט־ראטען און אין די קהלות דארפען שטי־צען דעם אויפבוי פון ארץ־ישראל. ביי די ווערטער ברעכט אויס א סקאנדאל, די פאלקיסטישע און בונדישע האנדווערקער דעלעגאטען הויבען אויף א טומעל, וועל־כער בערוהיגט זיך אבער באלד.

נאך דער דיסקוסיע ווערט מיטגעטיילט פון פרעזידיום, אז א דאנק אן'אינטער־ווענץ פון דער קאנפערענץ־פרעזידיום האבען ביידע לאדזשער האנדווערקער־פעראיינען געשלאסען א שלום־אפמאך, וועלכער איז פון די פארשטעהר פון ביידע פעראיינען אונטערגעשריבען גע־ווארען.

די מיטטיילונג האט אויף די פערזא־מעלטע געמאכט זעהר א גוטען איינדרוק און מ'האט זיך געווינשען מזל־טוב.

צום סוף איז פארנעקומען וואהלען פון א צענטראל־ראט, עקזעקוטיווע. עס זענען אנגענומען געווארן א גאנצע ריי'ה רעזאלוציעס, און נאך די שלום־רעדעס איז פארנאכט די קאנפערענץ געשלאסען געווארען.

פערקלענערט די קוואטע פון פוילען, דייטשלאנד און רוסלאנד.

נ י ו ־ י א ר ק (ספ.) דער אמעריקאנער סענאט האט בעשלאסען צו בעגרע־ניצען די עמיגראציע פון פוילען, דייטשלאנד און רוסלאנד לטובת ענגלאנד, וועמענס קוואטע איז פערגרעסערט געווארען.

א יודישער טרעגער נעכטען אין ווארשא דערפרוירען געווארען אויף טויט

וו א ר ש א (טעלעפאניש) נעכטען איז דער טרעגער נחמן מאנטאוויטש דער־פרוירען געווארען אויף טויט.

„דער הייליגער פאולוס"

אין א בערלינער לאמבארד איז ענטדעקט געווארען אן'אויטענטיש בילד פון בערימטען קונסט־מאלער רובענס „דער הייליגער פאולוס"

דער סקי־קאנקורס אין זאקאפאנע.

אלבערט שטיינריק

אלבערט שטיינריק, איינער פון די בעסטע איראפעאישע פילם־שטערנס, איז די טעג געשטארבען אין בערלין.

דער פינלענדער סאארינען האט געשלאגען אין א 18 קילאמ.־לויף. דער מלוכה־פרעזידענט מאשטשיצקי פערפאלגט מיט אינטערעס דעם גאנג פון געהעס־לויף.

קיין קויהלען־מאנגעל איז נישטא

איז משך פון 2 טעג אנגעקומען 352 וואגאן קויהלען

וו א ר ש א, (טעלעפאניש) פון מאסגעבענדע קרייזען אינפארמירט מען, אז די קלאגען, וואס האבען זיך פערשפרייט, ווענען א מכלומרשטען מאנגעל אין קויה־לען איז נישט ר כטיג. די ארבייט אין די פוילישע קויהלען־גרובען געהט נארמאל. דער מאנגעל אין קויהלען איז גאר געווען צוליב דעם נישט־נארמאלען באהן־פער־קעהר. איצט איז שוין דער פערקעהר נארמאלער און ס'קומען שוין אן גרויסע קויהלען־טראנספארטען. אזוי איז נעכטען קיין ווארשא אנגעקומען 352 וואגאן קויה־לען, און היינט קומט אן א טראנספארט פון 400 וואגאן.

אונזער וויצע־פארזיצענדען ה' לייב יהודה אוריסאן און פרוי צוליב דער חתונה פון זייער זוהן
ה' צבי מיט פריילין דינה פעלדמאן
ווינשען מיר א הערצליכען מזל־טוב און פיל גליק.
די פערוואלטונגען
פון אינטערנאט פאר יודישע קינדער
און פערמע אין העלענובעק
אינטערנאט פאר מערלעד „פאמאץ"

קוואליפיצירטע געזעלען
צו דאמען - מאגאזין - מענטעל
ווערען פון זאפארט געזוכט.
קילינסקיעגא 70 ביי יעקב גוטמאן צו מעלדען זיך מאנטאג דעם 18־טען לויט.

די לייטונג פון לעהר־אנשטאלט
„דרכי־נעם" לאדז קילינסקי 50 №
מאכט בעקאנט, אז אי"ה פון זונטאג, פ' תצוה 17/2
קומען פאר די למודים נארמאל אין אלע קלאסען.
דאס לעהר־אנשטאלט איז פערזעהען מיט הייץ־מאטעריאל
די לייטונג.

געעפענט די לאדזשער האנדעלס־ און אינדוסטריע־קאמער

פרעזעס פון דער האנדעלס־קאמער ראבערט גייער

דאס יודישע סוחר'טום איז אין פרעזידיום פערטרעטען דורך ד"ר יוזעף זאקס

(ג) נעכטען איז אין לאקאל פון דער קרעדיט־געזעלשאפט (פאמארסקא 21) פארגעקומען די פייערליכע ערעפנונג פון דער האנדעלס־ און אינדוסטריע־קאמער פון דער לאדזשער וואיעוואדזשווע.

דער הויפט־וואהל־קאמיסאר צו דער „קאמער" אינזש. בייער עפענט דעם לאד־זשער ווירטשאפטליכען פארטרעטער אנג'ם נאמען פון דער רעגירונג, וואס האט דעם ציל צו רעגולירען דאס גאנצע ווירטשאפטליכע לעבען אין לאדז.

ליי'ענענדיג אן'אויספיהרליכען רעפע־ראט זאגט ער וועגען די אויפגאבען פון דער דא־זיגער ארגאניזאציע, בעטאנט אינזש. בייער. אז די האנדעלס־ און אינדוסטריע־קאמער, וואס ארבייט אין צוויי בעזונדערע סעקציעס (פאר האנדעל בעזונדער און פאר דער אינדוסטריע בעזונדער), איז א רעכטליכע אינסטיטוציע, וואס דארף שטעהן אין נאהענטען קאנטאקט מיט די רעגירונג. די „קאמער" האט דאס רעכט צושטעלען דער רעגירונג פאר־שלאגען וועגען נארמירען אזעלכע העכסט־וויכטיגע פראגען ווי שטייערען, עקספארט, אימפארט, קען אויסארבייט־טען פראיעקטען וועגען שלוסען האנ־דעלס־אפמאכען מיט פרעמדע לענדער

א. א. וו. קורץ, די לאדזשער האנדעלס־קאמער בעזיצט גאר ברייטע קאמפע־טענצען, אויף אלע געביטען פון ווירט־שאפטליכען לעבען, נאר פאר אלעם וועט די „קאמער" רעפרעזענטירען די מעכטיגע אינדוסטריע און דעם מאנו־פאקטור־האנדעל, ווייל דאס זענען די הויפט־געביטען פון ווירטשאפטליכען לאדז.

בעגריסענדיג אלע ראטמענער און ווינ־שענדיג זיי ערפאלג און דער וויכטיגער ארבייט, גיט אינבער אינזש. בייער דעם פארזיץ פון דער ערשטער פלענאר־זי־צונג דעם עלטסטען, לויט די יאהרען, ראטמ יאסוב שולאס, דעם פארשטעהער פון קאלישער יודישען סוחרים־פעראיין.

דער פארזיצער ה' שולאס לארעט איין אלס בייזיצענדער די ראטמענער קארל א־לער און ראשאק, ווי אויך סעקרע־טארען.

דער פארזיצער שטעלט פעסט, אז אויפ'ן זאל זענען פארהאן 59 ראטמענער אין לייענט איבער די פארשריפטען ווע־גען די וואהלען פון פרעזעס און וויצע־פרעזעסען פון די סעקציעס פון דער „קאמער".

לויט דער טאג־ארדנונג דארף די „קא־מער" צוטרעטען צום וואהל פון פרעזי־דיום. אלס פארזיצער ווערט אנגערופען בלויז די פערזאן פון קאנסול ראבערט גייער. די וואהלען זענען געהיימע. און רעזולטאט ווער מאויסגעקליבען אלס פרעזעס ה' ראבערט גייער (אינדוס־טריעלער) מיט 58 שטימען אויף דער אלמיינער צאהל פון 59.

אלס וויצע־פרעזעסען ווערען אויסגע־וועהלט די ה"ה עדוואַרד באביאצקי און עדוואַרד בארטשינסקי. פון דער אינ־דוסטריע־סעקציע און די ה"ח זיגמונד פודלער און ד"ר י. זאקס אלס וויצע־פארזיצענדע פון דער האנדעלס־סעקציע. פארזיצער ה' שולאס דאנקט מאנן אלע־מען סנאמען דעם הויפט־וואהל־קאמי־סאר אינזש. בייער פאר זיין ביז־איצטי־גער מרחה און דאס נוי־געוועהלטע פרע־זידיום פערנעמט דעם אויבען אן.

פרעזעס ראבערט גייער דאנקט פאר'ן געשענקטען צוטרוי, שאצט אפ די ערנסטקייט פון דעם איבערגענומענעם אמט און זאגט־צו צו שטעהן אויף דער וואך, אז אין דער לאדזשער האנדעלס־קאמער זאל די ארבייט זיין א הארמאני־שע, א גינסטיגע פאר די און אזהרע רעפרעזענטירטע ספערען.

דערמיט ווערט געשלאסען די זיצונג.

(ג) ווי בעוואוסט בעשטעהט די לאד־זשער האנדעלס־קאמער פון 60 געוועהל־טע ראטמענער, 6 נאמינירטע דורך דעם האנדעלס־מיניסטעריום און 6 צוקאאפ־טירטע. די 6 צוקאאפטירטע זענען: טע־אדאר קארש, עמיל אייזערט, יאקוב הערץ, וולאדזשימיעזש הארארינסקי, קא־זשימיעזש סטאבלעווסקי — סאבא־לעווסקי און אברהם בראמבערג.

דאס יודישע סוחר'טום פון דער לאד־זשער פראווינץ זענען אין דער קאמער רעפרעזענטירט דורך 3 פארשטעהער.

Palace
פיעטריקאווער 108
די לעצטע 3 טעג! פרייטאג, שבת און זונטאג אלע פלעצער צו 1 זל. און 1.50
די אלע, וועלכע האבען נאך נישט געזעהן דעם וואונדערבארען פילם
די יידן פון דער 16־יעהריגער
אויפ'ן סמך פון דער סעקסועלער טראגעדיע פון
שילער קראנץ אין די שילער שעלער
מוזען איהם דורכאויס זעהען אין קינא „פאלאס" פיעטריקאווער 108. אויפ'ן ערשטען סעאנס אלע פלעצער צו 60 גר. און 1 זל. דער זאל איז גוט בעהייצט.

דער פראָסט איז געוואָרען לינדער, אָבער הילף פאַר דער אָרימער בעפעלקערונג איז ווייטער דרינגענד נויטיג!

מען טאָר נישט דערלאָזען צו קיין כאַאָס אין דער געזעלשאַפטליכער הילפס-אַקציע

דער רעטונגס-קאָמיטעט איז די איינציגע אינסטיטוציע צו שטעלען זיך בראָש פון דער אַקציע צו ראַטעווען די הילפס-בעדערפטיגע בעפעלקערונג

די גרויזאַמע פרעסט האָבען אויפגעדעקט אויך אַ גרויזאַמע ערשיינונג אין אונזער געזעלשאַפטליכען לעבען: די שרעקליכע דעזאָרגאַניזאַציע אין אונזער געזעלשאַפטליכקייט.

שוין ניט רעדענדיג פון אונזער קהלה, וועלכע איז געוואָרען שפּריכווערטליך צוליב איהר צושוואומענקייט און קליינלעכער „פּאָליטיקאַנעריי“, איז ווידער אַמאָל, שוין טויזענד און איין מאָל, קלאָר געוואָרען, אַז אויך די אָהן אַ שיעור און אָהן אַ צאָהל רוין פילאַנטראָפּישע חברות און פאַראיינען זענען פערגליווערטע קערפּערשאַפטען אין ד׳ אמות פון ווייזע פיר ווענד, אָהן קאָנטאַקט מיט ד[illegible] לעבענס-נויטען פון די אָרימע און [illegible] שולטען, אָהן שוואונג און [illegible] וואו דאָרט, וואו עס האַנ[illegible] זיך [illegible] דרינגענדער רעטונג אין [illegible] אַלגעמיינער נויט.

[illegible] האָט זיך נעקאָרשעט פון [illegible] פאַלאַרער קעלט, אָרימע לייט זענען נעפרוירען געוואָרען אין גאַס און אין דער היים, — אין דאָזאָר-שטיבעל איז אָבער אנגעגאַנגען די קויהלען-האַמפּיירניש, ווי טיינמאָל גאָרנישט...

די אימה׳דיגע פרעסט זענען געוואָרען אַ פאָלקס-אומגליק; רעגירונגס-בעראַטונגען זענען צוזאַמענגערופען געוואָרען, אָרגאַנען פון דער וואָיעוואָדישער מאַכט און פון מאַגיסטראַט האָבען מאָבּיליזירט זייערע כחות, כדי מיט וויפיל עס איז צו לינדערען די אַלגעמיינע גרויליגנדע נויט...

נאָר די יודישע געזעלשאַפטליכקייט איז געבליבען אין איהר איביג-אונבעוועגליכער פּאָזע — אַפּאַטיש, גלייכגילטיג...

„לאָדזער טאַגעבלאַט“ האָט געהאַלטען פאַר זיין פליכט צו שלאָגען טרעוואָגע, אויפצוטרייסלען די שלומערנדע עפענטליכע מיינונג, צו אַלאַרמירען די געזעלשאַפטליכע עסקנים, אַרויסצורייסען זיי פון איביגען היזנער-פּלעט...

מיר האָבען די ערשטע שוין דינסטאג נעוואָרפען דעם לאָזונג פון אַ געזעלשאַפטליכער אַקציע, ענטגעגענצוקומען די אונבעהאָלפענע יודישע מאַסען אין זייער פערצווייפעלטער לאַגע!

אונזער רוף האָט געפונען אַן אונגלויבליכען שטאַרקען אָפּקלאַנג: די „פיהרענדע“ יודישע פרעסע פון וואַרשאַ האָט צוזאַמענגענומען איבערגעחזר׳ט אונזער אַפּעל, געצעהלטע געזעלשאַפטליכע טוער האָבען צוגעשיקט גרעסערע, אָדער קלענערע שפּענדען, אויך אַנדערע זענען אין מעהרערע מען אַרום מיט אַ ויצעקי, געוואַלד, וואו איז די הומאַניטעט...

אָבער דער יודישער „דאַבראָטשינאַשטש“, אַט די אינסטיטוציע, וואָס האָט געהאַט די פליכט און רעכט צו געהן די געזעלשאַפטליכע רעטונגס-אַקציע אין איהרע הענד, די ה״ה פון יודישען „דאַבראָטשינאַשטש“ זענען געבליבען צום טויב צום עפענטליכען וועה-געשריי...

צו זייערע ווארימע שטובען האָט דער אַלאַרם-רוף נישט דערגרייכט!

אַט די אונערהערטע מאַט-זאַך רעדט פאַר זיך:

די ה״ה פון יודישען „דאַבראָטשינאַשטש“ האָבען דורכגעלאָזט אַליין אויף זיך אַרויסגעגעבען דעם געהעריגען אורטייל — אַז זיי זענען פילאַנטראָפּען-מאַריאָנעטען, נאָר קיין אימפּולסיווע געזעלשאַפטליכע טוער!

אָבער צוליב דער אונטעטיגקייט און אַפּגעלאָזענקייט פון די, אָדער יענע כלל-טוער, טאָר נישט ליידען דער כלל, טאָרען נישט בע׳עולה׳ט ווערען די גרויסע מאַסען פון דער יודישער אָרעמקייט, וואָס די גרויליגנדע נאַטור-טראַגעדיע דראָהט זיי מיט די שרעקליכסטע פאָלגען.

עס טאָר אויך נישט צוליב דעם אַריינגעבראַכט ווערען קיין כאַאָס אין דער אַקציע פון דער לאָדזער יודישער געזעלשאַפט, פון די אַלע, וואָס זענען גרייט מיט געלד און אַרבייט ענטגעגענצוקומען די דרינגענדע בעדערפעניש, צו שאַפען אַ גיכע און רעטענדע הילף און דעם אויצטיגען קריטישען מאָמענט.

צוליב דער שולד פון יחידים טאָר מען נישט דערלאָזען אַריינצוברענגען אַ ווירוואַר אין דער רעטונגס-אַקציע פאַר די געליטענע און ליידענדע פון די סיבירער פרעסט!

צוליב דער אַפּאַטיע און אָפּגעלאָזענקייט פון די בערופענע, טאָר בשום אופן נישט אַריינגעבראַכט ווערען קיין אַלגעמיינער מיש-מאַש און מען טאָר נישט איבערלאָזען די ווילדע אויפגאַבע אויפ׳ן בעראַט פון די, אָדער יענע, וואָס זאָלען בעגליקען אַ פּאָר אָרימע לייט מיט אַ וואַרים אויוועלע אָדער אַ הויפן מעלער זופּ...

מיר ווילען נישט דערמיט זאָגען, אַז איינצעלנע וואַרים-שטובען זענען נישט נויטיג. ערשט נעכטען האָט „לאָדזער טאַגעבלאַט“ אַפּעלירט צו די פעראיינען, צו עפענען אַזעלכע וואַרים-שטובען.

דאָס איז אָבער נישט דער וועג פון ברענגען אַ צוועקמעסיג-אָרגאַניזירטע הילף און ברייטען מאַסשטאַב פאַר די טויזענדער און אָבער טויזענדע הילפס-בעדערפטיגע יודען אין אונזער שטאָט.

ווען לאָדז האָט געקרעכצט אונטער די געוואַלדיגע קלעפּ פון ווירטשאַפטליכען קריזיס, ווען ברייטע שיכטען פון דער יודישער בעפעלקערונג אין אונזער שטאָט האָט געדראָהט צוזאַמענגעבראָכען צו ווערען אונטער די צוואַנגען פון עקאָנאָמישען רואין, איז געקומען דאָס „לאָדזער טאַגעבלאַט“ און מיט זיין איינפלוס און אונערמידליכער אַקציע געשאַפען די היינט צו טאָג שוין פּראָמינענטע און פון אַלעמען אָנערקענטע דויערנדע אינסטיטוציע — דעם לאָדזער רעטונגס-קאָמיטעט.

אַט דער רעטונגס-קאָמיטעט דאַרף אויך אין איצטיגען שווערען און פער-אַנטוואָרטונגספולען מאָמענט איבערנעמען די אָנפיהרונג פון דער רעטונגס-אַקציע, צו הילף צו קומען דער שווער-געפּרובטער יודישער בעפעלקערונג, ווען אַלץ אַרום איז געזעלשאַפטליך געפרוירען און פערשטאַרט!...

אמת, אַזאַ אַקציע געהט אַרויס פון די נאָרמאַלע ראַמען פון דעם „רעטונגס-קאָמיטעט“.

אָבער דער מאָמענט איז אַן׳אונגעוועהנליכער, די הילף, וואָס פאָדערט זיך, איז אַן׳אונגעוועהנליכע און אויך דער „רעטונגס-קאָמיטעט“ מוז אויף דעם מאָמענט אַוועקרוקען פון זיין געוועהנליכען ווירקונגס-קרייז און איבערנעהמען די אַזוי דרינגענדע-נויטיגע געזעלשאַפטליכע רעטונגס-אַקציע אין זיינע הענד!

דאָס מוז געשעהן און טאַקי באַלד, טאַקי שוין!

מען קאָן נישט זיצען מיט פערלייגטע הענד און קוקען אין הימעל, טאָמער וועט דער פראָסט פּלאַצען, טאָמער וועלען אויף אַ רעכטען אמת זיך איינשטעלען לינדערע וועטערן...

מען טאָר אויך נישט צולאָזען, אַז אין דער הילפס-אַקציע זאָל איינטרעטען אַ כאַאָס און צורודערונג און יעדער פעראיין זאָל מאַכען שבת פאַר זיך...

צוטרוי, אַן׳אינסטיטוציע, וואָס זיינער אַן׳אַפּעל וועט טרעפען דעם געוואונשטען אָפּקלאַנג צו די הערצער און צו די קעשענעס פון די, וואָס קענען און מוזען אין דעם פאַל זיך אָפּרופען...

און דאָס איז בּיכולת נאָר דער יודישער רעטונגס-קאָמיטעט!

עס מוז קומען אַן׳איינהייטליך-אָנגעפיהרטע, געזעלשאַפטליך קאָנסאָלידירטע אַקציע!

אין בראָש פון אַט דער אַקציע מוז שטעהן אַ קערפּערשאַפט, וואָס נעניסט פון איבערגעגנענטען און אונבעשרענקטען

ה׳ סענאַטאָר בורזינער האָט בעוויזען, אַז ביים גוטען ווילען קאָן מען אַרויס פון דער אָנגענומענער נאָרמע און אויך ביי דער רעגירונגס-מאַכט געפונען פערשטענדניש און ענטגעגענקומען אין פראַגען, וואָס ריהרען אָן דעם וואויל פון דער יודישער בעפעלקערונג.

זאָל סענאַטאָר בורזינער, דער פּרעזעס פון רעטונגס-קאָמיטעט, אויך אין דעם פאַל „ברעכען“ די נאָרמען פון דער אונסטיטוציע — צום וואויל און אַלגעמיינעם נוצען פון יודישען לאָדז!

גענ. גוואלטיער

שעף פון איטאַליענישען גענעראַל-שטאַב האָט זיך אָפּגעגעבען אין דימיסיע.

„גראַף צעפּעלין“ פליהט קיין ארץ-ישראל דעם 26. מערץ.

בערלין, 14. פעברואר (י.ט.א.) צוליב די שלעכטע אַטמאָספערישע בעדינגונגען איז די נסיעה פון „גראַף צעפּעלין“ קיין עגיפּטען און ארץ ישראל אָפּגעלעגט געוואָרען פון סוף פעברואר אויף דעם 26 מערץ. דער „גראַף צעפּעלין“ וועט מיטנעהמען אַ גרופּע פּאַסאַזשירען.

קהלה קען אויסצאָלען די אָרימע לייט פולע 100.000 זל.

ערקלערט דער שטאָט-סטאַראָסטאַ אין לאָדז

ערפאָלגרייכע אינטערווענץ פון סענ. בורזינער און ג. ניימאַן

(ג) ווי מיר האָבען שוין געשריבען האָט סענ. ש. בורזינער אונטערגענומען אַן׳אינטערווענץ ביי דער קאָמפּעטענטער מאַכט וועגען ערלויבען צו פערגרעסערן די אונטערשטיצונגס-סומע פון דער קהלה פאַר די לאָדזער יודישע אָרימצלייט פון 50,000 אויף 100,000 זלאָטיס.

די אינטערווענץ איז געקרוינט געוואָרען מיט ערפאָלג.

דער שטאָט-סטאַראָסטאַ האָט ערקלערט אַז עס איז נישט פאַרגעזעהן, דאָס ביי אַזאַ דרינגענדער אָננעלעגענהייט זאָלען די אויפזיכטס-אָרגאַנען מאַכען וועלכע עס איז שוועריגקייטען און די קהלה קען אָהן שום בעוואָרענישען אַרויסגעבען פולע 100 טויזענד זל. שטיצע.

דיכטער יצחק קאַצענעלסאָן—דיפּלאָמירטער פּראָפ. פון יודישע לימודים אין מלוכה׳שע שולען

(—) דער בערימטער יודישער דיכטער און בעקאַנטער פּעדאַגאָג יצחק קאַצענעלסאָן האָט בעקומען פון בילדונגס-מיניסטעריום אַ דיפּלאָם אַלס פּראָפעסאָר פון יודישער רעליגיע און געשיכטע אין די מלוכה׳שע מיטעל-שולען.

דער דיכטער יצחק קאַצענעלסאָן איז איינער פון די אָנגעזעהנסטע פּעדאַגאָגען מיט אַ לאַנג-יעהריגער ערפאַהרונג אויפ׳ן ערציהערישען געביט.

דאָס יודישע לאָדז וועט דעריבער מיט פרייד אויפנעמען די ידיעה, וואָס דער אויסגעצייכנעטער פּעדאַגאָג יצחק קאַצענעלסאָן, וועלכער האָט אַזוי פיל פערדינסטען פאַר׳ן יודישען שול-וועזען ביי אונז אין לאָדז, האָט בעקומען דעם טיטול פּראָפעסאָר פון יודישע לימודים אין די מיטעל-שולען, וואָס וועט זיכער האָבען אַ גוטע השפּעה אויף דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דער קאַצענעלסאָן-גימנאַזיום און אויך אויף אַלע אַנדערע מיטעל-שולען אין אונזער שטאָט.

היפּאָטעקען-געלד

צו ביליגע צינזען

אויף בערלינער הייזער

בעזאָרגט שנעל

Ch. Regenwetter

Berlin S. 14, Stallschreiber № 33

Telefon: Dönhoff 4337.

„דָבָר“

עתון פועלי ארץ-ישראל

Tel-Aviv P. O. B. 199 תל-אביב ת. ד. 199

חשבון מיוחד בפ. ק. א. 191.300.

דמי החתימה לחודש — 10 זהוב.

לחברי תנועת א״י העובדת על כל אגפיה ומפלגותיה — ל„תרבות“ — מוריה ומוסדותיה — הנחה. פרטים במרכזים.

לעזט, פערשפּרייט און אַבאָנירט דאָס

„לאָדזער טאַגעבלאַט“

ווייל דאָס איז די פערשפּרייטסטע יודישע צייטונג אין דער פּראָווינץ

לאָדזער טאָגעבלאַט

ד״ר רעדאַקטאָר נעמט־אָן פון 6 ביז 7 אין אָווענד.
נישט בעשטעלטע מאַנוסקריפּטען ווערען נישט צוריקגעשיקט.
אדרעס: „Lodzer Tageblat“, Łódź, Piotrkowska 16, Skrz. poczt. 16
טעלעפאָנען: פון רעדאַקציע 57. אַדמיניסטראַציע 47.

סטודזשעניץ

פון י. ב. ניפּס.

דריי וואָכען האָט זיך אין וואַרשאַווער קרייז=געריכט געצויגען דער פּראָצעס פון די „פּייניגער“ אין סטודזשעניץ. דריי וואָכען צייט האָבען די ווענד פון הויפּטשטעטישען געריכטגעביידע = טעמפּעל אויסגעהערט מורא'דיגע געשיכטען, וואָס דערמאָנען אונז אַלט=פאַרגעסענע בילדער פון דער מיטעל=אַלטערליכער אינקוויזיציע. דאָס אייזערנע האַרץ פון מאַן אין דער שוואַרצער ריכטער=טאָגע האָט א ציטער געטון. אין זיין שטענדיג מוט=בעשטאַנדענער בעשולדיגונגס=רעדע האָט זיך געהערט א נאָטע פון א לעבעדיג קול, וואָס ווערט שיער נישט דערוואָרגען פון'ם גרוילענדען עלענד.

אין משך פון דעם דאָזיגען פּראָצעס האָט זיך פאַר אונזערע אויגען פונאַנדערגעוויקעלט די גרויסע טראַגעדיע פון עלענדען פאַרוואָרלאָזען קינד, וואָס דער בלינדער גורל האָט איהם קליינערהייט [illegible]געוואָרפען אויף דער גאַס.

דער טאַטע א שכור, די מאַמע א לעבעדיגע אָדער א פאַקטישע אלמנה. דאָס קינד אָפּגעריסען און אָפּגעשליסען, הונגעריג און באָרוועס. שלעפּט עס זיך ארום איבער די גאַסען פון דער גרויסער שטאָט, און דאָס צאַרטע הערצעלע פון דעם צוקונפטיגען בירגער ווערט אָנגעזאַפּט מיט א טיפער שנאה צו אַלעם און צו אַלעמען. די קינדערישע אויגעלעך, וואָס האָבען ביי נאַטירליכע אומשטענדען אַזאַ טבע אונז אזוי האַרציג צו דערוואַרמען מיט זייער א שמייכעל, פאַרגליווערן זיך אויף אייביג דעם פיינדליכען בליק פון אָפּגעטעמפּטקייט און גלייכגילטיגקייט צו אַלץ אין דער וועלט.

קינדער פון דער גאַס! ווי אַנ'עלענדער ארויסגעטריבענער הונט, בלאָנקעט עס זיך ארום א גאַנצען טאָג איבער די טונקעלדיגע גאַסען פון דער גרויס=שטאָט, פאַרוואַקסען און שמוציג און צופּרעסען פון אייביגען הונגער, קומט עס זיך ביי נאַכט אָפּרוהען אויף א האַרטען שטיין ערגיץ דאָרט אונטער'ן פּיעדעסטאַל פון א קאַלטען שטיינערנעם מענש, וואָס האָט אַמאָל געהאַט א וואַרים האַרץ. און וואָלט אַמאָל געשעהן א נס, אז דער גרויסער שטיינערנער מענש זאָל אַראָפּ פון פּיעדעסטאַל און אָנהויבען רעדען, וואָלט ער פאַר אונז ענטפּלעקט דעם גרויסען ים לײַדען פון'ם לעבעדיגען מענשעלע, וואָס טוליעט צו דאָס גליהענדע קעפּעלע צום טויטען שטיין.

קיין נס געשעהט אָבער נישט. דער שטיינערנער מענש אויפ'ן פּיעדעסטאַל איז קאַלט און שטום. מיט א פאַרגליווערטען בליק קוקט ער זיך צו צו אַלעם וואָס קומט פאָר ארום איהם.

דאָס קינדפּטיגע בירגערל ווערט א פאַרברעכער, ער הויבט אָן אַדורכצוגעהן די שולע פון דער גאַס. דער שטיינערנער ברוק ווערט זיין ערציהער און ווען ער איז שוין „אַנ'ערצויגענער“, ווען ער האָט שוין דורכגעמאַכט אַלע שבעה מדורי גיהינום פון דער דאָזיגער „שולע“, קומט די בארמהארציגע געזעלשאַפט און הויבט איהם אָן מאַכען פאַר לייט.

זיין וועג איז דאַן אין אויסבעסערונגס הויז.

דאָס קליינע פאַרברעכערל, וואָס איז אויסגעוואַקסען און צייטיג געוואָרען אויף דער שטיינערנער ברוק, ווערט דאַן אריינגענומען אונטער די דיקע מויערען פון דער תפיסה, וואָס דאַרף פאַר איהם ווערען אַנ'ערציהונגס = אַנשטאַלט. די געזעלשאַפט האָט דאָס זייעריגע געטון. זי האָט דאָס קליינע געפערליכע בירגערל איינגעשלאָסען אינ'ם אויסבעסערונגס־הויז און דאָס געוויסען איז רוהיג. דאָרט וועט מען שוין פון איהם מאַכען א לייט.

און מען מאַכט איהם טאַקע. מען „האַקט“ פון איהם קודם כל ארויס די שלעכטע געוואוינהייטען פון דער גאַס און מען הויבט איהם אָן לערנען עפּעס א פאַך. און אַזוי איז דאָס קינד שוין אַזוי פאַרהאַרטעוועט ווי דער אַספאַלט אויף דער גאַס, וואָס איז ביז איצט געווען זיין היים, קומען די ערציהערס און האַקען פון איהם ארויס די געוואוינהייטען.

פאַר די קינדער הויבט זיך אָן דער אמת'דיגער גיהינום. געשוואָלענע אונמערגעראַרטיגע זייטן, אויסגעברענטע שטיקער פלייש, צושטאָכענע הענד און פיס זענען די ערציהונגס=מעטאָדען. דריי טעגיגע קאַרצערס און נאַסע, פינצטערע קעלערן, זייבען טעגיגע „פּאָקוטאַ“ אויף פאַרשימעלטען ברויט און וואַסער, איז דער פּעדאַגאָגישער סיסטעם, דאָס יונגעל, וואָס איז אריינגעפאַלען אין דעם מורא'דיגען גיהינום פּראָטעקטירט, ער דערמאָנט זיך אין דער גאַס, און ליגענדיג ביינאַכט אויף'ן שטרוי=זאַק, בענקט ער אָהין, אונטער דעם האַרטען שטיין פון'ם מאַרמאָרנעם מענש, צו דער מוטערלינגער גאַס, וואָס איז פאַר איהם אין פאַרגלייך מיט זיין נייע היים, א מאַמע געווען. עס וואָרצעלט זיך אין איהם איין א שנאה צו די „ערציהער“. ער ווערט האַרטנעקיג, פאָלגט נישט, מיט אַ כל=ערליי שאַדענס און די „ערציהערס“ טוען ווייטער דאָס זייעריגע, זיי רייסען פון איהם אויס די האַרטנעקיגקייט צוזאַמען מיט שטיקער פלייש פונ'ם קערפּער. דאָס קינד הויבט אָן ציהען צוריק אַהין צו דער גאַס און ביי דער ערשטער בעסטער געלעגענהייט אַנטלויפט ער פון גיהינום.

און א פאַרמיינער, פערהאַרטעוועטער פאַרברעכער שווימט ארויס אויף דער אויבערפלאַך פון די ענגע געסלעך און דער גרויס=שטאָט. ער האָט שוין נישט מורא פאַר קיין שטראָף. ער איז שוין צו אַלעם גלייכגילטיג. ער האָט דורכגעמאַכט די האַרטע שולע פון סטודזשעניץ. און די, וואָס קענען נישט אַנטלויפען געפינען זיך ווייטער אונטער דער השגחה פון די „ערציהערס“ און מען האַלט פון זיי אין איין ארויסהאַקען די „גאַס“ ביז עס קומט פון זיי ארויס פערטיגע אידיאָטען.

פאַרברעכער און אידיאָטען!

דאָס זענען די פרוכטען פון דעם ערציהונגס=סיסטעם, וואָס האָט יאָהרען־לאַנג געוועלטיגט אונטער די מויערן פון סטודזשעניץ. די דיקע ווענד פון דעם אויסבעסערונגס=הויז האָבען יאָהרען־לאַנג בעהאַלטען דעם שרעקליכען סוד, יאָהרען=לאַנג זענען די דאָזיגע ווענד געווען שטומע עדות פון דעם מאָדערנעם מולך, וואָס האָט צום איבעריגען [illegible] סמ'ט און אָפּגעטעמפּט יעדען מענשליכען געפיהל, וואָס האָט זיך נאָך געפּינען אין די קינדער פון דער גאַס. דער עלענדער צער פון די פאַרפּייניגטע יונגע לעבענס האָט זיך אָבער סוף כל סוף ארויסגעריסען מיט א געשריי פון א פערוואונדעטער חיה אויף דער גאַס ארויס און דער גאַנצער עלענד האָט זיך ענטפּלעקט פאַר אונזערע אויגען. דער שטיינער=מענש אויפ'ן פּיעדעסטאַל האָט זיך א ריהר געטון און א גרום ארויסגעגעבען אין דער וועלט ארײַן:

סטודזשעניץ!

טשאַלס דאַרווין

צום 120-יעהריגען געבורטס-טאָג פון וועלט-בעריהמטען ענגלישען נאַטור-פאָרשער.

טשארלס דאַרווין, דער בעריהמטער נאַטור-פאָרשער האָט געמאַכט א גאַנצע איבערקעהרעניש אין דער נאַטור-וויסענשאַפט און געשאַפען די בעקאַנטע „דאַרווין-טעאָריע“, לויט וועלכער עס קומט אויס, אז דער מענש שטאַמט פון א מאַלפּע.

דאַרווין האָט אויך געשאַפען א צווייטע טעאָריע וועגען דעם, אז דער כסדר'דיגער קאַמף פאַר'ן קיום, וואָס עס פיהרען אַלע לעבעדיגע נפשות פיהרט דערצו, אז די שוואַכערע פאַלען אין קאַמף און נאָר די שטאַרקערע זיגען. אַזוי אַרום קומט פאָר די כסדר'דיגע ענטוויקלונג און פערפעקטאַמונג פון אַלע לעבעדיגע בעשעפענישען.

טשאַרלס דאַרווין איז געבוירען געוואָרען דעם 12 פעברואַר 1809. זיין פאָטער איז געווען א דאָקטער און זיין זיידע א בעדייטענדער נאַטור-פאָרשער. געשטאָרבען איז דאַרווין דעם 19 אַפּריל 1882.

די גאַנצע קולטורעלע וועלט פייערט איצט דעם 120 יעהריגען געבורטס-טאָג פון דעם דאָזיגען גרויסען און פערדינסטפולען ענגלישען געלעהרטער.

פּאָליטיק פון דער וואָך.

די מורא'דיגע פראָסט און שניי=אַווינדרובעס, וואָס האָבען אָפּגעשטעלט כמעט די גאַנצע בעוועגונג אין אייראָפּאַ, האָבען אָבער געהאַט א קנאַפּע ווירקונג אויף דער פּאָליטיק. די פּאָליטיק ווייס נישט פון קיין שום מניעות און אָפּהאַלטען, און די פּאָליטישע געשעהענישען ענטוויקלען זיך נאָרמאַל. בלי ספק איז דאָס אונטערשרייבען דעם שלום=פּראָטאָקאָל אין מאָסקווא איינס פון די וויכטיגסטע פּאָליטישע געשעהענישען אין דער לעצטער צייט. „דאָס איז א פּאָליטישער אַקט אָהן פּרעצעדענסען“, האָט אין זיין רעדע פאַר'ן אונטערשרייבען דעם פּראָטאָקאָל ערקלערט ליטווינאָוו. ווייל אין עס פאַקטיש. אַזאַ מין פּאָליטישער אַקט האָט נישט צו זיך קיין גלייכען אין דער געשיכטע פון דער פּאָליטיק. דעם פּראָטאָקאָל איז זיך סומך אויף'ן קעלאָג=פּאַקט, וועלכער איז נאָך אַליין נישט אריין אין קראַפט, ווייל ער איז נאָך נישט ראַטיפיצירט געוואָרען דורך אַלע מלוכות, וואָס האָבען איהם אונטערגעשריבען.

דער פּראָטאָקאָל, וואָס איז אונטערגעשריבען געוואָרען דעם פאַרגאַנגענעם שבת אין מאָסקווא דורך די פאָרשטעהער פון פּוילען, סאָוויעט=רוסלאַנד, רומעניען, לעטלאַנד און עסטלאַנד, קען נישט פאַרגליכען ווערען צו קיין שום אַנדערען פּאָליטישען אַקט, און מ'מוז איהם דעריבער בעהאַנדלען גאַנץ בעזונדער. די בעדייטונג פון דאָזיגען געשעהעניש וועט מען ערשט קענען אָפּשאַצען שפּעטער, ווען ער וועט באמת גורם זיין צו פאַרקלענערן די בעוואָפנונגען, ווי עס וויל ליטווינאָוו. און ווען עס וועט צושטאַנד קומען דער פּויליש=רוסישער האַנדעלס=אָפּמאַך, ווי עס מיינט פאַמעק. דערווייל אָבער האָט ער נאָר א מאָראַלישע בעדייטונג, וואָס ברענגט אריין א געוויסע בערוהיגונג אין מזרח=אייראָפּאַ.

דער רומעניש=רוסישער קאָנפליקט וועט מעהר נישט בעאונרוהיגען די ענטמוטיגענדע מיינונג ווייל נישט קוקענדיג אויף ליטווינאָוו'ס ערקלערונגען, אז דער קאָנפליקט בלייבט ווייטער אָפען, קען ער אָבער א דאַנק דעם אונטערגעשריבענעם פּראָטאָקאָל מעהר נישט ברענגען צו קיין מלחמה.

בכלל זענען אַלע מלוכות, וואָס האָבען אונטערגעשריבען דעם פּראָטאָקאָל שטאַרק צופרידען פון דעם פּאָליטישען געשעהעניש און דאָס אַליין איז מעהר ווערט ווי דער אַקט גופא. אונצופרידען איז בלויז ליטא, ווייל איצט שפּילט זי מעהר נישט די ראָל אַלס פאַרמיטלערין צווישען די באַלטישע מלוכות און ראַטען=רוסלאַנד. אויך פראַנקרייך און ענגלאַנד זענען נישט איבעריג בעגייסטערט פון דעם פּראָטאָקאָל. די ערשטע, ווייל פּוילען האָט זיך א דאַנק דעם פאָלשטענדיג בעפרייט פון דער פראַנצויזישער אַפּאָטראָפּסות און די צווייטע, ווייל צוליב דעם איז איהר פּלאַן וועגען שאַפען אַנ'אַנטי=סאָוויעטישען בלאָק פון אַלע מלוכות פאָלשטענדיג אַדורכגעפאַלען.

מ'רעדט שוין איצט טאַקי און ענגלאַנד גאַנץ אָפען וועגען בענייען די בעציהונגען מיט סאָוויעט=רוסלאַנד. זעלבסטפאַרשטענדליך, אז דערצו האָט אויך גורם געווען די געענדערטע בעציהונג פון אַמעריקא צו רוסלאַנד. מ'האָט מורא אין ענגלאַנד, אז אַמעריקא וועט פאַרכאַפּען דעם רוסישען מאַרק, פּונקט ווי זי האָט עס געמאַכט אין כינא. אָבער בלי ספק האָט דאָס אונטערשרייבען דעם שלום=פּראָטאָקאָל אין מאָסקווא געגעבען א שטויס פאָראויס די איניציאַטיווע פון א רייע ענגלישע קאַפּיטאַליסטען צו בענייען די בעציהונגען מיט ראַטען=רוסלאַנד.

דערווייל רעדט מען אייגענטליך נאָר וועגען האַנדעלס=בעציהונגען, אָבער מען מיינט פאַקטיש אויך דיפּלאָמאַטישע בעציהונגען. מ'וויל דערמיט צונעמען איינעם פון די שטאַרקסטע וואַהל=אַרגומענטען ביי די לייבור=פּאַרטיי, וואָס וויל אויסנוצען די פּאָליטיק פון דער קאָנסערוואַטיווער רעגירונג געגען רוסלאַנד אין בעפאָרשטעהענדען וואַהל=קאַמף.

* * *

א נייע מלוכה איז היינטיגע וואָך צוגעקומען אין אייראָפּאַ. אָהן מלחמות, אָהן אונטערוועגצען פון פעלקער=בונד איז אויפגעשטאַנען א ניי קעניגרייך, און וועלכען עס הערשט דער פּויבסט.

[illegible] איז איינע פון די פּאָליטישע [illegible] פון איטאַליענישען דיקטאַטאָר. אין אַלבאַניען האָט ער אריינגעזעצט א קעניג, וואָס איז זיין געהאָרכ[illegible] דינער, און איצטער האָט ער [illegible] מיט'ן פּויבסט, כדי נושא חן צו זיין [illegible] פון דער [illegible]צער קאַטוילישער וועלט.

נישט אומזיסט טריאומפירען די כל־ערליי פאַשיסטען אין אייראָפּאַ מיט מוסאָליני'ס לעצטען שריט. ער האָט מיט דעם אָפּגעגעבען א פאַר קולאָמעטער באָדען למובת דעם פּויבסט געוואונען פיל נייע פריינד און פערעהרער.

איבער 58 יאהר, טענה'ען זיי, איז דער פּויבסט געזעסען פאַרשלאָסען אין דעם וואַטיקאַן אַלס „פרייוויליגער געפאַנגענער“ און איצט האָט איהם מוסאָליני בעפרייט און איהם געגעבען די מעגליכקייט צו זיין א זעלבסטשטענדיגער הערשער אין זיין קליין מדינה'לע.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אז דאָס איז אַנ'ערשטקלאַסיג היסטאָריש געשעהעניש אָבער אויף דער פּאָליטיק וועט עס נישט האָבען קיין איבריג שטאַרקע ווירקונג. ווען אפילו דער פּויבסט זאָל שיקען זיין פאַרטרעטער אין פעלקער=בונד, ווי איינינגע צייטונגען טיילען מיט, וועט זיין ווירקונג און השפעה נישט לאָזען זיך דאָרט בעזונדערס שטאַרק פיהלען. דערפאַר אָבער וועט זיך א דאַנק דעם פאַרשטאַרקען בכלל די קאַטוילישע בעוועגונג. די קאַטוילישע פּאַרטייען אין אַלע לענדער זענען שוין געוואָרען האָפערדיגער, קריגס=לוסטיגער. אין דייטשלאַנד האָט דער קאַטוילישער צענטרום איצט בעקומען מעהר אַפּעטיטען, ווי תמיד, און עס האַלט דאָרט טאַקי צוליב'ן צענטרום פאַר א רעגירונגס=קריזיס. אויב, אַלזאָ, די נייע מדינה וועט אויף'ן פאָרום פון דער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק נישט שפּילען קיין איבריג גרויסע ראָל, וועט זי אָבער האָבען א שטאַרקע ווירקונג אויף דער אינערליכער פּאָליטיק אין א רייהע לענדער.

* * *

אין דער אינדישער אינדוסטריע־שטאָט באַמביי זענען היינטיגע וואָך פאָרגעקומען בלוטיגע קאַמפּפען צווישען די אינדוסען און די מאַהאָמעדאַנער, פון וואָס עס זענען געפאַלען איינינגע הונדערט פּערזאָן. לפנים טראָגען די דאָזיגע קאַמפּפען א רעליגיעזען כאַראַקטער, אָבער ווי תמיד זענען אונטער'ן מאַנטעל פון רעליגיעזע מאָטיווען בעהאַלטען סאָציאַלע און פּאָליטישע מאָמענטען. דאָס איז אויך דער פאַל אין באַמביי.

די קאַמפּפען אין כינא, אין אַפגאַניסטאַן און איצט אין באַמביי זענען רינגעלער פון איין קייט. דאָ שפּילט זיך אָפּ פון איין זייט דער אַלטער קאַמף צווישען רוסלאַנד און ענגלאַנד וועגן דער השפעה אויף'ן מזרח, און פון דער צווייטער זייט האָבען מיר דאָ צו טון מיט'ן אויפוואַכונגס=פּראָצעס פון די מזרח=פעלקער, וואָס ווילען ווערען זעלבסטשטענדיג און בעפרייען זיך פון פרעמדע אַפּאָטראָפּסים.

סאָוויעט=רוסלאַנד האָט מיט איהר אַנטייל אין די קאַמפּפען אין כינא און אין אַפגאַניסטאַן אייגענטליך געצילט קיין אינדיען. זי וויל שטירען אויך אין די רעדער פון דער נאַציאָנאַלער בעוועגונג אין אינדיען, האָפענדיג, אז נאָכדעם ווי אינדיען וועט ווערען זעלבסטשטענדיג וועט זי געהן אין שפּאַן פון דער סאָוויעטישער דיפּלאָמאַטיע.

צוליב דעם האָט רוסלאַנד געשיקט קיין אינדיען הונדערטער קאָמוניסטישע אַגיטאַטאָרען. די דאָזיגע אַגיטאַטאָרען רעדען אָבער גאָר נישט וועגען קאָמוניזם, נאָר געגען ענגלאַנד. זיי שטיצען אונטער מאַהאַטמאַ גאַנדי'ס פּאָליטיק, וועלכע שטרעבט צו מאַכען אינדיען אונאָפּהענגיג. אָבער ווען מאַהאַטמאַ גאַנדי, דער נביא פון אינדיען וויל, אז אינדיען זאָל ווערען אַנ'ענגלישע דאָמיניע, וויל רוסלאַנד, אז זי זאָל בכלל זיך בעפרייען פון ענגלאַנד.

די ענגלענדער האָבען דעריבער גענומען אויסשפּילען די מאַהאָמעדאַנער געגען די אינדוסען, כדי אזוי ארום צו שפּאַלטען דעם איינהייטליכען אינדישען פראָנט, און זי זאָל דאַרפען אינטערווענירען מיט מיליטער כדי איינצושטעלען די רוה. די איצטיגע קאַמפּפען אין באַמביי זענען טאַקי א רעזולטאַט פון די ביידע אַקציעס, וואָס ווערען געפיהרט מצד רוסלאַנד און ענגלאַנד. די קאָמוניסטען האָבען אָרגאַניזירט די אינדישע אַרבייטער, די ענגלענדער די מאַהאָמעדאַנער און דער קאַמף האָט זיך אָנגעהויבען. ענגלאַנד האָט אויסגענוצט די לאַגע און ארויסגעטרעטען אַלס בעשיצער פון שלום מיט מיליטער. דערווייל איז בכן די לאַגע בערוהיגט געוואָרען, דער אַנטאַגאַניזם צווישען די מאַהאָמעדאַנער און די אינדוסען איז פאַרשאַרפט געוואָרען. אָבער צי וועט דאָס לאַנג אָנהאַלטען? צי וועט די נאַציאָנאַלע בעוועגונג אין אינדיען דערמיט אָפּגעשוואַכט ווערען? די נאָהענטסטע צייט וועט עס בעווייזען.

בן=משה.

סאַנאַטאָריעס פאַר לונגען=ליידענדע

וועלען זיך געפינען אין דער לופט איבער די וואָלקענס.

פאַנטאַסטישער פּראָיעקט פון א רוסישען פּראָפעסאָר.

מיר געהען מיט רוזען=שריט פאָראויס. די פאַנטאַסטישע חלומות, וואָס די ריזיגע מענשליכע פאַנטאַזיע האָט זיך אַמאָל פאָרגעשטעלט, ווערען איצט פאַרווירקליכט פאַר אונזערע אויגען און דאָס, וואָס מיר האָבען אַמאָל אין די קינדער=יאָהרען געלייענט אין די וואונדער=מעשה'לעך פון א זשול ווערן, איז שוין איצט א רעאַלער פאַקט.

דאָס איז אויפ'ן געביט פון דער טעכניק. מיר הייבען זיך אויף אין דער לופטען און שפּאַנען איבער די וואָלקענס ווי די האַלב=געטער פון די גריכישע געטער=געשיכטען. אויף די כוואַליעס פון דער לופט נעמען מיר אויף דאָס געזאַנג פון אַנ'אָפּערען=זינגער אין אַמעריקא און הערען זיך צו די וויסענשאַפטליכע לעקציעס פון אַנ'אוניווערזיטעט=פּראָפעסאָר אין סינסינאַטי.

אָבער נישט בלויז אין דער טעכניק מאַכען מיר פאָרטשריט. די מעדיצינישע וויסענשאַפט האָט אויך צו פאַרצייכענען זעהר גרויסע נצחונות, וואָס ווערען אַלץ מעהר אויסגענוצט אין די פאַרשידענע קליניקען צו ראַטעווען מענשען פון קראַנקהייטען. די מעדיצין קעמפט ערפאָלגרייך מיט פאַרשידענע עפּידעמיעס און מגפות און פיל פון זיי זענען שוין כמעט אינגאַנצען פאַרשוואונדען געוואָרען.

די גרעסטע פּלאָג פון דער מענשהייט איז, ווי בעוואוסט, די טובערקולאָזע. דאָס איז איינס פון די פאַרשפּרייטסטע קראַנקהייטען, וואָס נעמט צו טויזענדער קרבנות א יאָהר. דער קאַמף מיט דער דאָזיגער קראַנקהייט איז זעהר א שווערער. דאָ העלפען כמעט נישט קיין מיטלען. די באַקצילען פון טובערקולאָזע מאַטשען דעם מענשליכען אָרגאַניזם ביז זיי מאַכען פון איהם א חורבה און דאָס ווירקזאַמסטע און בעסטע מיטעל געגען דער דאָזיגער פּלאָג פון דער מענשהייט איז ריינע לופט און זון. וואָס מעהר ליכט און לופט אַלץ בעסער פאַר'ן קראַנקען און אַלץ ערפאָלגרייכער איז די קוראַציע. איז אָבער די צרה, וואָס מיר בעקומען קיינמאָל נים קיין אַבסאָלוט=ריינע לופט אָהן פרעמדע צומישונגען.. דאָס זעלבע איז אויך מיט די ליכט פון דער זון. די מזל=ברכה'דיגע וואַרימע זון=שטראַהלען בעקומען מיר קיינמאָל נישט אין דער גאַנצער לויטערקייט און קלאָרקייט. אויף זייער לאַנגען וועג פון דער זון ביז צו אונזער ערד=קוגעל משפּען זיך צו זיי צו פאַרשידענע משלחת'ן, צו א גרויסען טייל פון זייער ווירקונג אויף אונזער געזונד.

דאָקטוירים האָבען שוין פון לאַנג פעסטגעשטעלט, אז די בערג=לופט איז זעהר גוט פאַר טובערקולאָזע און פיל סאַנאַטאָריומס פאַר שווינדזיכטיגע ווערען געבוים אויף די העכסטע שפּיצען פון די בערג. דער דירעקטאָר פון מעטשניקאָוו שפּיטאָל אין לענינגראַד, פּראָפ. אַפּעל שטעלט אָבער פעסט, אז אויך דאָרט אויף די הויכע בערג בעקומען מיר נישט אַזאַ ריינע לופט און לויטערע זון=ליכט, וואָס איז אזוי נויטיג פאַר'ן קראַנקען אָרגאַניזם. פּראָפ. אַפּעל לעגט דעריבער פאָר א פּראָיעקט, וואָס קלינגט פאַנטאַסטיש און כמעט אונאויספיהרבאַר. ער לעגט פאָר צו בויען סאַנאַטאָריומס פאַר לונגען=ליידענדע... אין דער לופט. דאָרט, הויך אין דער לופט, אויף יענער זייט פון די וואָלקענס, זאָגט פּראָפ. אַפּעל — איז די לופט ריין און קלאָר און די זון=שטראַהלען זענען נאָך דאָרט פריי פון יעדען פּסולת, וואָס בעהעפט זיך צו זיי ווען זיי דערגרייכען די ערד. און דעריבער וואָלט מען אין אַזעלכע סאַנאַטאָריומס אַמבעסטען בעקעמפט די טובערקולאָזע. פּראָפ. אַפּעל איז נאָר בלויז א מעדיקער. ער אַליין זאָגט, אז ער צווייפעלט שטאַרק צי זיין פּראָיעקט וועט זיך לאָזען רעאַליזירען. דאָס איז שוין אַנ'אויפגאַבע פאַר דער טעכניק און זי דאַרף דערין זאָגען איהר וואָרט. ער גיט אָבער געוויסע אָנווייזונגען, וועגען דער אַרכיטעקטאָנישער בוי פון די הייל־אַנשטאַלטען און ווי אזוי זיי וועלען זיך קאָנען האַלטען אין דער לופט. פּראָפ. אַפּעל מאָהלט אונז אַ פאַנטאַזיע פון לייכטע גלעזערנע הייזלעך, וואָס וועלען הענגען אין דער לופט אויף עטליכע גרויסע לופט־באַלאָנען, וואָס וועלען זיין בעהאָפטען צו דער גלעזערנער פּלאַטפאָרמע. די קראַנקע וועלען ליגען אויף א גלעזערנער פּלאַטפאָרם און הנאה האָבען פון גאַנץ גרויסער און ליכטיגער זון, וואָס איז לויט דער לעגענדע בעהאַלטען פאַר די אמת'ע צדיקים לעתיד לבוא. די קראַנקע לונגען וועלען אין זיך איינאָטעמען די ריינע דורכזיכטיגע לופט, וואָס האָט נישט אין זיך די אַלע צומישונגען, וואָס זי בעקומט ביים אַדורכדרינגען די וואָלקענס. די דאָזיגע זון= און לופט=בעדער וועלען ברענגען אַנ'אמת'ע רפואה שלמה פאַר'ן קראַנקען, וואָס וועט זיך אין דער הויך געפינען אונטער א שטענדיגער השגחה פון דאָקטוירים און געהילפס־פּערסאָנאַל. די גלעזערנע לופט=סאַנאַטאָריעס וועלען זיין פאַרבונדען מיט עלעקטרישע ליפטס, ראַדיאָ, קינאָ און מיט אַלע גוטע זאַכען, וואָס דער מענש האָט זיך געשאַפען פאַר זיין פאַרגעניגען וועגען אויף דער ערד. די סאַנאַטאָריעס וועט שטענדיג שטעהן אין טעלעפאָנישע פאַרבינדונג מיט א טעלעפאָן=סטאַציע אויף דער ערד און אזוי ארום וועלען זיך די קרובים שטענדיג קאָנען פאַרשטענדיגען מיט די קראַנקע. די לופט=באַלאָנען וועלען זיין פעסט פאַראַנקערט אין דער ערד און מען וועט זיי שטענדיג קאָנען בעוועגען אין דער ריכטונג, וואו עס איז דאָ מעהר זון אין לופט.

ווי געזאָגט, גלויבט נישט פּראָפ. אַפּעל אַליין אין דער רעאַליזירונג פון זיין פאַנטאַסטישען פּלאַן.

ער גיט איהם אָבער איבער פאַך־לייט צו בעטראַכטען און העכסטוואַרשיינליך, וועט שוין די טעכניק געפינען א מיטעל, ווי אזוי צו פאַרווירקליכען דעם דאָזיגען פּלאַן, און גאַנץ מעגליך, אז נאָר בקרוב וועט מען אָנהויבען צו בויען סאַנאַטאָריעס פאַר שווינדזיכטיגע וואָס וועט פיל מיטהעלפען צו בעקעמפען איינע פון די געפערליכסטע קראַנקהייטען, וואָס טאַטשען דעם מענשליכען אָרגאַניזם.

לאָדזער יודישער קאַמער-טעאַטער
ארט
לייטער: מ. בראָדערזאָן

היינט פרייטאג 2 פאָרשטעלונגען
אָנהויב 7.45 צו פּאָפּולערע פּרייזען און 10 אָווענד
מאָרגען שבת
2 נאָכמיטאָג-פאָרשטעלונגען
פּרייזען פון 75 גראָשען ביז 3 זל.
אָנהויב 3 א זייגער און 5 אָווענד

דער פּראַכטפולער V קאַרנאַוואַל-פּראָגראַם
א. נ.
מאַסקאַראַד

1) אוווערטור
2) דער דייטש
3) כשוף
4) א מויד א צימעס
5) דער וואַלד-גזלן
6) שאלות און תשובות
7) א קרבן פון קאַרנאַוואַל
8) ווייסער מאַסקאַראַד

שבת-צונאַכטס ווערט נישט געשפּילט, ווייל דער זאַל איז פאַרנומען.

טעקסטען פון שלום-עליכם, מ. בראָדערזאָן און י. אַבערזשאַנעק.
מוזיק-קאָמפּ.: דוד בייגעלמאַן.

טראצקי

זכרונות פון א בעגעגעניש מיט בעל-מחשבות

פון
מ. קיטאי.

אין קיעוו הונטער דער שטאט-דומע געפינט זיך א נים גרויסער פלאץ, פון וואנען עס געהען זיך פונאנדער שטראלענמעסיג עטליכע שמאלע גאסען. אויף איינער פון זיי, סאפייעווסקא (איך ווייס נישט ווי זי הייסט היינט), אדער, ווי בעל-מחשבות פלעגט איהר רופען: „סאפייקע", איז געווען א גריכישע קאפייגע, וואס איז בעשטאנען סך-הכל פון איין נים גרויסען צימער. מיט קיין גרויסער זויבערקייט האט זי זיך נים אויסגעצייכענט, ווי בכלל די גריכישע קאפיינעלעך, וואס זענען אויסגערעכענט דער עיקר פאר די גריכישע אדער טאטערישע טלטווארג-הענדלער. אהינצו פלעגען אין די קאלטע ווינטער-טעג זיך ארייננכאפען די גריכישע הענדלער זיך ענטווארימען, אויסטרינקען א קריגעל טערקישען קאפע מיט ראכאט-לאקום אדער לאפען א טעפעל „פראסטאקוואשע" מיט א ווייסער בולקע. אין מיטען צימער איז געשטאנען א בלעכענער אויוועלע אויף פיר פיס און די בעזוכער פלעגען זיך אין דער ערשטער ריי ארומזעצען ארום איהם און ארומרעדען אויף זייער משונה'דיגען לשון די געשעהענישען פון טאג, אדער זיך דערצעהלען מעשיות פון זייער [illegible] הים.

אזעלכע קאפיינעס זענען אין יענעם געגענד געווען א רעכט ביסעל, אבער די, וואס אויף סאפייעווקע געסעל נומער דריי, האט געהאט גאר אנ'אנדער פנים. דא האט אנגעהויבען צו קומען אזא מין עולם, וואס האט זיך בולט ארויסגעטיילט מיט'ן ברציף און מידות פון די בעשטענדיגע בעזוכער: אהער איז געקומען די קיעווער באהעמע, וואס האט געפונען א בעזונדערן טעם אין די מיניאטורע טעפלעך געדיכטע טערקישע קאפע, וועלכע זי האט ממש צוצוקערט, קונסטלער, ליטעראטען, אקטיארען, פארטיי-טוער האבען זיך דא אנגעהויבען צו בעווייזען שוין פון די ערשטע מארגען-שעה'ן און פלעגען אפזיצען ביז א זייגער 12 ביי נאכט, ווען די קאפייגע האט זיך פערמאכט. דער הויכער, שווארצער מאגערער גריך מיט זיין רוסישער ווייבעל האבען אין אנהויב געקוקט מיט א מאדנער פערוואונדערונג, צוגעמישט מיט חשד אויף דעם נים-געוועהנליכען עולם, וואס האט מיט אמאל אנגעהויבען צו פערפלייצען זייער קליינע „קאפיינע". מיט דער צייט זענען זיי אבער צוגעוואוינט געווארען און האבען שוין אפילו א גרויסען טייל פון די בעזוכער געקאנט ביי די נעמען.

רוסישען ראמאניסט, דעם יודען איליא ערנבורג, וועלכער איז געזעסען גאנצע טעג ביי א טישעל, האט געטרונקען קאפע און געשריבען אהן אנ'אויפהער. קענטיג, אז מעהר ווי איינע דיקען בוך פון זיינע שפעטער בערימטע געווארענע ראמאנען האט ער אנגעשריבען אין דער דאזיגער קאפיינע.

צווישען די שטענדיגע בעזוכער איז געווען אויך בעל-מחשבות. שעה'ן לאנג האט ער פערבראכט ביי א טישעל אין קרייז פון גוטע פריינד און בעקאנטע. די בעל-הבית'טע, וועלכע האט שוין זעהר גוט געקענט דעם „גאספאדין דאקטאר", פלעגט אפילו מאנכע מאל זיך צו איהם ווענדען נאך א מעדיציניש עצה, וואס ער פלעגט זעהר גערן געבען. ווי אומעטום און כמעט שטענדיג, איז אויך דא בעל-מחשבות געווען דער ראש-המדברים ארום זיין טישעל פלעגט תמיד זיך צוזאמענקלייבען א גרעסערע גרופע און ער איז געווען דער צענטראלער פונקט. אגב איז ער אין א געוויסער מאס געווען דער פינאנסירער פאר די, וואס זענען צוקורץ געקומען אין קליינגעלד... בעת ער האט נאר געהאט, האט ער זיך קיינמאל נישט גערעכענט און האט געפיהלט א בעזונדערן תענוג צו בעצאהלען פאר יענעמס קאפע.

אנהויב יאהר 1920, ווען קיעווער יודען האבען שוין געהאט אריבערגעלעבט די פעטליוראווטשינע און די דעניקינשטשינע מיט אלע פאגראמס און טויט-שרעקען, האט מען אביסעל פרייער אפגעאטעמט. די רויטע ארמעע האט פערטריבען די פאגראם-באנדעס העט ווייט, אזש ביז קרים. די יודישע אינטעליגענץ, וואס האט בימי דעניקין נים געוואגט אויפצוהויבען א קאפ, די יודישע סאציאליסטישע פארטיי-טוערס און די יודישע ליטעראטען און קונסטלער, וואס זענען געשטאנען נאהענט צו די פארטייען, האבען זיך פונאנדערגעשמוכעט און זיך גענומען צוריק אויפשטעלען די פארלאגען, קולטור- און קונסט-אינסטיטוציעס. דערפערלאג „קולטור-ליגע" האט ביי בעל-מחשבות'ן אפגעקויפט דאס רעכט ארויסצוגעבען עטליכע ניעע ביכער זיינע. אגב האט ער דעמאלסט שוין אחינע פון זיי, וואו עס האבען זיך געזאלט דרוקען די ארטיקלען, וואס האבען געהאט א שייכות צו דער רעוואלוציע און בירגער-קריג, נעגעבען דעם נאמען „אונטער'ן ראד". ווי בעקאנט איז דער דאזיגער בוך ארויס נים לאנג מיט א רייהע ארטיקלען, געשריבען שוין אין די יאהרען נאך זיין אומקעהרען זיך פון רוסלאנד. אויך דער קיעווער „פאלקס-פערלאג" האט ביי איהם געקויפט ביכער און איהם איבערגעגעבען רעדאגירען א טייל פון זיינע מאנוסקריפטען.

די גרויסע נצחונות פון דער רויטער ארמעע, וואס זי האט גלייכצייטיג אפגעהאלטען אויף עטליכע פראנטען, האבען דעמאלט ארויסגערופען נישט ווייניג בעוואונדערונג. דער נאמען פון טראצקי, וואס איז דעמאלט געווען דער הויפט-ארגאניזאטאר איהרער און איז געשטאנען בראש פון דער ארמעע, איז שיעור נישט געווען דער פאפולערסטער. א געוויסע צייט איז ער, דוכט זיך, געווען פאפולערער אפילו פאר לענינ'ען.

איז אט זענען אין איינעם א פארנאכט געזעסען א קליינע גרופע אין דער דאזיגער גריכישער קאפע און די הויפט-טעמע פון שמועס איז געווען טראצקי. בעל מחשבות, וועלכער האט גערעדט מעהר פון אלעמען, האט געשטעלט א מאדנע שאלה: יודען, וואס זענען דאס רוב א פאלק פון לופט-מענשען און קליינע סוחרים'לעך האבען ארויסגעגעבען פון זיך גרויסע פערזענליכקייטען אויף פערשידענע געביטען: שריפטשטעלער, מוזיקער, קונסטלער, פינאנסיסטען, באנקירען א. אז. וו. אבער ביז איצט האט נאך נישט געטראפען אין דער געשיכטע זיינט יודען האבען פערלוירען זייער זעלבסטשטענדיגקייט, אז זיי זאלען ארויסגעבען אזא גענייאלען ארמעע-פיהרער ווי טראצקי, ווייל דוקא דער געביט פון כח, פון שווערד און ביקסען-חכמה איז יודען געווען פרעמד. יודען זענען א פאלק פון גייסט און פינאנסען, אבער נישט פון ארמעע, פון מלחמה.

פערשידענע השערות, סברות און מיינונגען זענען דעמאלט ארויסגעזאגט געווארען. בעל-מחשבות האט ארויסגעזאגט בערך פאלגענדע מיינונג: אבסטראקט איז דער יודישער פאלקס-זשעני תמיד געווען געווענדעט דער עיקר אויף גייסטיגע ענינים. דער פראקטישער לעבען האט אבער דעם יודען תמיד געצוואונגען צו זיין אויף דער וואך און קאנצענטרירען א גרויסען טייל פון זיינע פעהיגקייטען אויף אפווערען מיט אלע מיני פון די שטארקסטע געוועהרען און דער וועלט מיט פינאנסען. אויך דא האבען זיי ארויסגעגעבען געניאלע מענשען. פאטענציעל האט אבער אין די יודישע פאלקס-שיכטען אויך געווארצעלט די נים-אויסגענוצטע פיזישע ענערגיע, וועלכע איז יאהרהונדערטער געווען בעגראבען ערגעץ אין די טיפענישען און האט קיין ענטפלעקונג נישט געפונען. איצט האט א טייל דאזיגע ענערגיע ארויסגעפלאצט און געפונען איהר אויסדרוק אין דעם זשעני פון טראצקי.

בעל-מחשבות האט קיינמאל קיין גרויסע בעגייסטערונג פאר באלשעוויזם נים ארויסגעוויזען. ער אליין איז געווען אנ'אינדיווידואליסט, נאציאנאל-געשטימט זיין וועלט-אנשויאונג איז געווען געבויט מעהר אויף שטימונגען און געפיהלען, איידער אויף טעאריעס און איבערצייגונגען. עס איז אבער געווען אינטערעסאנט צו הערען זיינע בעגייסטערטע רייד און אפשאצונגען פון טראצקי, אין וועלכען ער האט געזעהן דעם שטאלץ פונ'ם יודענטום, נישט געקוקט אויף טראצקיס אינטערנאציאנאליזם און אויף זיין דערווייטערטקייט פונ'ם אפיציעלען יודענטום. אין בעל-מחשבות רייד האט זיך געפיהלט א גרויסער שטאלץ, וואס מיר יודען האבען ארויסגעגעבען א טראצקי.

דער געשפרעך האט זיך פערצויגען. בעל-מחשבות האט אלעמען אויסגעהערט יעדען געהאלפען ענטוויקלען זיין מיינונג, איהר קלארער געמאכט, צוגעלעגט עפעס פון זיך און צו לסוף זיך אנגערופען:

„מיר איז איינגעפאלען אנ'אינטערעסאנטע אידעע. לאמיר ארויסגעבען א זאמעלבוך אונטער'ן נאמען „טראצקי", אט די אלע געדאנקען, וואס זענען דא ארויסגעזאגט געווארן, זענען אהן ספק אינטערעסאנט. זאל זיי יעדערער אנשרייבען און לאמיר בעארבייטען און מיר וועלען ארויסגעבען א זאמלונג געווידמעט דעם ערשטען יודישען גענעראליסימוס לייב טראצקי. זאלען יודישע שרייבער ארויסזאגען זייער בעגייסטערונג און פערערהונג פאר איינעם פון די מערקווירדיגסטע פערזענליכקייטען".

דער דאזיגער פארשלאג איז אויפגענומען געווארען מיט'ן גרעסטען אינטערעס. אלע האבען זיך אן דעם אנגעכאפט מען האט געמאכט פלענער, וואו צו נעמען געלד אויף ארויסצוגעבען דעם זאמעלבוך. פאר'ן רעדאקטאר איז, פערשטעהט זיך, אויסגעקליבען געווארען בעל-מחשבות, וועלכער איז געווען מעהר בעגייסטערט פון אלעמען. די אידעע, וועלכע האט איהם שטארק געהאט פערכאפט, איז אבער נים בעשערט געווען פערווירקליכט צו ווערען. אינגיכען האט זיך אנגעהויבען דער אנגריף אויף קיעוו דער גרעסטער טייל פון דעם גרופע האט פערלאזען די שטאט שפעטער אהין איז אויך בעל-מחשבות אוועק פון קיעוו: ער איז געפאהרען קיין פאלטאווע צו זיין פאמיליע, נאכדעם קיין מינסק, פון וואנען ער האט זיך אומגעקעהרט אהיים, קיין קאוונע.

—0—

דער טערמאמעטער

(ווען איז ער ענטדעקט געווארען און ווי אזוי מען איז געקומען צו דער דאזיגער ערפינדונג)

פון
שמואל בלום.

דער טערמאמעטער איז א פשוט'ער אינסטרומענט — פשוט סיי אין אויסזעהן סיי אין פרינציפ — און דאך א פערהעלטנישמעסיג נייע ערפינדונג, קוים דריי הונדערט און דרייסיג יאהר אלט. אינטערעסאנט איז אבער, וואס זיין ענטוויקלונג האט געדויערט קנאפע צוויי הונדערט יאהר און האט בעשעפטיגט איניגע פון די בעדייטענדסטע מוחות פון זיבעטען און אכצענטען יאהרהונדערט.

דער פרינציפ פון טערמאמעטער איז, ווי געזאגט, א פשוט'ער, מ'קען זאגען אנ'איבערפלעכליכער. ס'איז א קנאפע רעקאמענדאציע פאר'ן מענשליכען מוח, אז א פרינציפ, וועלכער איז געווען בעקאנט אזוי פיל יאהרען, האט געדארפט ווארטען אזוי לאנג אויף זיין פראקטישע אנווענדונג. ס'איז געווען בעוואוסט זייט דעם אנהויב פון דער געשיכטע, אז די גרויס פון געגענשטאנדען איז אפהענגיג פון דער טעמפעראטור, אז וואס הייסער א זאך איז, אלץ גרעסער זיין פערנעם און וואס קאלטער אלץ קלענער, און דאך איז קיינעם ביז גאלילעא'ן נישט איינגעפאלען אויסנוצען דעם פרינציפ אלס א מיטעל צו מעסטען די טעמפעראטור.

גאלילעא איז דער פאטער פון טערמאמעטער. אבער דער טערמאמעטער, וועלכען גאלילעא האט ערפונדען אין 1592, איז געווען עפעס גאנץ פערשידען פון זיינע היינטיגע נאכפאלגער. ער האט געניצט לופט, בעת די היינטיגע טערמאמעטערס ניצען קוועקזילבער. לופט איז זעהר עמפינדליך צו ענדערן זיך אין טעמפעראטור, פיל עמפינדליכער ווי הארטע, אדער פליסיגע געגענשטאנדען. דאס וואלט איהר געמאכט פאר אנ'אידעאלע מעסטער'ין פון היץ, ווען נים איהר אונזיכטבארקייט, און א לופט-טערמאמעטער מוזען געפינען ווערען מיטלען, ווי ארויסצוברענגען די ענדערונגען פאר'ן אויג. גאלילעא האט פאר דעם צוועק גענוצט קאלירט וואסער.

גאלילעא'ס טערמאמעטער איז בעשטאנען פון א שמאלע רעהר, וועלכע איז געווען אפען פון איין ענדע, און האט אויף דער צווייטער ענדע געטראגען א ברייטע בולבע, דער רעהר איז גוט אנגעווארימט געווארען, כדי די לופט זאל זיך אין איהם אויסשפרייטען, און איז ווארימערהייד איבערגעקעהרט געווארען מיט דער אפענער ענדע אין א כלי מיט קאלירט וואסער. די לופט אין רעהר איז איצט ערלויבט געווארען זיך אפצוקיהלען ביז דער נארמאלער טעמפעראטור. אפקיהלענדיג זיך איז איהר פערנעם געווארען איינגעשרונקען, און דאס קאלירטע וואסער פון דער כלי איז ארייננגעדרונגען אין רעהר צו פערנעמען דעם אפגעליידיגטען רוים. דער טערמאמעטער איז איצט געווען גרייט צו טון זיין ארבייט. כדי צו מעסטען די טעמפעראטור פון א געגענשטאנד האט איהר בלויז געדארפט ברענגען די בולבע פון רעהר אין בעריהרונג מיט יענעם געגענשטאנד. איז דער געגענשטאנד געווען ווארים, פלעגט די בעריהרונג מיט איהם אנווארימען די לופט און צווינגען איהר זיך אויסשפרייטען און ארונטערטרייבען די וואסערפלאכע נידריגער; פערקעהרט, ווען דער געגענשטאנד איז געווען קאלט, פלעגט די לופט אין רעהר איינשרומפען, און די וואסער-פלאך פלעגט זיך הויבען.

גאלילעא'ס טערמאמעטער איז נישט געווען קיין מאס; ער האט נישט בעזעסען קיין איינהייטען. ער איז בלויז געווען א פערגלייך-אינסטרומענט. מיט זיין הילף האט איהר בלויז געקענט בעשטימען, וועלכער פון צוויי געגענשטענדען איז ווארימער, אדער קעלטער, אבער נים, אויף וויפיל ווארימער, אדער קעלטער. סארטאריוס, גאלילעא'ס פריינד און תלמיד, איז געווען דער ערשטער מענש צו בענוצען דעם טערמאמעטער אין דער מעדיצין. זיין טערמאמעטער איז אין תוך געווען א רעפראדוקציע פון גאלילעא'ס: נים מעהר, אויף איהם איז געווען אנגעצייכענט די פלער, ביז וועלכער דאס וואסער זינקט, ווען א נארמאלער מענש האלט די בולבע אין האנט. אויב דעם פאציענטס האנט פלעגט טרייבען דעם וואסער נידריגער פון דעם צייכען, האט עס געהייסען, אז ער האט היץ; אויב העכער — קעלט. וואס היץ און קעלט זענען האט מען נאך אין יענע צייטען נישט געוואוסט; מ'האט געהאלטען, אז עס איז א מין פליסיגקייט, וועלכע פליסט פון איין געגענשטאנד צום צווייטען.

די פערפאלקומונג פון טערמאמעטער האט זיך אנגעהויבען גלייך נאך גאלילעא'ס ערפינדונג. דער ערשטער שריט אין דער ווענדונג איז געווען דאס אפשאפען די לופט און דאס איינפיהרען א פליסיגקייט. די ערשטע טערמאמעטער-פליסיגקייט איז געווען אלקאהאל. דער אלקאהאל-טערמאמעטער האט שוין געהאט פיל ענליכקייטען צו דעם אונזעריגען, אויך ער איז בעשטאנען פון א רעהר, וועלכע האט געטראגען אויף איין ענדע א בולבע. די בולבע פלעגט ווערען אנגעפילט מיט אלקאהאל, און, נאכדעם ווי די לופט איז אויסגעפאמפט געווארען פון רעהר, איז די צווייטע ענדע געשלאסען געווארען. די טעמפעראטור פלעגט דערום ארונטערגעלאזען ווערען פון דער פלאכע פונ'ם אלקאהאל, וועלכע פלעגט זיך הויבען מיט היץ און זינקען מיט קעלט.

דער דריטער ערפינדער, וועלכער האט זיך אפגעגעבען מיט'ן טערמאמעטער — ער איז געווען א פלארענטינער, וועמענס נאמען מיר האבען לוידער פערלוירען. ער האט איינגעפיהרט א סיסטעם פון גראדירונג. ערשט אין 1643 האט אטהאנאס קירכער, א דייטשער געלעהרטער, געשאפען דעם ערשטען קוועקזילבער-טערמאמעטער.

מיט קירכער'ס רעפארם האט דער טערמאמעטער דערגרייכט זיין מאדערנע פארם, אבער אלס מעסטער פון היץ האט ער געהאלטען ערשט ביים אנפאנג פון זיין ענטוויקלונג, דען כדי צו מעסטען עפעס, מוז עקזיסטירען אנ'איינהייט, וועלכע פלייבט אונגעענדערט אונטער אלע אומשטענדען, און אזא איינהייט איז נאך נישט געווען.

איינער פון די ערשטע זיך צו ראנגלען מיט דעם פראבלעם איז געווען דער ענגלענדער הוק. הוק האט איינגעזעהן, אז אין תוך איז עס נישט קיין פראגע פון איינהייט, נאר פון צוויי פעסטע פונקטען, וועלכע ס'זאל זיין לייכט צו בעשטימען. ווען מיר בעזיצען נאר אזעלכע צוויי פונקטען, וואלט שוין געווען לייכט צו צוטיילען די שטרעקע צווישען זיי אויף וויפיל חלקים מיר ווילען און אזוי ארום שאפען אנ'איינהייט. אין 1662 האט ער פארגעשלאגען א טערמאמעטער, וועלכער איז געווען באזירט אויף דעם פרירפונקט פון וואסער און דעם שמעלצפונקט פון פוטער. די שטרעקע צווישען אט די צוויי גרונד-פונקטען האט הוק צוטיילט אויף צוואנציג גראד. דער פרירפונקט פון וואסער האט ער בעצייכענט אלס מינוס צעהן, אדער קאלט; דער שמעלץ-פונקט פון פוטער — אלס פליוס צעהן אדער ווארים; און דעם מיטעלפונקט צווישען די צוויי האט ער בעצייכענט אלס נול, אדער לעבליך. ס'איז צו שטוינען פארוואס הוק, וועלכער האט געמאכט אזא פיינעם אנהויב מיט'ן פרירפונקט פון וואסער, האט פערענדיגט מיט דעם פערהעלטניסמעסיג אונוויכטיגען שמעלצפונקט פון פוטער, ווען דער זידפונקט פון וואסער

(ענדע זעה זייט 7)

א מינוט גליק

ערצעהלונג

פון
ב. עפעלבוים.

פארוואס איז די סטרונע צעריסען?
איך האב זי געצויגען, געצויגען:
געוואלט [illegible] שטארקערע קלאנגען;
דערפאר איז די סטרונע צעריסען!...
(פון טאגאר).

די רעגענדיגע טעג האבען ערגעץ גיט אוועקגעשפאנט. אין זייערע פוסטריט זענען אנגעקומען חיימע, טרוקענע טעג. דער שניי האט צוגעדעקט דאס שטעטעל, האט זיך ווייך-פולכעך געטוליעט צו דעכער און גערטנער, האט געטייבעלט אין די זוניגע טעג און אין פארנאכטען זיך איבערגעצויגען מיט א [illegible]. נעמי האט זיך דערפיהלט, ווי א מענש, וואס איז ענדליך בעפרייט געווארען פון קוימ'דיגער תפיסה. איהר גוף האט זיך אויסגעגלייכט. דער הוסט האט זיך אויסגעטריקענט אין דארט, וואו אין איהר לייב איז געזעסען שטיל געוויין — איז איצט געקומען זונגענדיגע פרייד. פרייד פון יוגענד, וואס רייזעלט אין לייב, ווי זאפט אין יונגע בוימער אין פריהלינג.

נעמי'ס פנים איז געווארען אויסגעלייטערט. אין די אויגען איז אויפגעגאנגען די דורשט נאך גליק און אין לייב איז געקומען די זיכערקייט פון יוגנלעבען, וואס בליהט. זי האט שטיל אין זיך געשטייבעלט, טראכטענדיג וועגען יוסף'ן, וואס האט זיך צוריק צו איהר דערנעהנטערט; ער וועט איצט קומען. ער נאהענט וועט צוקומען...

און געווען איז עס שוין א שטיק אין אווענד. נעמי האט זיך ארומגעדרעהט אין שטוב מיט געזאנג און הארצען, ווען זי האט דערהערט טריט און קארידאר. די טריט האבען אומפעטיג געשארט און —

— וואס מאכט איהר, יוסף?

ארייגגעקומען איז יוסף, און צוזאמען מיט איהם הענינע — נעמי'ס א חבר'טע. יענע איז געווען שטארק איינגעהילט, און שטולער כעס איז געווען אין איהרע שווארצע אויגען בעהאלטען. נאר נעמי האט עס נישט געזעהן. ווארום: יוסף'ס ליפען זענען געווען בעשיינט מיט א שמייכעל וואס האט ווייך אין הארצען זיך געבויגען. נעמי האט דערקענט יענעם יוסף'ן וואס זי האט געזעהן לעבען זיך אין די ליכטיגע זומער-נעכט אין גארטען.

די פרייד האט זיך בעזעצט אויף נעמי'ס פנים:

— זיצט... זיצט.

נאר יוסף האט געשמייכעלט און זיינע אויגען האבען געלויכטען. די בליקען האבען איהר לייב דערגרייכט:

— מיר זענען דא מיט א שליטען.

— מיט א שליטען?

— יא, און אברהם משה'ס איז דא, און יחיאלקע איז דא מיט איהם אין דרויסען. מיר ווילען מאכען א „קוליק" (א שפאציר-רייזען).

נעמי איז געבליבען אביסעל צעדודערט:

— איצט א? ס'איז שוין נישט פריה... איך האב געקלערט זיך שוין צו לעגען. נאר דא האט זי בעמערקט הענינע'ס אויגען, געזעהן ווי אין זיי געהט אויף נצחון... און יוסף האט זיך געבעטען מיט אזא קול, ווי דער גאנצער „קוליק" איז נאר צוליב איהר... דערביי האט ער געזאגט:

— די נאכט איז א וואונדערליכע שעהנע... און דער שניי איז אזוי ווייס...

האט דער דורשט נאך גליק געגעבען א זינג-אויף אין זי האט געענטפערט:

— גוט... איך טו זיך גלייך אן.

הענינע האט אראפגעלאזט די אויגען צו דער ערד. אויף יוסף'ס פנים האט א זון גענומען שיינען. די מוטער, וואס האט מיט נחת געקוקט אויף דער [illegible] האט געזאגט, ווארפענדיג א בליק אויף יוסף'ן:

— נעמי'לע... היל זיך גוט איין... געפסט זיך דורכבלאזען אביסעל... נאר נישט צו לאנג...

נעמי איז ארויס אין צווייטען צימער [illegible] אין זיך. און [illegible] פנים האט ארויסגעזעהן פון [illegible] האט דערפיהלט די [illegible] פון א גרויסער בשורה.

— [illegible] אט בין איך שוין פארטיג!

נעמי איז [illegible] א גליק [illegible] און די אויגען האבען געברענט [illegible] דורשט [illegible] אויף איהרע רויטע ליפען [illegible]

• • •

די פערד [illegible] פון בויגען. דער שליטען האט זיך געגליטשט מיט [illegible] קרעכצעריי. יוסף איז געזעסען געגענאיבער נעמי'ן און נעמי האט געזעהן ווי זיין פנים [illegible] בלאס, [illegible] די פרייד [illegible] פון איהם. הענינע [illegible] איז געזעסען נעבען נעמי'ן האט [illegible].

ביז זיי זענען ארויס פון שטעטעל.

די ווייסקייט האט א בלענד געטון, די גאנצע וועלט איז גלאט און ווייס.ביימער שטייען געהילטע אין ווייסער וואטע. [illegible] רוף וואס שרייט: [illegible] בלוט און לייב.

נעמי האט דערפיהלט יוסף'ס כוונה, און די פרייד [illegible] אין איהר [illegible] האט זיך איצט דערשריגען. זי האט מיט אמאל אלץ פערגעסען. פערגעסען [illegible] און הוסט וואס האט איהר [illegible] און די רעגענדיגע טעג פערגעסען אפילו, און וואס דער הוסט האט פון איהר ארויסגעריסען, פערגעסען אפילו, אז הענינע זיצט לעבען איהר. זי האט אנגעכאפט יוסף'ס האנט. איהרע פינגער האבען זיך אין זיינע א קרעמף געטון. האט גלייך אפגעלאזט זיין האנד און זיך בעזונגען.

זי האט געזונגען א לידעל פון זומער און ליכטיגע נעכט, פון ערווארטונג און גליק. יוסף האט אונטערגעכאפט, יחיאלקע הענינע'ס ברודער — האט גענומען מיטזינגען און אברהם משה'ס וואס האט אנגעטריבען די פערד האט אויך צוגעהאלפען, און קיינער האט נים געוואוסט ווי הענינע זיצט א פער'כעס'טע. און די פערד יאגען, יאגען מיט'ן גאנצען אימפעט פון זייער לעבען. און די שנייען לאכען צוריק מיט געלעכטער.

און נעמי האט זיך צעלאכט:

— ווי גוט! ווי גוט ס'איז זיך צו שליטלען אין ווייסער נאכט... ווי גוט עס איז זיך מיט שניי צו קושען... מיר וועלען זיך אפשטעלען... אביסעל זיך ארומיאגען...

זי האט שוין אינגאנצען זיך געהאט פערגעסען פיהלענדיג [illegible] ווי זי באד זיך אין פרייד.

דער שליטען האט זיך געשטעלט ביים וואלד. יוסף איז דער ערשטער אראפגעשפרונגען, אויסגעשטרעקט די הענט צו נעמי'ן, נאר זי האט שטופעריש געלאכט:

— כ'קען אליין!

און איז אראפגעשפרונגען.

הענינע האט אויך פערגעסען אין איהר עקשנות, איז אויך אראפגעשפרונגען. גלייך האט זיך נעמי'ס געלעכטער צעקלונגען ווי הילכיג גלעקעל און ווייסקייט און זי האט זיך געלאזט לויפען מיט דעם אויסגעפאהרענעם וועג.

ס'איז געווארען א פרעהליך לויפעריי.

נעמי שפרינגט, לויפט און שניי, איהר יוגענד לויפט מיט ווילדקייט און יוסף נאך איהר. זי האט זיך עלאסטיש א בייג געטון, איהר האנד האט צונויפגעגרייפעלט אביסעל שניי, זיך אויסגעדרעהט און לויפען און יוסף'ס פנים בעשוט מיט ווייסקייט און מיט פייפלדיג געלעכטער אוועק. יוסף איז איהר נאכגעלאפען.

ס'האט זיך געהערט אויך הענינע'ס געלעכטער. אבער ס'איז געווארען ווייטער, אפגערוקטער, איצט האט עס יוסף קוים געהערט. ער האט געפיהלט ווי די באקען גליהען, און נעמי איז אלץ נעלאפען...

ווען זיי זענען שוין געווען דערווייטערט פון די איבריגע, האט זיך יוסף א רים געטון [illegible] און ער האט זי דערגרייכט, אנגעכאפט א בראג פון שארף, א לייכטער קוויטש, די שארף איז ביי איהם אין האנד געבליבען. נעמי'ס האר האבען זיך צעשוט... יוסף'ס הענט האבען איהר דערגרייכט. נאך א קוויטש און גלייך שטיל געבליבען אוועק לעגענדיג איהר קאפ אויף זיין אקסעל. זיינע הענט זענען צו איהר צוגעוואקסען. זי האט פערמאכט די אויגען, זיך געלאזט פיהרען פון איהם, געפיהלט ווי דאס גליק דערגרייכט ביז'ן האלז...

יוסף'ס הענט האבען זי געגעבען א דרעה אויס, זיך ארומגעשלאסען ארום איהר, זי האט זיך געטוליעט צוטערנדיג אין זיינע הענט. זייערע ליפען האבען געגעבען א וואקס-צעגויף. פערגעסנקייט האט ביידע פערטרונקען...

— — — — — — — — — — —

נעמי'ס קרענק האט איבערגעריסען די מינוט פון גליק. זי האט טיף געאטעמט און זי האט ארויסגעשעפטשעט:

— כ'בין מיד... מיד...

איהר קול איז געווען עפעס מאדנע... א הוסט האט גענומען שטיקען נידריגער פון האלז. און זי האט שווער געפלאנטערט מיט די פיס. ער האט זי כמעט געטראגען ביז'ן שליטען. זי האט מיט שרעק געפיהלט, ווי דער הוסט דריילעוועט אין האלז אריין, נאר זי האט אנגעשטרענגט אלע כחות איהם נים ארויסצולאזען...

• • •

— פאהרט שנעלער... שנעלער...

די ווערטער האבען ארויסגעציטערט פון איהר מויל. זי איז איצט געזעסען נעבויגען. יוסף האט געוויקעלט דעם שארף אויבער איהר האלז, האט זי איינגעטוליעט און ווארימען קאפעל איהרען, זי האט געשוויגען, געטראכט: זי זאל נאר דערפיהרען דעם הוסט ביז אין שטוב אריין...

די פערד האבען געאיילט. זיך געיאגט...

(ענדע זעה זייט 7)

אנדרע ספיר

פון
ד"ר א. קאַראַלניק

מיט עטליכע יאָהר צוריק האָב איך געזעהן אין דעם פראַנצויזישען זשורנאַל — דעם בעסטען לומערדאַרזשען זשורנאַל אין אייראָפּאַ, דעם „מערקור דע פראַנס" — אַ בילד. [illegible]

[illegible]

אווידוי פון אַנגעהיימטע יוד

(פון דער סעריע „די היינטיגע אנוסים אין שפאַניע")

(ספעציעל פאַר'ן „דאָרזער טאָגעבלאַט")

פון אַלעקסאַנדער ראַוויטש.

[illegible]

דער טערמאָמעטער

(ענדע פון זייט 6)

[illegible]

נישט שטענדיג האָט מען פון די קעלט אויסצושטעהן צרות.

די קעלטען ברענגען אונז אויך גרויסע נוצען.

(וויסענשאַפטליכער שמועס)

פון אינזש. מ. ניסענהוין (לאָדז)

איצט ווען מיר אַלע געהען ארום נע-בוקט און געבויגען פון דער לאַסט, וואָס דער „אבסאָלוטער דיקטאַטאָר“, דער פראָסט. האָט אויף אונז אַרויפגעלעגט, זעהט יעדער פון אונז בולט איין, ווי אונזער גאַנצער האַנדעל-וואַנדעל איז אָפּהענגיג פון אונבּרחמנות'דיגען „הער-שער“.. דאָס וואָרט „קעלט“ געפינט זיך היינט ביי יעדען אויף דער צונג, דערבער וויל איך אויסנוצען די געלעגענהייט א פלוידער צו טון איבער דער ראָלע פון דער קעלט, ווען נישט זי הערשט איבער אונז, נאָר פערקעהרט, ווען מיר האָבען איבער איהר די שליטה; בעת מיר שפּאַנען זי איין אין וואָגען פון מענשליכער נוצליכקייט. מיר זענען געוואוינט צו קלאָגען איבער דער קעלט און מיר ווייסען נאַרנישט, וויפיל טובות מיר האָבען איהר צו פערדאַנקען. נישט אַלעמען איז בעקאַנט, אַז עס זענען פאַרהאַן כמעט'ן אַלע קעלט-מאַשינען, וואָס האָבען די אויפגאַבע אויסצואַרבייטען קינסטליכע קעלט. די דאָזיגע מאַשינען בעהערשען כמעט אַלע געביטען פון דער מענשליכער טעטיגקייט. אָהן זיי וואָלט אונזער איצטיגע ציוויליזאַציע קיין קיום נישט געהאַט.

די קעלט-מאַשינען בענוצט מען צום קיהלען אַלערליי לעבענסמיטעל ווי פלייש פוטער, מילך, אייער, וואָס ווערען אַזוי אָרום פערהיט פון קאַליע ווערען.

די מאָדערנע כעמישע אינדוסטריע, די קונסט-זיידען-פאַבריקאַציע, די מערצעריזאַציע אין דער טעקסטיל-בראַנזשע קענען אָהן די דערמאָנטע מאַשינען נים אויסקומען. די מעדיצין הייבט מיט הילף פון קונסטליכע קעלט א קראַנקהייט וואָס רופט זיך אַז „היישערוק-פיבער“. די אוניווערזיטעטען האָבען איצט די מעגליכקייט צו האַלטען א לענגערע צייט די טויטע קערפּערס פאַר די פּראָזעקטאָריומס דורכדעם, וואָס מען קען די אָרגענאַלען פון פולווער און דינאַמיט, וועלכע מוזען אויך אָנקומען צו קינסטליכע קעלט. ביי געוועהנליכע טעמפּעראַטור וואָלטען די מאַטעריאַלען אויפגעריסען. גאַנץ אַרגענטינא לעבט הויפּטזעכליך פון דער פלייש-אינדוסטריע, וועלכע צושיקט איהרע קאָנסערווען איבער דער גאַנצער וועלט. די פלייש-קאָנסערווען זענען אויפגעקומען מיט דער ענטוויקלונג פון די קעלט-מאַשינען. די דרום-אַמעריקאַנישע פלייש-קאָנסערווען שפּייזען כמעט גאַנץ ענגלאַנד, וואו מען פיהלט א געוואַלדיגען דוחק אין פלייש. ענגלאַנד איז שטאַרק אָפּהענגיג פון דער קיהל-מאַשין. זי איז פאַר איהר ממש א פראַגע פון עקזיסטענץ.

די קעלט-מאַשין האָט אויך א שייכות צו דער קונסט.

דער בערימטער משוגע'דיגער טורעם אין פּיזאַ (איטאַליען), וואָס איז א וואונדערווערק פון אַלטער בוי-אַרכיטעקטאָנישער קונסט האַלט ביים איינפאַלען, מחמת עס זאַמעלט זיך וואַסער אונטער דעם פונדאַמענט. די גאַנצע קולטורעלע ישועה-ברענגערין איז דאָ די קעלט-מאַשין, וועלכע זאָל דאָס וואַסער איינפרירען, אַזוי, אַז דער טורם וועט אין דער צוקונפט שטעהען פעסטער און זיכערער ווי פריהער.

די קעלט-מאַשין האָט אויך אַנ'איינפלוס אויף דער פּאָליטיק.

ווי בעקאַנט האָבען די באָלשעוויקעס איינגעפיהרט א קולט פאַר לענינ'ען, אום צו פערראייביגען ביי די מאַסען דעם אונפערגעסליכען פיהרער, האָבען זיי געלאָזט איינבאַלזאַמירען דעם טויטען קערפּער און איהם אַריינגעלעגט אין א [illegible] מיט א גלאָז-וואַנד, וואָס שטעהט אויף דעם „קראַסנאַיאַ פּלאָשטשאַד“ אין מאָסקווע טאָג טעגליך, און ספּעציעל ביי פייערליכע געלעגענהייטען קומען טויזענטער מענשען עולה רגל זיין אויף לענינ'ס קבר. כדי צו קאָנסערווירען דעם טויטען קערפּער אַרבייטען ביי טאָג און ביי נאַכט צוויי מעכטיגע קיהל-מאַשינען. וואָס לאָזען צו מיט דער הילף פון ווענטילאַטאָרען א קיהלערע לופט צו דער מומיע. דאָס זענען נאָר א פּאָר ביישפּילען וועגען דער וויכטיגקייט פון דער קעלט-מאַשין. ווי איך האָב שוין אויבען בעמערקט, איז די אַנווענדונג פון דער קעלט-מאַשין אַן אוניווערסאַלע, זי הערשט אַלע געביטען פון דער מענשלישער טעטיגקייט. דאָס איז אָבער נאָך נישט אַלץ. אין דער נאָהענטער צוקונפט וועלען מיר פון דער דאָזיגער מאַשין צו ערוואַרטען א נייעם חידוש: געקיהלטע עלעקטריע. די מאָדערנע וויסענשאַפט נעמט אָן, אַז די נידריגסטע טעמפּעראַטור וואָס קען איבערהויפּט עקזיסטירען איז 273 גראַד קעלט. ביי דער טעמפּעראַטור הערט אויף יעדעס לעבען, שטאַרבט אָפּ די מאַטעריע, אום וועלכער עס בעשטעהט אַלץ אין דער נאַטור. פּראָפעסאָר איז דעם האָלענדישען געלעהרטען אָננעס (Onnes) געלונגען אַרויסצוקריגען אין לאַבּאָראַטאָריום א טעמפּעראַטור פון 271 גראַד קעלט. ביי דער טעמפּעראַטור האָט ער איינגעפרוירען דעם גאַז העליום (Helium) אַזוי, אַז דער גאַז איז געוואָרען פליסיג און די פליסיגקייט האָט פראָפ. אָננעס אַריינגעלעגט א בלייענעם רינג און איהם פערבונדען מיט עלעקטרישען שטראָם. דאַן האָט ער אָפּגעשטעלט דעם שטראָם און אין א פּאָר שעה אַרום האָט ער פעסטגעשטעלט אַז דער רינג האַלט די עלעקטרישע לאַדונג פעסט אָן, אַז די עלעקטריע האָט גאָרנים פערלוירען אַן שפּאַנונג און שטאַרקייט.

פאַרשטענדיג ווייטער דעם קיר אָז האָט פּראָפ. אָננעס פעסטגעשטעלט. אַז אין אַזאַ קליינעם רינג קען מען אַריינפּאַקען א כּימא לן פון איניגע הונדערט קילאָוואַט-שטונדען, וועלכע דער רינג האַלט אין זיך פעסט, כל זמן מען דערוואַרעמט איהם נישט. ערשט ווען דער רינג ווערט דערוואַרעמט גיט ער צוריק אָפּ די אָנגעלאַדענע עלעקטריע, וואָס די ערפינדונג קאָן בעדייטען פאַר דיר, וואָס ברויכען עלעקטרישע קראַפט צום בעטריב איז גאָר נישט משער צו זיין!

ערשטענס וואָלטען אַרויסגעשטיפט גיין וואַרען פון געברויך אַלע ביזאַהעריגע אַקומולאַטאָרען, וועלכע האָבען געהאַט אַזאַ שווערע משא אוז מ'האָט אין איהם נאָר געקענט איינזאַמלען א קליינעם סכום עלעקטריציטעט. דער צוקינפטיגער אַקומולאַטאָר וועט זיין א קליינע כלי מיט געפרוירענעם פליסיגען גאַז פערזעהן מיט א בלייענעם רינג — מעהר נישט.

מיט אַזאַ מיניאַטור-אַקומולאַטאָר וואָלט צום ביישפּיל א עלעקטרישער אויטאָמאָ נעקענט אַרומפאָהרען א גאַנצען טאָג אין משך פון 15 מינוט וואָלט מען אים געקאָנט געבען א נייע עלעקטריציטעט, וואָס זאָל קלעקען ווייטער אויף א טאָג. דער בענזין-אויטאָ וואָלט דערמיט בעקומען א מעכטיגען קאָנקורענט.

די ערפינדונג איז זעהר שיין און קען יעדען געפעלען. לייד'ער האָט זי נאָך צו קעמפען מיט פערשידענע שוועריגקייטען א חוץ דעם, וואָס עס איז שווער צו דערהאַלטען די קעלט פון 270 גראַד און דעם אַקומולאַטאָר, ווייל אונזערע איזאָלאַציעס זענען נאָך נישט אויף דער נעהעריגער מדרגה, האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז דער פליסיגער גאַז ווערט זיך אויס מיט דער צייט.

כל זמן עס וועט נישט קומען עמיצער מיט עפּעס א גוטער עצה, מוזען מיר זיך דערווייל טרייסטען מיט דעם שפּריכוואָרט: „נישט אויף איינמאָל איז קראָקא אויפגעבויט געוואָרען“.

—

א מינוט גליק

(ענדע פון זייט 4)

[...] פון פרייען. נעמי האָט געצויטערט. און דאַן האָט הענינג א זאָג געטון:

— און מיר — איז גאָרנישט קאַלט.

נעמי האָט גאָרנישט געענטפערט, נאָר יוסף האָט מיט פערביסענקייט א זאָג געטון:

— איז אייך גוט!

און דאָ האָט נעמי דערפיהלט, ווי עס נעמט איהר שטאַרק שטיקען, דער הוסט האָט הורבגעדריקט דעם האַלז און מיט שוועריגקייט זיך אַרויסגעריסען. יעצט האָבען זיך גענומען קייקלען די הוסטען דורך איהר האַלז. הוסט נאָך הוסט, טרוקענע, געפרעסטע, שווערע. נעמי האָט געפיהלט, ווי די אויגען ווערען איהר גרעסער. שטאַרען פון זייערע ערטער...

— און —

די פרייד איז געווען איבערגעריסען. די איינע מינוט גליק האָט אַלין צושטערט... און דער וועהטאָג איז געווען אַזוי שניידענד... אַזוי פּיינליך...

— נישט געדאַרפט... נישט געדאַרפט זיך אַזוי פערגעסען...

אַזוי האָט זיך געטראַכט הוסטענדיג.

• • •

שפּעטער איז זי א מידע געלעגען אויף איהר בעט... זי איז געווען אויסגעמאַטערט פון הוסט און געוואוסט: ווידער האָט דער הוסט רויטע טראָפּענס אַרויסגעריסען פון איהר... זי איז געלעגען מיט פערמאַכטע אויגען און צוריק איז געווען אין איהר ליב שטיל געוואָרען.

די טרעהרען האָבען שטיל געגעצט פון אונטער איהרע פערמאַכטע ברעמען...

און איהר האָט געוויינט די שרעק:

„ווער ווייסט? אפשר פאַר דער מינוט פון גליק, האָט זי אויף אייביג איהר גליק פערשפּילט? ווער ווייסט?“...

—0—

די ערשטע קריגערייען ביי די ערשטע ציוניסטען

נאָך א קאַפּיטעל פון „בלעטער פון מיין לעבענס-בוך“

פון ראובן ברייני׳ן.

.II

אַפילו די גרעסטע און בעסטע העבּראַישע דיכטער און שריפטשטעלער, די אַלטע און די יונגע פון יענער צייט, ווי פרץ סמאָלענסקין, מ. ל. לילינבלום, מענדעלע מוכר ספרים, ד"ר י. ל. קאַנטאָר, דוד פרישמאַן און נאָכדעם אויך אחד העם, האָבען אויף דעם עקספּערימענט, אויף דער ענערגישער בעשטרעבונג אויפצולעבען העבּראַיִש אַלס אַנ'אומגאַנגס-שפּראַך — האָבען זיי געקוקט מיט בטול, מיט שפּאָט, אַנדערע אויך מיט כעס.

ווען בן-יהודה האָט בעזוכט צום ערשטען מאָל דעם נאַציאָנאַל-ציוניסטישען שריפטשטעלער משה ליב לילינבלום אין אָדעס, און האָט צו איהם גערעדט, אַלס א זאַך וואָס ביי בן-יהודה'ן איז עס געווען זעלבסטפערשטענדליך, העבּרעאיש, האָט איהם לילינבלום גלייך אָפּגעהאַקט מיט די ווערטער: „איך בעט אייך, רעדט צו מיר אויף א מענשליכען לשון“. א „מענשליכען לשון“ האָט געהייסען רוסיש.

פילע העבּרעער, אַפילו די עקסטע נאַציאָנאַליסטען צווישען זיי, האָבען זיך געשטעלט קעגען דער בעוועגונג פון אויפלעבען העבּראַיִש אַלס אַנ'אומגאַנגס-שפּראַך, ווייל זיי האָבען מורא געהאַט, אַז דורך דעם מעגליכען געברויך וועט העבּראַיִש, די קלאַסישע שפּראַך פערדאָרבען, פערגרייזט, פערזשאַרגאָנעוועט ווערען.

אַנדערע האָבען געגלויבט, אַז אַזאַ בעוועגונג איז נאָר אַנ'אומזיסטער פערלוסט פון גייסטיגער ענערגיע, ווייל עס איז איבערהויפּט אונמעגליך א מאָדערן-דענקענדען מענשען, וועלכער איז געוואוינט זיך אויסצודריקען אין א ריין ניואַנסירטער לעבעדיגער אייראָפּעאישער שפּראַך — אַז אַזאַ מענשען וועט איבערהויפּט אונמעגליך זיין זיך גענוי עקזאַקט און ניואַנסירט אויסצודריקען אין העבּראַיִש.

קורץ גערעדט: פון קיין זייט, נים פון רעכטס און נים פון לינקס, האָב איך קיין דערמוטיגונג, קיין מאָראַלישע הילף נים בעקומען אין מיין לעצטער איינמענסווער אַרבייט צו שאַפען א גרויסען קרייז אין מאָסקווע, וועלכער זאָל געברויכען העבּראַיִש אַלס א לעבעדיגע שפּראַך. פערקעהרט אויף טריט און שריט האָב איך בעגעגענט די ערשטע צייט שוועריגקייטען, שטרויכלונגען און מיספערשטענדנישען.

דאָס האָט מיך אָבער נישט אָפּגעהאַלטען און נישט אָפּגעשראָקען פון מיין אויפטו.

מיין טיפסטע איבערצייגונג און דער גוטיגקייט און נוצליכקייט פון אַזאַ בעוועגונג: אויפצולעבען די העבּראַישע שפּראַך אויך אין די גלות-לענדער — די דאָזיגע איבערצייגונג האָט מיר געגעבען מוט צו גרינדען אין מאָסקווע דעם פעראיין „שפה ברורה“.

• • •

אין יאָהר 1888 האָב איך געגרינדעט אין מאָסקווע דעם פעראיין „שפה ברורה“, און איינשטימיג בין איך דערוועהלט געוואָרען אַלס דער פאָרזיצענדער.

צוויי צוועקען האָב איך פערפאָלגט מיט דער גרינדונג פון דאָזיגען פעראיין. ערשטענס, צו פערשפּרייטען דעם ציוניסטישען געדאַנק צווישען דער נישט-שטודירענדער יוגענד, בכלל צווישען די העבּראַישע משכילים און אויך צווישען די יודישע אינטעליגענטערע אַרבייטער, וועלכע זענען, איבריגענס, געווען זעהר ווענוג אין מאָסקווע.

דער קרייזשאָק פון די בני ציון איז געווען אַנ'אָפּגעשלאָסענער, אַנ'ענגער קרייז, אוצוגענגליך פאַר דער נים-שטודירענדער און נים-אַקאַדעמישער יוגענד דער בני-ציון קרייזשאָק איז געווען, ווען מען דאַרף זיך אַזוי אויסדריקען, די לאַבאָראַטאָריע פאַר'ן ציוניסטישען געדאַנק, די עקספּערימענטאַל-סטאַנציע פאַר פערשידענע אַנזיכטען וועגען דער יודישער אויפלעבונג.

צו די גרעסערע מאַסען האָט מען געמוזט ברענגען פערטיגע רעזולטאַטען, בעשטימטע און זיכערע אַנזיכטען וועגען דעם ישוב אין ארץ ישראל, וועגען דער נויטיגקייט און מעגליכקייט צו בויען אַנ'איינען לאַנד. צו פלאַנצען אַנ'איינענע אומאָפּהענגיגע העבּראַישע קולטור.

איך האָב אויף זיך אַרויפגעלעגט די דאָזיגע מיסיע, די דאָזיגע שליחות.

עס איז געווען פון מיין זייט א חוצפה — די חוצפה פון דער יוגענד — צו גלויבען, אַז איך האָב שוין פאַרטיגע וואַרהייט און אויסגעריפטע אַנזיכטען בנוגע דער יודישער אויפלעבונג און אויפבויאונג פון ארץ ישראל.

עס זענען געווען מיינע יאָהרען פון שטורם און דראַנג.

צווייטענס איז געווען דער צוועק פונם פעראיין שפה ברורה, וואָס איך האָב געגרינדעט, א פעראיין פון העבּראַיִש-שפּרעכענדע, צו בעווייזען די צווייפלער, אַז עס איז מעגליך צו אויסדריקען זיך אין העבּראַיִש פריי און גענוי וועגען אַלעם מעגליכע אין דער וועלט און אויך צו דינען אַלס מוסטער פאַר די העבּרעער אין דער פּראָווינץ, און תחום המושב.

• • •

אליעזר בן יהודה'ס עקשנות'דיגע טעטיגקייט אין ארץ ישראל אויך איינצופיהרען העבּראַיִש אַלס א לעבעדיגע אומגאַנגס-שפּראַך אין אַלטעגליכען לעבען, האָט אויף מיר און דער יוגענד געמאַכט א שטאַרקען איינדרוק.

איך בין דאַן געווען פולשטענדיג איבערצייגט, אַז דער וויכטיגסטער מיטעל צו אויפלעבען נאַציאָנאַל דאָס יודישע פאָלק איז די אויפלעבונג פון זיין נאַציאָנאַלער שפּראַך, ד. ה. פון העבּראַיִש, אַז די יודישע פסיכיק קען זיך אויסדריקען נאָר אין העבּראַיִש, אַז גרויסע נאַציאָנאַלע און אָריגינעלע ווערק קענען ענטשטעהן נאָר אין דער ביבעל-שפּראַך, א זוי ציוניסטישע בעוועגונג, די קולטורעלע אויפלעבונג און פרעמדע שפּראַכען פערלירען פיל פון זייער אינהאַלט, פון זייער שפּאַנונגס-קראַפט.

דאָס איז געווען מיין פעסטע איבערצייגונג אין די יונגסטע יאָהרען.

דערום האָב איך מיט גרויס בענוים טערונג בעגריסט די טעטיגקייט פון אליעזר בן יהודה אויף דעם געביט פון תחית הלשון.

איך בין נאָר געווען א געגנער פון די דעמאָלסט נייע ווערטער, וואָס בן-יהודה האָט געשאַפען אין העבּראַיִש (איבריגענס האָט בן-יהודה אַליין נאָך דעם חרטה געהאַט און זיך אָפּגעזאָגט פון זיינע ערשטע שפּראַכליכע שאַפונגען). איך האָב מורא געהאַט פאַר דער וואולגאַריזירונג פון דער קלאַסישער שפּראַך, פאַר דער טויטונג פון איהר ווירקליכען גייסט, די ערשטע העבּראַישע איבערזעצונגען פון בן-יהודה פון פראַנצויזיש האָבען אויף מיר א פורכטבאַרען איינדרוק געמאַכט אַלס א העבּראַישער זשאַרגאָן, אַלס עטוואָס להכעיס'דיגעס דעם העבּראַישען גייסט, דעם העבּראַישן רוטב, דער העבּראַישער סינטאַקסיס א. אז. וו.

איך האָב דאַן וועגען מיין בעציהונג צו די מעטאָדען פון בן יהודה צו בעלעבען די העבּראַישע שפּראַך אַלס אַנ'אומגאַנגס-שפּראַך אין אַלטעגליכען לעבען געשריבען א פּאָר קריטישע אַרטיקלען אונטער'ן נאָמען „הגיונות סופר עברי“, וואָס האָבען אַרויסגערופען פיל בעגייסטערונג צווישען די לעזער און די שריפטשטעלער.

בן יהודה האָט איבערגעדרוקט אין זיין דעמאָלסדיגער וואָכענשריפט „הצבי“ מיין אַרטיקעל „הגיונות סופר עברי“ איינגאַנצען, און האָט נאָכדעם געדרוקט זיין ענטפער. זיין ענטפער איז געווען פול מיט לויב צו מיין העבּראַישען סטיל, צו מיין ליטעראַרישען טאַלאַנט און צו מיין ערנסטער קריטיק. ער האָט זיך פערטיידיגט און מיך בערוהיגט, אַז זיינע מעטאָדע צו שאַפען נייע ווערטער קען נישט שאַדען דער אויפלעבונג פון העבּראַיִש, ווי איך האָב מורא געהאַט (איך האָב דאַן געשריבען, אַז בן-יהודה'ס מעטאָדע צו בעלעבען העבּרעאיש דערמאָנט מיך דעם סערום, וואָס דער פראַנצויזישער אַקאַדעמיקער בראַון סעקוואַר האָט אַריינגעשפּריצט אין אַלטע מענשליכע קערפּערס אום צו מאַכען זיי יונג און אַם ענדע האָט ער זיי געטויטעט), נאָר פערקעהרט, אַז זיין מעטאָדע איז די איינציגע צו אויפלעבען די אַלטע שפּראַך און מאַכען זי יונג און בויגזאַם, לעבעדיג און קרעפטיג אַלס אַנ'אינסטרומענט פאַר'ן מאָדערנעם מענשליכען געדאַנק.

די פּאָלעמיק מיט בן יהודה'ן האָט מיך געמאַכט צו פעראינטערעסירען זיך נאָך מעהר מיט זיין טעטיגקייט אויף דעם געביט פון תחית הלשון העברית. די אויפלעבונג פון דער העבּראַישער שפּראַך.

און איך בין געוואָרען א גרויסער בעוואונדערער פון בן יהודה'ס פערזענליכקייט און זיין טעטיגקייט אַלס דער אויפלעבער פון העבּראַיִש (יחיה הלשון העברית).

וועגען דעם פעראיין שפה ברורה און וועגען דער העבּראַישער בעוועגונג אין די קומענדיגע קאַפּיטלען.

—0—

דער יודישער פּויבּסט

(אַ היסטאָרישע לעגענדע)

פריי בעאַרבייט פון ח. ל—ן

(פאָרטזעצונג)

מ'ריפט איהם משולם און ער וואוינט אין רעגענסבורג. פאָהרענדיג קיין באַמבערג, זענען אויפ'ן וועג אָנגעפאַלען אויף איהם די דינער פונ'ם ריטער „דער רויטער פעלז“, האָבען פון איהם אַוועקגענערויבט אַלץ וואָס ער האָט געהאַט און אַוועקגעפיהרט זיין טאָכטער. „אָ! גנעדיגער הער! — האָט רחמנות אויף מיר!“ — האָט דער יוד געוויינט מיט ביטערע טרעהרען: „ס'איז א האַלב יאָהר, ווי איך בעט ביי אַלעמען הילף און שוין אַן קיינער העלפט מיך נישט; אין אָט האָב איך געהערט, אַז איהר פּראָטעזשירט פרומע און שוצט אונטערדריקטע, האָב איך געוואַגט דערנייבער אַרויסצוגיין אייך אַנטקעגען און בעטען אייער שוץ, מחמת אין שטאָט וואָלט מען מיך נים צוגעלאָזט צו אייך. האָט רחמנות אויף אַנ'אומגליקליכען פאָטער!“

פעליקס האָט דעם אומגליקליכען יודען מיטגענומען אין זיין קאַרעטע און האָט איהם געהייסען צו דערציילען אויספיהרליך אַלץ, וואָס מיט איהם האָט פּאַסירט.

דער ריטער פון „רויטען פעלז“ האָט געהערט צו דעם לאַגער פון דעם קייזער און האָט געלעבט אין אָפענעם קריג מיט'ן רעגענסבורגער בישאָף, וואָס האָט פּראָטעזשירט די יודען; און אָבער דער רעגענסבורגער בישאָף איצט פערנומען געווען מיט אַנ'אַנדערער ענין, א פיל וויכטיגערן, ווי דאָס אָפּזוכען א יודיש מיידעל, פעליקס האָט פערשפּראָכען משולם'ן צו העלפען איהם, אויב ס'וועט נאָר זיין מעגליך.

אין רעגענסבורג האָבען זיך פערזאַמעלט א סך פירשטען און גייסטליכע. פעליקס דאָס זיי אַלעמען בעגייסטערט צו שטעלען זיך אויפ'ן צד פון פּויבּסט. סוף כל סוף האָבען דעם קייזער'ס אַנהענגער געליטען א מפּלה און ניצול געוואָרען דורך אַנטלויפען און די פעסטונג פון „רויטען פעלז“ איז צושטערט געוואָרען עד חרמה. פעליקס האָט דאַן בעפרייט די 12-יאָהריגע יודישע מיידעל רחל און האָט זי אַליין אָפּגעפיהרט צו איהרע עלטערן.

פון רעגענסבורג איז פעליקס אַוועקגעפאָהרען קיין באַמבערג. און גרויס איז געווען אַל'מענס שמחה ווען קלויסטער בעת דער בערימטער קאַרדינאַל איז געקומען צוזאַמען מיט'ן בישאָף אויפצוזוכען דעם אַלטען מאַנאַך, וואָס האָט איהם אויפגעהאָדעוועט; זיי האָבען אַלע זעהר שטאַלצירט דערמיט, וואָס זיי האָבען ערצויגען דעם דאָזיגען יונגעל, וועלכער איז אַזוי בערימט געוואָרען אין דער קאַטוילישער וועלט.

ויהי היום, זיצענדיג איינמאָל צוזאַמען מיט'ן משגיח פונם קלויסטער, האָט פעליקס געפרעגט איהם, ווי אַזוי איז ער אָנגעקומען אַלס קינד אין קלויסטער.

— „איהר האָט מיך געבראַכט אין רוים, בעת כ'בין אַלט געווען 7 יאָהר — האָט געזאָגט צו איהם פעליקס, — זבלן דאַרפט איהר דאָך וויסען, ווער ס'האָט מיך געבראַכט צו אייך“.

— געוויסער דאָר — האָט איהם געענטפערט דער אַלטער מאָנאַך, — אייך האָט געבראַכט צו אונז איינער א מאָנאַך פון מאַינץ מיט'ן נאָמען מאַמאַס ער האָט דאָס געהאַלטען בסוד און דעריבער האָבען מיר נים געוואָלט דאָקוטשען איהם מיט פראַגען. מ'ברענגט אָפּט צו אונז קינדער און מיר פרעגען קיינמאָל נישט פונאַנדער וועגען זייער אָפּשטאַמונג. מיר האָרעווען זיי אויס אין שטרענגער זיטליכקייט און פאַרברייטען זיי צו דער התמנות פון א גייסטליכען וואָס איז שייך זייער אָפּשטאַמונג אינטערעסירט אונז לחלוטין נים. כ'געדענק נאָר, אַז איהר זייט א זון פון א בכבוד'יגען הער, וועלכער וויל, אַז אייער אָפּשטאַמונג זאָל בלייבען בסוד.

דעם קאַרדינאַל'ס פּנים איז פערפינסטערט געוואָרען. דער געדאַנק, אַז זיין אָפּשטאַמונג דאַרף בלייבען א סוד, האָט איהם קיין רוה נים געגעבען. „כ'וועל פאָהרען קיין מאַינץ — האָט ער געטראַכט, — און וועל אויפדעקען דעם אמת“. אָבער אין דעמזעלבען טאָג האָט פעליקס דערהאַלטען א בריף פון פּויבּסט אַז ער זאָל תיכף קומען קיין רוים.

.VII

בינו לבינו האָט דאָס גליק צוגעשמייכעלט דעם דייטשען קייזער און איטאַליען; ער האָט פערנומען רוים און האָט זיך שוין געגרייט אין געפאַנגענשאַפט נעמען דעם פּויבּסט, וואָס איז געווען בעלאַגערט אין ענגעלסבורג. אָבער דעם נאָרמאַנדישען הערצאָג ראָבערט הוימקאַר איז געלונגען צו בעפרייען דעם פּויבּסט און ער איז מיט איהם אַוועק קיין סאַלערנאָ. פעליקס איז געבליבען געטריי זיין אָפּטרופּוס דעם פּויבּסט; ער האָט איהם נישט פערלאָזען אין זיין אומגליק און איז מיט איהם מיטגעגאַנגען אין גלות. דער פּויבּסט גרעגאָר דער VII איז פון עגמת נפש און צער געפעהרליך קראַנק געוואָרען און איז געשטאָרבען דעם 25. מאַי 1085 יאָהר. זיינע לעצטע ווערטער זענען געווען פאָלגענדע: „כ'שטאַרב אין גלות דערפאַר, ווייל כ'האָב ליב געהאַט גערעכטיגקייט און פיינט געהאַט אומרעכט“.

פאַר זיין טויט האָט דער פּויבּסט צונויפגערופען אַלע זיינע פריינד און האָט זיי געבעטען צו בעשטימען נאָך זיין טויט אַלס זיין ממלא-מקום דעם געטרייען פעליקס. די קאַרדינאַלען האָבען מקיים געווען זיין צוואה און אויף דעם פּויבּסטליכען טראָן איז אַרויף דער זון פון דעם מאַינצער רב ר' שמעון אונטערן נאָמען וויקטאָרי דער דריטער.

דערגרייכענדיג אָבער צו דער פּויבּסטליכער מאַכט, האָט זיך דער יונגער וויקטאָרי נים געפרעהט, מחמת ער אַליין האָט נים געגלויבט דערין, וואָס ער האָט געפּרעדיגט און וואָס ער האָט מדריך געווען אַנדערע צו גלויבען. פאַר דער צייט, וואָס ער האָט געלעבט אין פּויבּסט'ס פּאַלאַץ, האָט ער בעוויזען איבערצוציינען זיך, אַז דאָס לעבען פון די ווייטליכע פיהרער און דעם דאָזיגען פּאַלאַץ אונטערשיידעט זיך זעהר וועניג פון דעם לעבען פון די וועלטליכע לייט. וויקטאָרי האָט זיך דעריבער פערטיפט אין אָפּגעגעבען צו וויסענשאַפטליכע פאָרשונגען. ער האָט שטודירט די ביבעל אין איהר אָריגינאַל, מיט וואָס גאָר וועניג קאַטוילישע געלעהרטע האָבען אין יענער צייט געקענט בערוהמען זיך. אין דער ביבעל האָט ער געזוכט א נחמה און בערוהיגונג פאַר זיין צעפּייניגטער נשמה.

בעת זיינע פילאָזאָפישע חקירות איז איהם נישט איינמאָל נעקומען אויפ'ן געדאַנק: „צו וואָס זאָל איך טראַכטען וועגען דעם, וואָס איז איבער דעם מענשענס שכל, בעת איך ווייס נים אפילו דאָס. וואָס ס'וועט זיין מאָרגען. צו ווייס איך מיינע עלטערן?! איך וועל אַנשרייבען אין מאַינץ, כדי אויפצוזוכען דעם גלח מאַמאַס“.

איינמאָל, בעת ער איז זיך געוועלגערט אינגאַנצען פערטיפט געווען אין דעם דאָזיגען געדאַנק, איז אין קאַבינעט אַריין א קאַמערדינער און האָט געמאָלדען:

— הייליגער פאָטער! עפּעס א מאַנאַך וויל רעדען מיט אייך ביחידות.

— פון וועלכער שטאָט און קלויסטער איז ער און ווי רופט מען איהם?— האָט געפרעגט דער פּויבּסט.

— ער הייסט מאַמאַס — האָט געענטפערט דער קאַמערדינער, — ער איז א משגיח אינ'ם קלויסטער פון „הייליגען יאַקוב“ אין מאַינץ.

— דער גלח מאַמאַס פון מאַינץ?! — האָט מיט ערשטוינונג איבערגעפרעגט דער פּויבּסט, — פיהרט איהם אַריין תיכף אַהער, און זעה, אַז קיינער זאָל אונז נישט שטערען.

.VIII

בעת מאַמאַס איז אַריינגעקומען, האָט דער פּויבּסט גענומען צוטערן פאַר אויפרעגונג. שוין 26 יאָהר איז אַריבער פון יענער צייט, ווען מאַמאַס האָט צוגענומען צו זיך דעם 4-יאָהריגען אלחנן. וואָס פאַר א גרויסע איבערקעהרענישען אין שנויים זענען פאַר דער צייט פאָרגעקומען אין דער קאַטוילישער וועלט איז וואָס איז געוואָרען אין משך פון דער צייט מיט דעם קינד, פאַר וועלכען ס'שטעהט איצט דער גלח מאַמאַס פון מאַינץ.

מאַמאַס האָט גוט געקענט קיין וואָרט אַרויסרעדען, בעת ער איז צוגעפאַלען קושען דעם פּויבּסט'ס פוס. דער פּויבּסט האָט אַנגעשטרענגט געקוקט אויף דעם מאַן, פון וועלכען ער האָט געהאָפט צו דערוויסען זיך וועגען זיין אָפּשטאַמונג. ענדליך האָט ער צו איהם געזאָגט:

— איהר האָט געוואָלט מיט מיר רעדען ביחידות?

— יאָ, הייליגער פאָטער, נאָכדעם ווי איך האָב אייך אַוועקגעפיהרט פון אייערע עלטערן, בין איך נאָך אַמאָל געווען אין מיין היים באַמבערג. דער משגיח פונ'ם דאָרטיגען קלויסטער האָט מיר דערצעהלט, וואָס פאַר א גרויסער מאַן ס'איז געוואָרען פונ'ם קינד, וועלכען איך האָב מיט 26 יאָהר צוריק געבראַכט אין קלויסטער. ער האָט מיר אויך דערצעהלט, אַז איהר גאָרט זעהר וויסען דעם סוד, פון וועמען איהר שטאַמט. דערהערענדיג דאָס, בין איך תיכף אַוועק קיין רוים, האָפענדיג, אַז איהר וועט...

— איהר ווייסט שוין אייערע בעקומען..

מאַמאַס האָט דעמאָלט דערצעהלט דעם פּויבּסט, אַז זיין פאָטער איז דער בערימטער רב פון מאַינץ, און דערביי איבערגעגעבען, ווי אַזוי ער איז, אַלס קינד, שטאַרק קראַנק געוואָרען, ווי מאַרגאַריטאַ האָט איהם געטויפט, ווי זי איז נאָכדעם אַראָפּ פון זינען, ווי ער האָט אַוועקגענומען איהם פון פאָטערס הויז און ווי מ'האָט איהם געבראַכט קיין באַמבערג.

דער פּויבּסט האָט אַלין אויסגעהערט און געשוויגען. ווען דער גלח האָט געענדיגט זיין ערצעהלונג, האָט ער שטרענג געפרעגט:

— און איהר האָט קיינמאָל נישט חרטה געהאַט, וואָס איהר האָט אַוועקגערויבט פון עלטערן זייער קינד? צי האָט איהר נים פערטראַכט זיך אַמאָל, וואָס איהר זיינט בעגאַנגען, אַבּרייסענדיג מיט געוואַלד א קינד פון זיין פאָטער'ס גלויבען?

— חרטה?! — האָט פערוואונדערט געפרעגט מאַמאַס, — חרטה! איהר מאַכט חוזק איבער אייער אונטערגיגסמען קנעכט, הייליגער פאָטער! כ'האָב אייך בעפרייט פון גיהנום און אַריינגעפיהרט אין גן-עדן. איהר זייט געוואָרען דער הייליגסטער אויף דער ערד. א, און מיין גאַנצען לעבען האָב איך נאָך קיין גרעסערע מצוה נישט געטון.

(דאָס ווייטערע קומט)

חוזק
הומאָר און סאַטירע — פון דער וואָך —

צוזאַמענגעשטעלט — פון — אב—נעק.

צו דער מאַסעטשקע.

א חוזק־מיטאַרבייטער האָט אונטערגע־הערט א פלירט פון א היגען דיכטער מיט א פערמאַסקירטע דאַמע אויף דעם פרעסע־מאַסקענבאַל. די דאַמע איז געווען פער־קליידעט אלס מאַנספּערשוין.

די ־זעהענדיג די מאַסקע איז אונזער דיכטער בּפּאַלען די מוזע און ער האָט זיך צעזונגען:

דאָס יאַקעל ־רקנעפּעלט ביז אויבּן ארויף
דער קאָלנער א שטייפער, פון מאַנסביי־
לען שטאָף,
דאָס פּנים — אי ב־ליג, אי פּראַקטיש,
אי קאַלט —
איך האָב דיך, דו ווייב, אין דיין מענ־
ליך געשטאַלט!

־ו זאָגסט, אז א צייט א נייע קומט אָן!
פאַר מאַן און פאַר פרוי — ס׳איז די
זעלביגע פאַהן!
סיי קליידעל, סיי הויזען, ס׳איז קיין
אונטערשיד! —
־י צייט איז א נייע און ניי איז איהר ליד!

צו וואָלס־ן געוואָלט, ח־לאַזע ווייב,
דער מאַן זאָל אי שמירען, אי פאַרבען
זיין לייב,
פערפיהרעריש ווייזען זיך גאַלדענעם צאָהן,
ווי דו פרשט ניט לאַנג, אליין האָסט געטון?

עס וואָלט דיך געשוידערט: געוויס
וואָלט עס דיך! —
אזוי אויך אצינדערט, ווייב, שוידערסטו מיך
פערליר נישט דעם ח׳, וואָס אין דיר
איז פאַרהאַן!
דער מאַן ווערט קיין פרוי נישט, ווער
דו נישט קיין מאַן!

לאָדזער אַריסטאָקראַטען

מענדעלע פּשעדבּורזשער איז געפּאַה־רען קיין לאָדז קויפען סחורה. אז ער איז צוריקגעקומען דערצעהלט ער אין בית המדרש, אז דאָס ערגסטע אין לאָדז איז, וואָס מ׳קאַן קיינעם נישט טרעפען אין דער היים. אלע זענען אַריסטאָקראַ־טען, און ווען מ׳קומט ענמפערט מען, אז מ׳עסט מיטאַג. א פּראָסטער סוחר עסט נישט פריהער מיטאַג ווי 2 א זייגער. היינט אזא גביר ווי עטינגאָן עסט אין 5. איך בין געווען — דערצעהלט דער יוד ווייטער — ביים פּריזעס מינצבערג האָט ער געגעסען א פערטעל אויף זיבען!

— היינט, אז א פּרעזעס פון דער גמינע עסט א פירטעל זיבען, ווען עסט שוין אזא סענאַטאָר בּודזינער?

— האַלב אכט.

— און אשר קאָהן?

— אשר קאָהן עסט שטענדיג ערשט מאָרגענס!

אַגרויסע פליטה אין לאָדז
א קרבּן פון די פּרעסט.

אין קאַרע׳ס האָלעס אויף אַגראַדאָווע־גאַס, האַלט א יוד אין אַרענדע דעם „00־קאַבינעט“, פון וואָס ער מאַכט א לעבען און מאַכט חתונה טעכטער.

איצט, א דאַנק די גרויסע פרעסט, איז דער „קאַבינעט“ פערפרוירען געוואָ־רען, און דער יוד איז געבּליבּן אומגליק־ליך געוואָרען. און ווי מ׳שמועסט אין די סוחר׳ישע קרייזען, וועט ער צוליב די פרעסט מוזען געהן פליטה.

אויף דער פּרעסע־רעדוטע
ווי אזוי זשורנאַליסטען פלירטעווען

זי: וואָס לעזען זי פון מיינע אויגען?

ער: (זשורנאַליסט) א הייראַטס־אַנאָנס.

זי: ווי געפעלט איהן מיין קליידעל?

ער: ס׳איז צו שטאַרק געקירצט.

זי: און ווי געפעל איך איהן?

ער: זי זענען נישט קיין שלעכט ארטיקעל. מ׳דאַרף איהן נאָר אַביסעל קאָרעגירען.

זי: קומען זי צום בופעט.

ער: כ׳האָב נישט ביי מיר די פּאַס־פּאַרטו.

זי: ווי הייסען זי מיט ערלויבניש?

ער: דאָס איז א רעדאַקציע־געהיימניש

זי: זענען זי שוין פערהייראַט?

ער: פּמעט.

זי: ווי הייסט דער טאַנץ וואָס מ׳טאַנצט איצט?

ער: כ׳וועל פרעגען דעם לייטער פון אונזער ספּאָרט־אָפּטיילונג.

זי: פאַרוואָס, אז מיר זענען מיט א שעה צוריק געווען אויפ׳ן באַלקאָן, זע־נען זי געווען אזוי „זשיווע“, און איצט זענען זי עפּעס אזוי „זאַספּאַנע“?

ער: אויבען, אויפ׳ן באַלקאָן איז געווען א דרוק־פעהלער...

זי: (נ־כ׳ן אַראָפּנעמען זיך די מאַס־קע): נו, וואָסערע מיינונג געבען זי איצט וועגען מיר?

ער: דער טעקסט איז נאָך צו דער־לייד׳ען, נאָר דער קאָפּ הרג׳עט איהן אוועק,

אונטערגעהערט פון
האַניג־פויגעל

ליטעראַרישע נייעס

פון וואַרשאַ טיילט מען אונז מיט, אז די בני ציונ־לין האָבען בּשלאָסען זיך צו אָרגאַניזירען אלס פּראָפעסיאָנעלען פעראיין.

נישט פאַן אייראָפּאַ, נאָר פאַני אייראָפּאַ...

פון גראַף כאַלי.

פאַן אייראָפּא וועט נישט העלפען
פעלקער־ברידערשאַפט צו שאַפען,
העלפען קען נאָר מיס־אייראָפּע
שטאַרקער זענען איהרע וואַפען...

איהרע וואַפען — אויגען־בּליצען,
און דער שמייכעל דער געשייטער
שיסען מעהר ווי „צוויי און פערציג,
און זיי טרעפען אויך אלץ ווייטער..

אלע טאַנקען, פּאַנצער־שיפען
פון די פעלקער גרויסע, קליינע
זענען ווערט דאָך א שמעק טאַבאַק
קעגען איהר׳ס א ישקינו...

שטאָלצע העלדען און מאַרשאַלען
וואָלט זי לייכט געקענט פערוויגען
הינדענבורג, פון איהר אפילו
וואָלט געלאָזט זיך צו בעזיגען...

לעבען זאָל זי מיס־אייראָפּא!
זאָל זי קיינמאָל אבדיקירען.
מאַקדאָנאַלד, גאַנץ זיכער גלויב איך
וואָלט געלאָזט זיך פון איהר פיהרען...

מיס־אייראָפּא, זי נאָר איינע
מיט איהר שמייכעלע בנעימות
קען פעראייניגען ווי ברודער
פעלקער, לענדער און מדינות.

מיס אייראָפּא, האָב רחמנות,
גיכער, קום צו אונז קיין פוילען
ס׳וועט דער פּראָסט דאָן זיכ־ר פּלאַצען
ברויגעז וועט מען נישט קיין סויהלען...

משה געהט נישט.
דיאַלאָג ביי דער פילהאַר־מאָניע־קאַסע.

משה: וואָס שפּילט מען היינט?

קאַסירקע: „דער דבוק“, אָדער „צווישען צוויי וועלטען“.

משה: אז דאָס איז אזא טעאַטער, וואָס א האַלבע שעה פאַר׳ן שפּילען ווייסט מען נישט, וואָס מ׳שפּילט — געה איך נישט אין טעאַטער.

משה קדחת.

לאָדזער גליקען
דיאַלאָג אין א מאַנופאַקטור־געשעפט

סוחר: (צום שנאָרער) וואַרט צו א פאָר מינוט.

שנאָרער: איך וואַרט שוין א שעה צייט. און איהר הייסט מיך אלץ וואַר־טען, ווי לאַנג איז דער שיעור צו וואַר־טען?

סוחר: וואַרט צו נאָך א פאָר מינוט. מיין בוכהאַלטער האַלט ביי פערענדיגען דעם בילאַנס, ס׳איז גאַנץ מעגליך, אז איך וועל דאַרפען געהען מיט אייך...

אַנאַנס

אלע מיידלעך וואָס האָבען זיך צו מיר גע׳שדכנ׳ט, מאַך איך בעקאַנט אז איך האָב

אַראָפּגעלאָזט פון פּרייז

און פון היינט אָן בין איך פאַר אלע גוטבעדערפטיגע און פּשעטשענטנע מיידלעך—צוגענגליך.

מאיר׳ל דער חתן־בחור.

יאָקעוו פּאַוויש
וועגען די פּרעסט.

אין די סאַמע גרויסע פרעסט האָט זיך יאָקעוו פּאַוויש נישט געפילט, און געזאָגט דאָס, וואָס ער האָט צו זאָ־גען:

יאַך בין דאָך נישט קיין היינטיגער, יאַך געדענקט דאָך עפּעס קרירעס, נאָר אזעלכעס געדענק יאַך נישט.

און פון וואַנען, מיינט עך נעמען זיך די פרעסט? אלץ פון ענק עך אך גע־געבּרענגט די קרירעס. צאָך געמאַכט ראַדיעס מיט דרענגער אויף די דעכער, וואָס כאַפּען אויף כוואַליעס פון ים הקרח. ס׳איז ענק איינגעפאַלען א שמע קולנו. צ׳מוזט ענטדעקען דעם צפון־פּאָל, צאָך געשיקט עקספּעדיציעס צו די אייז־בערג, צאָך געשיקט אייז־ברעכער׳ס, צ׳זענך געפאָהרען אהין, געפאָהרען צוריק. נו, האָט עך טאַקע מיטגעשלעפּט א ביסעל סחורה פון די אייז־פעלדער.

אז לייבעלע דער רויטער איז געזע־סען אין סיביר האָט עך נישט געקענט אריבערטראָגען. צאָך איהם מיט געוואַלד געבּרענגט א הער. האָט ער אויך מיט־געבּראַכט א ביסעל סימבּירישע פּאַ־רויטשע.

צ׳זענך געלאָפען צו די אייז־בערג, צאָך אויפגעשטעלט דרענגער אויף די דעכער צו כאַפען כוואַליעס, טאָ לויפך איצטער צו דער גמינע נאָך א כזית קויהל. ווי צ׳בעטך ענק, אזוי וועט עך שלאָפען. צ׳זענך דאָך פיליסאָפען, ווערך געשוואָלען פון 30 גראַד.

אַבאָנירט

פון 15. פעברואַר 1929 דאָס „לאָדזער טאָגעבלאַט“.

עס בייסט...

ברענט דער פראָסט, און מענשן פרירען
מ׳קען קיין אָרט זיך נישט געפינען,
און ר׳ לייבל׳ע, אַך, ר׳ לייבל׳ען
ליגט די מקוה גאָר אין זינען.

מקוה איז א זאַך א וואוילע
ס׳איז זיין ארבייט אָפּצושאַצען,
ס׳איז געדרונגען, אז א דאַזאָר
האַלט זיך שטענדיג נאָר אין קראַצען...

קראַצען גיט פערשידען אַרטיג
ס׳גיט א קראַצעניש פערשידען,
אַך, דעם סוד פון הלכת קראַצען
ווייסען נאָר די גמינע־יודען...

קריגט מען א צעהן טויזענד דאָלאַר
איז זיין קראַצען גאָר בנעימות,
פּונקט ווי שבת נאָכ׳ן טשאָלענט
נאָך א פעטען קוגעל־צימעס...

רעדט מען אָבער וועגען קויהלען
פאַר די באַלוטער קבצנים,
דאַן איז אנדערש שוין דער קראַצען
בייסען בייסט איהם שוין, א פּנים...

דער בּלאָנדער.

השבת אבדה.

געהענדיג צום נייעם מאַרק № 6 איז א נ פערלוירען געגאַנגען

דער יושר

דער עהרליכער פינדער ווערט געבע־טען געגען בּלוינונג, דאָס צו בע־האַלטען ביי זיך, מחמת פאַר אונז האָט דס שוין פון לאַנג קיין שום ווערט נישט.

די לאָדזער
קהלה־מעהרהייט.

אַ נייער פעראיין

אין לאָדז האָט זיך ביים גרינדען א נייער פעראיין א. נ. „לעק דו מיך, וועל איך דיך לעקען“. אין דער דאָזי־גער געזעלשאַפט האָבען זיך פערשריבען א מאַסע פון די „יונגע“ „דיכטער“, אר־טיסטען, מאָלער, דאַזאַרעס און אנדערע גודניקעס.

נוצט אויס די געלעגענהייט!
פון זאָפּאָרט זוך איך א מיידעל מיט 5 קערץ קויהלען

מיט׳ן צוועק חתונה צו האָבען.

מיט אָפּערטען זיך צו ווענדען צו דעם פשיסטוינעם בחיר, ארטיסט פּאָלאַנסקי.

מעלדונג פון „חוזק“

דער רעזולטאַט פון דער „חוזק־אַנ־קעטע“ קומענדיגע וואָך.

אוי, מיין נאָז!
צרות פון די פּרעסט — י. אבערזשאַנעק.

ווי האָלט איהר מיט אייער נאָז? איהר האָט נאָך די נאָז? איך בין שוין מיט מזל פּטור געוואָרען פון מיין נאָז, ברוך שפּטרני, אראָפּ אנ׳עול פון קאָפּ.

וואָס ווייסט איהר כאָרע צרות איך האָב געהאַט איבערצושטעהן פון מיין נאָז. ווי עפּעס איז די ערשטע כפּרה געווען מיין נאָז: האָט מיין ווייב אנגעאָרדענט ביבקעס און יעדען אָוונד „זאַפּראַשעם“ „נא הערבּאַטקען“ און איך האָב געמוזט שרייען: געוואַלד געשריגען, צוליב ריינע ביבקעס וועל איך דאָך יונגערהייט די ערד קוהלען, האָט זי מיר געענטפערט: ורח, שמעק נישט אריין דיין נאָז וואו ב׳דאַרף נישט!

און פאַראַיין בין איך געווען א משלאַ־נאָק פון דער רעוויזיאָנס־קאָמיסיע, האָב איך און די בוכער געפונען עפּעס אזעל־כע רזין דרויז־פּאָזיציעס, ווי: „ניעפּאָזשע־ווראַזשאַני ווידאַטקי“, „דיספּאָזיציע־פאָנד“, „כום פּשעפּראָזניק“, האָב איך א געם געטאָן דעם פּרעזעס אין א זייט, און איהם א פרעג געטאָן צווישען פיר אויגען: פּשעפּשאַשאַם, וואָס זענען דאָס פאַרא „פּומודיסטאָוסע“ פּאָזיציעס? האָט ער מיר געענטפערט קורץ און שאַרף: זייט אזוי גוט, און שטעקט נישט אריין די נאָז וואו מ׳הייסט אייך נישט.

און יענע גוטע צייטען, ווען האָלער׳ס „בלאָפּצעס“ האָבען געמאַכט א ווזום ביי אונז, איז די ערשטע כפּרה געווען מיין נאָז. צוליב מיין נאָז האָב איך דעי־ —נישט געמאַרט זיך בעווייזען. בּין איך געזעסען מיט מיין ווייב מיט א טאַ־— ... אין „עספּלענאַדע“ און — געלייענט א „קוריער לודזקי“, — — א בּויזנער „שבת־קוריער“. — זאָל טייגען, אז איך בין א. — „משלאָנעק“. האָט מען מיך דאָך — —, אז איך בין א משלנו־ — ? מיין נאָז! מיין נאָז האָט מיך געזודראַדזשעט אויף שריט און טריט.

און צו די אלע צרות, האָב איך גע־האַט א נאָז, דאָס איז געווען א נאָז? — א שופר! לאַנג און געבויגען, און אין דער מיט א ביסעל א הויקער. א נאָז פון נאָ־זען־לאַנד. אנ׳אמת יודישע נאָז כרת ופרין.

נאָר אויף אלעם קומט א צייט, און אויף מיין נאָז איז נאָט זיי דאַנקען גע־קומען א צייט.

געווען איז עס היינטיגע וואָך, דער פּראָסט האָט זיך א לאָז געגעבען מיט אזא כעס און אומפּעט ווי אין יענע גוטע צייטען דער דאָלאַר נאָך דער עקספּאָזע פון פינאַנץ־מיניסטער. איך קום אין גאָס אריין — אוי וויי. ס׳ברוהט ווי אויף דער לעצטער באַנק אין דער שוויץ, האָב איך מיך דערמאָנט אין די פאַרשריפטען פון דאָקטאָר, אז מ׳דאַרף רייבען, האָב איך גענומען רייבען. הקיצור, איך האָב געריבען. און דער פּראָסט האָט געשני־טען. האָבען מיר ביידע, איך און דער פּראָסט אזוי לאַנג געריבען און געשני־טען ביז... ביז... איך בין אהיימגעקומען נישט מיט קיין נאָז נאָר מיט — א קוי־לען! אלע פאַרבען האָט מיין נאָז בעקו־מען: רויט, בלוי, גרין און באַפּיעלאַ־טע. און דערצו שטייף ווי פּעשקע. א גאַנצער דעפּוטאַט איז זי, מיין נאָז: — גוט בערינלער. מ׳מאַר זי נוט בערוהרען, און ווי דער דאָקטאָר זאָגט, וועל איך בקרוב א דאַנק דעם 30 גראַדיגען פּראָסט, און א דאַנק מיין רייבען, גאָר בקרוב בע־פרייט ווערען פון מיט לאַנגער, הויקער׳דיגער נאָז, וואָס האָט מיר יאָהרען־לאַנג אזויפיל צרות פערשאַפט. ענדליך, וועל איך אמאָל פּטור ווערען פון דעם מסור וואָס האָט מיך געזודראַדזשעט אין דער „עספּלענאַדע“ — ברוך שפּטרני. פּטור פון א צרה!

וואָלט נאָך די צרה נישט געווען אזוי גרויס. ווי זאָגט איהר: בעסער א מענש אָן א נאָז ווי א נאָז אָן א מענש. און אזעלכער איז טאַקע מיין שכן, מענדרעלע טמערצעווער. א קליינס און א דאַרס, קוים וואָס מ׳זעהט עם אויף דר׳ערד. נאָר א נאָז האָט ער פון א העלפאַנד. אזא שטיק נאָז, דערפאַר איז ער קיין מענש נישט — א נאָז אָן א מענש.

האָב איך עס פון דעם מענדרעלע סמערצעווער צרות. ווי קליין ער איז, אזא גרויס מזיל האָט ער. און נאָר ער פּילאָזאָפירט, נאָר ער רעדט. און רעדען רעדט ער ווי א גראַמאָפאָן, ס׳מזיל שוי־רעוועט ביי אזהם ווי א לויפעדיג וואַ־סער.

די היינטיגע וואָך, ס׳בני הבית איז נאָך געשלאָפען מיט די פוכענע דעקען פערצויגען איבער די קעפּ, מ׳קלאַפּט אין דער טיר.

ווער איז אזוי פריה? און נאָך איי־דער איך קוק מיך ארום, מיין מענדרעלע איז דאָ מיט א קאַלדרע איבער׳ן קאָפּ. זרח, זאָגט ער מיט א געבראָכענע שטי־מע: איהר דאַרפט דאָך יאָ ווייסען, ווי־פיל שטעהט ער היינט?

וואָס הייסט? רייב איך מיר אוים די אויגען. ער שטעהט פּונקט אזוי ווי נעכ־טען.

עי, איהר האָט א טעות. פון נעכטען ביז היינט האָט ער זיך דאָך געהויבען מיט שעהנע עטליכע פּונקטען.

ווער האָט עס אייך געזאָגט? ווער איך נייגעריג, וואָס איז דאָס פאַרא געשטיי־געכץ און א פּראָסטער מאַנטאַג.

געהט אַרוים און נאָס וועט איהר שוין זעהען. ס׳שטעהט בפירוש און אלע ראַגעס, איהר וועט שפּירען, אז ער האָט זיך א סך, זעהר א סך געהויבען.

וואָס האָט דאָס פּלוצלונג פּאַסירט? א ... צייט שוין, ווי ער ריהרט זיך נישט פון אָרט, און דאָ מיט א מאָל א שטייגערונג. מ׳דאַרף, פּראַלט איך מיר, גיך אַרוים און נאָס, ביי אזא האַסטע קאָן מען דאָך אָפּלעקען א ביינדעל...

יאָ, יאָ, זיפצט מענדרעלע, יאָהרען יאָהרען האָט ער זיך שוין נישט אזוי גע־הויבען ווי די נאַכט. ס׳איז אנ׳אומגליק, ארומע לייט וועלען דאָס נישט איבער־טראָגען.

איהר זענט א שוטה מענדרעלע, זאָג איך נאָר, ביי אזא ברען קאָן מען אָנמאַ־כען. וואָס דען איז גוט, אז ער שטעהט אויף איין אָרט נישט אהין נישט אהער. ס׳איז שוין באמת צייט געווען ער זאָל זיך א רוהר טון, אראָפּ אָדער ארויף!

וואָס רעדט איהר זרח? כעס׳ט זיך מענדרעלע. יודען ווערען געבּעך געשוואָ־לען פון קעלט. ס׳איז נישטאָ קיין שטיקעל קויל אויף א רפואה, און איר וועלט נאָר אָן? וואָס פרעהט אייך, אז ער הייבט זיך, איהר האַנדעלט דען מיט קויהלען?

איך פערשטעה נישט, וואָס בעלע־בעמשעט איהר מענדרעלע? „מה ענין שמיטה אצל הר סיני“ וואָס מישט איהר אוים קאַשע מיט מילך. וואָסערע שייכות האָט דאָס הייבען, וואָס ער הייבט זיך צו פרעסט מיט קויהלען. ווי קומט א פאַטש צו גוט שבת?

ווצב הייסט. וואונדערט זיך מענדרע־לע, וואָסער שייכות? ס׳האָט שוין יאָ א שייכות. און נאָר א גרויסע שייכות.

וואָס דילי׳ט א דו מיר א ספּאָדיק, ועה איך שוין פון די כלים, רעדט ווי־ראַייניגע, וואָס געה־בען? ווער האָט זיך געהויבען?

וואָס הייסט, ווער? איהר ווייסט נוט ווער, פּיענט מענדרעלע. נו, ער, דער טערמאָמעטער. נעכטען ביינאַכט איז ער געווען 20 גראַד, און אויבער נאַכט האָט ער זיך געהויבען אויף 30 גראַד, מיט גאַנצע 50 פּראָצענט אויבער איין נאַכט.

מיינע ביינער זענען חלשות צו מיינע שונא מ׳ס קעפּ! זאָלט איהר מיר ווערען. א יוד א ... צו דעם האָט איהר מיר איבערגעשרעקט און בעקומען שלאָף. איך האָב געמיינט, אז ער מיינט דעם „לאָכ“ געדויבען, געהויבען פון נ־טען, 60 פּראָצענט. געה זיי א הכה, אז

דער פּאָטוניק וועקט מיר ... גראַ־!...

פון דאָזאַלס ..., זינט דעם פריהאָר־גען ווען ... מיין שכן האָט מיך אויפגעשרעקט צוליב׳ן טערמאָמעטער, ... א־ ... נישט מעהר „וויפיל שטעהט ער אצט?“ ... ווי הויך איז ער? ... פאַלען מיט 5 שטריכעלעך“, „געשטיגען מיט דריי שטריכעלען“ אז איהר געהט אין גאַס דערמאָנט איהר זיך און יענער „בעריזערפּאַלע“ ווען מ׳האָט געלעבט פון „פּונקטען“, און מ׳האָט חתונה גע־מאַכט מיט׳עכמער פון די „לאַנגע זאַכען“. קינדער און קנים, אלט און יונג, אָרים און רייך, מ׳רעדט נישט פון מסחר, מ׳קלערט נישט וועגען פּראָצעסען. וויבער רעדען נישט וועגען דער שנײדערין און וועגען דינסטען. מיידלעך רעדען נישט וועגען פּאָוואָדזשעניע. דאָס געשפּרעך פון טאָג איז דער טערמאָמעטער. שטאָטס צו פרעגען: וואָס הערט זיך? ווי געהט עס דיר? ווי געהען די ביזנעס? וואָס מאַכט דיין ווייב? פרעגט מען היינט די ערשטע פראַגע: וויפיל גראַד איז אוצט? ס׳איז־טערעסורט נישט מעהר די מיס אייראָ־פּאַ. מ׳וויל נישט וויסען וואָס איז מיט דעם קעניג אַמאַנולאה. וואָס מאַכט עפּעס פּרימא דע ריווערא. וואָסערע גדולת האָ־בען מיר צו דערוואַרטען פון קעלאָג־פּאַקט. מ׳האָט אויך פערגעסען וועגען די „זוזנאַניעס“ פון אבראַמאָוויטש: וואָס היינט איז דער לעצטער טאָג. דאָס איז אלץ „דראַבּנאַסטקעס“, דער עיקר איז היינט: ווי גנמט מען א „משטאַ־מקע“ קויה־לען?

אַך די קויהלען, די קויהלען. ווער האָט זיך געקאָנט רילטען, אז דאָס ראַזונגע דר׳ערד־לינעריש ארטיקעל וועט מיט אמאָל ווערען אזא גרויל׳דיג הייס זיך. ווער האָט דאָס געקענט אויסרעכענען, אז דער שוואַרצער קויהלען־סוחר וועט מיט אמאָל פערנעמען דאָס אָרט פון דעם מלחמה׳דיגען בעקער נישט היינט נע־דאַכט? ווער האָט עם געקאָנט איינ־פּאַלען, אז כדי צו בעקומען א שטיקעל קויהל דאַרף מען צו ערשט ווערען א שמעלקע שב׳שמעלקעס מיט׳ן קויהלען־יוד׳ס טאָכטער? האָט דאָס גאָר דעם

שוואַרצען־קויהלען יוד גע׳חלומ׳ט, אז ער וועט איבערנאַכט ווערען דער טאָן־געבער, אז זיין קויהלען־בודקע וועט מיט א פּאַ־לוצן־וואַר געשעצט ווען. וואָלט דאָס די נעלע פּעסע, דעם קויהלען־סוחר׳ס ווייב מיט א חודש צוריק געקאָנט רעכענען, אז פּאַצעטען מיט טשאַרלסטאָן־הויזען וועלען זוכען צו איהר פּראָטעקציע, אז די סאַמע שמיטסאַנקאָווע שמיטסאַנקעס זאָל איהר מאַכען קאָמפּלימענטען און איהר צווואַרפען לופט־קושען. ווען וואָלט זי דאָס געקאָנט דערלעבען, ווען נישט — סיבּיר. אלץ די סיבּירישע פרעסט! מיט אמאָל, אויבערנאַכט זענען מיר געוואָרען סיבּיראַקעס. איהר לאַכט? אייך איז גוט צו לאַכען, אז איהר האָט געפונען חן און לאָמזעלוגקייט און די אויגען פון דער מאַדאַם נעלע פּעסע, אָבער וואָס זאָל טון אזא יוד ווי איך, וואָס האָב נישט קיין מזל צו נעלע פּעסע׳ן, און מוז שטעהן מיט׳ן זעקעל אונטער׳ן אָרים און וואַר־טען אין „אָגאָנעק“?!

אוי דער אָגאָנעק, דער אָגאָנעק. ווער איז דען היינטיגע וואָך נישט געשטאַנען אין אָגאָנעק? יודען, יודענעס, חסידים און שיקסעס, סטרוזשעס און פּאָלוטש־קער, שוסטער׳ס און דאָקטוירים. אלע זענען געשטאַנען אין אָגאָנעק און גע־ווארט. און אז מ׳וואַרט דערוואַרט מען זיך. אזוי האָבען זיך טאַקע אלע דערוואַר־ט: אוינער האָט זיך דערוואַרט אויף אַפּגעפראָרענע אויערען, א צווייטער האָט געכאַפּט א „זענק“ אויף דער נאָמען, א דריטער האָט בעקומען האַלז־שמערצען, א פערטער האָט בעקומען בּרי־ראַמאַטיזם אין דער העגד און אויפגעבלאָזענע ליפּען. און איך? איך האָב פערלוירען מיין נאָז.

ווער ס׳האָט צו טוען אויף די פרעסט. ווער ס׳לויפט נאָך איצט ארום מיט די אויערען־שוצער און מיט צע׳דמ׳טע הענט, נאָר איך. איך בין צופּרידען. איך בין ענדליך פּטור געוואָרען פון מיין לאַנגע, געבויגענער נאָז וואָס האָט מיר געזודראַדזשעט אויף שריט און טריט.

ברוך שפּטרני, פּטור געוואָרען פון מיין יודישער נאָז!...

לאדזער כראניק.

נאכט־דיזשורעז אין די אפטײקען.

הײנט דיזשורירען פאלגענדע אפטײקען: א:מאניעװיטש, פאביאנצער 50; לאבדזינסקי, פעטרוקאװער 164; מארא־לעװיטש, פושעיאזד 19; רעמביעלינסקי, אנ־דזשעיא 26; זונדעלעװיטש, פעטרי־קאװער 25; סאספערקעװיטש, זגערזשער 54; טראכאװסקא, בזשעזשינער 56.

פון פאלקס־אוניװערזיטעט בײ דער ציוניסט. ארגאניזאציע.

מארגען שבת, 5 א זײגער נאכמיטאג פאר אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (ציגעל גאס 4) דער 10־טער רעפעראט פון העברעאישען פארלע־זונגס־ציקל איבער דער געשיכטע פון דער העברעאישער פאעזיע פרעלעגענט: ר"ר י. פרענקעל.

זונטאג, ד. 17 ה. ח. קומט פאר אין דער פאלקס־אוניװערזיטעט די זעהר אינ־טערעסאנטע פארלעזונג פון רעד. י. אוי־גען אויף ד. ט.: „ציוניזם און דער ענגע־לישער ליטעראטור". דער רעפעראט װעט נעהאלטען װערען אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע 8.30 אװ.

ר'ער שטרײק אין שמאטישער שעכט־הױז דױערט

(װ) אין שײכות מיט'ן שטרײק אין שמאטישען שעכט־הױז, אינפארמירט אונז דאס פרעסע־ביורא בײם מאגיס־טראט, אז דאס שעכט־הױז געפינט זיך זײט עס איז געבױט געװארען פון 1901 אין די הענט פון פריװאטע קאנצעסיא־נערען און איז נישט קײן שמאטישע אונטערנעהמונג. מהאי טעמא קען דער מאגיסטראט נישט טראגען קײן פאר־אנטװארטליכקײט פאר'ן שטרײק.

אפקלאנגען פון דיר. אלבערט קאנ'ס ערמארדונג

אפיציעלער קאמוניקאט פון דער מאכט.

(:) נעכטען האט דער פראקוראר שמידט ארױסגעגעבען א אפיציעלען קאמוניקאט װעגען דער טראגעדיע װאס האט זיך אפגעשפילט פאר'ן פאלאץ אויף טארגאװא גאס, װאו דיר. אלבערט קאן איז דער־שאסען געװארען דורך ציעשינסקי'ן.

דער דאזיגער קאמוניקאט װארפט א העל ליכט אויפ'ן פערלויף פון דער טראגעדיע, עס װערט געבראכט די ער־קלערונג פון ציעשינסקי'ן פאר זײן טויט. ער האט דאן געזאגט: „עס דוכט זיך מיר, אז איך האב דער ערשטער געשא־סען. דערנאך האבען מיר זיך גכגעגנזיי־ט'ג געשאסען".

עס װערען אויך געבראכט ערקלערונ־גען פון די עדות, װאס האבען זיך אין קריטישען מאמענט געפונען נישט װײט פונ'ם ארט, װאו ס'האט זיך אפגעשפילט די טראגעדיע.

צו די אקטען איז אויך צוגעגעבען די ערקלערונג פון די דאקטױרים, װאס האבען דורכגעפיהרט די סעקציע פון די קערפער. בדרך כלל שטימט דער אפי־ציעלער קאמוניקאט פון דער מאכט מיט די בעלײכטונג און די אינפארמאציעס פון מארד, װאס עס האט בשעתו געגע־בען דער „לאדזער טאגעבלאט".

—0—

הײנט דער לעצטער טאג פון אפגעבען דעקלע־ראציעס אויפ'ן אומזאץ־שטײער.

(פ) הײנט פליסט אפ דער לעצטער טערמין פון אפגעבען דעקלאראציעס פון אומזאץ־שטײער אויף 1928.

די צאהלער, װאס האבען נישט אפגע־געבען אין טערמין די דעקלאראציעס פערליערען דאס רעכט אויף אפעלאציע װעגען דער אויסמעסטונג.

טעאטער און קונסט

פון יודישען טעאטער.

הײנט אװענד, שבת אװענד און זונ־טאג אװענד װערט אין יודישען טעאטער געשפילט די פרעהליכע אפערעטע מיט געזאנג און טענץ די „דרײ כלות". שבת נאכמיטאג געהט שולמית.

„ארט".

הײנט װערען געגעבען צװײ פארשטע־לונגען פונ'ם פראגראם „מאסקאראד". מארגען שבת 3 פארשטעלונגען.

„הינקעמאן" אין שטאטישען טעאטער.

הײנט געהט אין שטאטישען טעאטער די פרעמיערע פון „הינקערמאן", װאס װערט געשפילט אין װערטשינסקי'ס רע־זשי. די הױפט־ראל שפילט ארטור סאכא

פאפולארני.

הײנט װערט נישט געשפילט. מארגען געהט די פרעמיערע פון „ראמעא און יוליא" שעקספיר'ס.

קאמער־טעאטער.

הײנט, מארגען און זונטאג װערט גע־שפילט „מאיא" פון נאנטולאו. זונטאג די סעקדעמאדין פון ה' פרעװעס.

פון „מרכז עברי".

דער לעזע־זאל, װעלכער איז פערזעהן מיט דער גאנצער העברעאישער פרעסע איז אפען טעגליך פון 8.10 אװענד און שבת פון 4 נ"מ ביז 10 אװענד.

באל פון „פראצא" אפגעלעגט.

דע ר „באל־פראצי", װאס עס ארדענט אין די געזעלשאפט פאר פערשפרײטען מלאכה צװישען יודישע פרויען און װאס איז בעשטימט געװארען אויפ'ן 16. ד.ח. איז אפגעלעגט געװארען. װענען טערמין װעט געמאלדען װערען.

דער מעקסיקאנער פרע־זידענט פארטעז גיל

װי מיר האבען געמאלדען איז אויפ'ן צוג, װאו ס'איז געפאהרען דער מעק־סיקאנער פרעזידענט געמאכט געװארען אנ'אטענטאט, און אויף א װאונדערלי־כען אופן איז דער פרעזידענט ניצל געװארען פון א זיכערען טויט.

װעז איהר געהט אריבער די גאס,
קוקט מיט אפענע אויגען; איהר קענט בלײבען אנ'אײביגער קאלי־קע, אדער גאר געפינען דעם טויט
היט זיך, מעז זאל אײך נישט איבערפאהרען!

לעבענס־מיטעל און בעהײצונג פאר ארבײטסלאזע

הײנט פרײטאג הױבט מעז אן ארויסגעבען טאלאנען

(§) דער שטיצע־אמט בײם לאדזשער מאגיסטראט מאכט בעקאנט, אז װעט זיך אנהױבען די פערטײלונג פון די לעבענס־מיטעל און בעהײצונגס־טאלאנען פאר די פיזישע ארבײטסלאזע, װאס האבען זיך רעגיסטרירט אין די ראיאן־ביוראס און װעלכע — נאך דער דורכגעפיהרטער געװארען קאנטראלע — װעלען בערעכטיגט צו בעקומען די דאזי־גע שטיצע.

דאס פערטײלען די טאלאנען װעט פארקומען אין די שעה'ן פון 5 ביז 8 אװענד אין פאלגענדע ביוראס:

אויף זשעראמסקי 74 און אויף ראַ־קומשינער 12 לוים פאלגענדען סדר:

בעקומען טאלאנען די ער־בײטסלאזע װאס װאוינען אויף די גאסען װעלכע הױבען אן זיך ערע נעמען מיט די אותיות:

ABCDEF

שבת: די װאס װאוינען אויף די גאסען מיט די אנהױב־נעמען:

GHIJK

מאנטאג: די ארבײטסלאזע װאס װאוי־נען אויף די גאסען װאס הױבען זיך אן מיט:

MNO

דינסטאג: די ארבײטסלאזע װאס װאוינען אויף די גאסען, װאס הױבען זיך אן מיט:

PRS

מיטװאך: די ארבײטסלאזע װאס װאוינען אויף די גאסען װאס הױבען זיך אן מיט:

TUWZŻ

די ארבײטסלאזע װאס קומען אפגע־מען די טאלאנען מוזען האבען בײ זיך: א פערזענליכען דאקומענט און א לעגי־טימאציע פון ארבײטסלאזען־פאנד. אנ־הױבענדיג פון מאנטאג דעם 18, װעלען די פאלגענדע שטעטישע געװעלבער אנ־הױבען ארויסגעבען אויף די טאלאנען לעבענס־מיטעל:

די נעװעלבער: אויף פיעטריקאװער 292, זשגאװסקא 59. בזשעזשינער 85, ראדװאנסקא 34, זאװישא 11, זגערזשער 51, פשעגדזעלניאנא 31, אלעקסאנדע־רער גאס 28.

קױהלען װעלען ארױסגעגעבען װערען אויף די טאלאנען פון מאנטאג אן אין קױהלען־סקלאד פון מאגיסטראט אויף װעגלאװא 3.

• • •

(װ) אויף דער נעכטיגער זיצונג פון מאגיסטראט איז בעשלאסען געװארען אבהענגיג פון דער לעבענסמיטעל און בעהײצונגס־אקציע פאר די ארבײטס־לאזע, װאס בעקומען נישט קײן שטיצע. אויך ארױסצוגעבען קױהלען די ארבײטס־לאזע, װאס בעקומען יא שטיצע און האָ־בען אויסצוהאלטען פאמיליעס. עס װעט פערטײלט װערען צו 3 קערץ קױהלען פאר א פאמיליע. די פערטײלונג װעט זיך אנהױבען, װען עס װעלען אנקומען די נרעכערע קױהלען־טראנספארטען.

ספעציעלע גאלעריע פאר'ן פובליקום אויף די זיצונגען פון קהלה־ראט

(ג) אין קהלה־לאקאל װערט איצט דורכגעפיהרט א קלײנער רעמאנט. דער־בײ װערט אין דעם נײ־געדונגענעם זאל געבױט אנ'אויבערשטע גאלעריע פאר'ן פובליקום, װאס איז אנװעזענד אויף די עפענטליכע זיצונגען פון קהלה־ראט.

יודיש טעאטער אין זאל פילהארמאניע — גארוטאװיטש 20 —
אונטער דער לײטונג פון א. בעזמאן און א. קאמפאניעטע

פרײטאג ד. 15־טען, שבת ד. 16־טען, זונטאג ד. 17־טען 9 אװענט

די 3 כלות

15 נומערן געזאנג | 15 נומערן געזאנג

אין 4 אקטען פון זאלאטארעװסקי, רעזשי ל. ראבינאװיטש

3 כלות פערמאגט פיל הומאר און סאטירע
בעזיצט שײנע געזאנג און נײע טענץ
װערט געזונגען דועטן, טערצעטן, קוארטן, קופלעטן

אין 4־טען אקט װערט געזונגען דער קופלעט „װאס מײן מאמע האט געזאגט" דורך פרוי באריסאװא. — שײנע דעקאראציעס. — עלעקטרישע עפעקטען.

שבת 4 נאכמ. צו ביליגע פרײזען שולמית אין 4 אקטען פון גאלדפאדען, ראל אבשלום — ל. ראבינאװיטש, שולמית — נאדיע קארעני.

מאנטאג 9 אװענט גרויס'ע פאפולערע פארשט, פון 1 ביז 2.50
די רומענישע חתונה אין 3 אקטען פון שאר, ראל זאכאר בעליבטער ארטיסט א. קאמפאניעץ.

דינסטאג 9 אװענט צו פאפולערע פרײזען פון 1 ביז 2.50
צום ערשטען מאל די שװארצע חופה אין 5 אקטען פון גיצים. אין דעם סעזאן
האנדלונג: 1. אקט: מאבילזאציע, 2. אקט: אינטריגע צוליב ליבע, 3. אקט: צו װאס ליבע קען ברענגען, 4. אקט: דער אהײמקעהר פון מלחמה, 5. אקט: די שװארצע חופה.

מיטװאך 9 אװ. פאפולערע פרײזען פון 1 ביז 2.50 צום לעצטען מאל
חלומות פון ליבע אין 3 אקטען מיט 25 נומערן געזאנג און טענץ פון ליליען, רעזשי ל. ראבינאװיטש.

אין אלע פיעסען נעמען אנטײל לויט א. ב. פ ר ו י ע ן: בעזמאן, באריסאװא מאכאראװסקא, נערה, פאדערמאן, קארעני, קאמפאניעץ. מענער: אריעל, אײזענ־בערג, באלבירסקי, האמבורגער, מאכאראװסקי, מאטקאװ, נײהויז, פאלאנסקי, ישראל קאמפאניעץ, ראבינאװיטש, ראקאװ.

אדמיניסט.—מ. ארנװאלד. מוזיקאלישע לײט.: ל. זעלמאן.
בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון טעאטער פילהארמאניע.

אנאנס !!! קירצליך װיכטיג נײעס. אנאנס !!!

צענטראלער קלײנהענדלער־פעראײן
זאװאדזקא 5

מיר פאדערן אויף אלע אונזערע מיטגליד ער, װעלכע האבען זיך
רעגיסטרירט אויף די קױהלען־אקציע
מעלדען זיך זונטאג דעם 17 פעברואר פון 6 ביז 10 א זײגער אװענד
אבצונעמען די שטיצונג.
גלײכצײטיג מאכען מיר בעקאנט, אז זונטאג איז דער לעצטער טאג פון רעגיסטרירען זיך אויף די אויבענדערמאנטע אקציע.
די פערװאלטונג.

מעכאנישער אנשטאלט
שלאסער־מאשינען און טראנסמיסיעס
J. BUB, Łódź
Anny 2a, telefon 37-95
עמפעלט קאמפלעטע אײנריכטונגען פון טראנסמיסיעס און טראנס־מיסיע־טײלען, רעפאראציען פון אלע ארט דאמף־מאשינען. אויך אלע ארט רעפעראציעס פון מעכאנישע מאשין־טײלען —
פריװאט־װאוינונג צגיעלניאנא 31 װ. 12

גלײכװערטלעך פון גוטע יודען

נעקליבענע אנעסדאטען, גלײכװערטלעך און אײנפאלען פון די חכמי ישראל איז דער לעצטער צײט, װעלכע זענען נאך ביז הײנט אין ערגעץ נישט פערעפענטליכט געװארען.

געזאמעלט און סטיליזירט פון הרב ישעה זלאטניק (ה. י. זהבי)

(אהן רשות פון מחבר איבערדרוקען פערבאטען)

ר' יושע בער פון בריסק.

א רײכער פראסטער יוד פון בריסק האט געבראכט זײן זוהנדעל, א נישט איבעריג גוט קעפעל, צום בריסקער רב ר' יושע בער, ער זאל אוהם פערהערען און לערנען. נאכ'ן פערהערען רופט זיך אפ דער רב צום פאטער, װעלכער האט גע־האלטען זײן זוהנדעל פאר א שטיק עלוי און דערפאר אוננעדולדיג געװארט אויפ'ן רב'ס מײנונג איבער איהם:

— מײנע קינדער און אײער יונגעלם יאהרען, זאלען נישט ערגער האלטען פאר איהם.

פערשטעהט זיך, אז א צעשמאלצענער פון נחת האט זיך דער גליקליכער פא־טער געשפײרט פון רב'ס רייד. זײנע װער־טער האט ר' יושע בער נאכ'ן אװעק־געהן פון פראסטען נגיד, אויסגעטײטשט צו די פער'חידוש'טע אנװעזענדע אזוי:

— איך האב זיך געװאונשען, אז אויך מײנע קינדער זאלען קענען בעסער לער־נען פאר מיר, פונקט אזוי, װי דאס יונ־געל איז בעשטימט א גרעסערער קענער פאר זײן עם־הארצישען טאטען...

• • •

אויף א זעהר פראדוקטיװען מחבר אבער אנ'עני בדעת, װאס האט געהאל־טען כסדר אין אײן דרוקען און ארויס־געבען ספרים, האט ר' יושע בער גע־זאגט א גלײכװערטעל: והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאוד (איוב ח' ז') ד. ה. א קעפעלע האסטו א קלײנס אבער ספרים װעסטו נאך דיר איבער־לאזען א שמאר בוימעל...

• • •

א מחבר אנ'עני בדעת איז געקומען צו ר' יושע בער'ן, ער זאל אוהם געבען אנ'הסכמה אויף זײן חבור, ר' יושע בער האט אנגעהױבען זײן הסכמה מיט'ן פסוק:

„אז ירננו כל עצי יער" (תהלים צ"ו, י"ב), כי נתחבר ספר בזה, ד. ה. עס װע־לען זיך אמאל פרעהען די בוימער אין װאלד, װײל ס'איז פערפאסט געװארען אזא ספר.

דעם זין פון די װערטער האט ער אויס געטײטשט אזוי:

די װעלט זאגט נאך לויט א מדרש, אז װען משיח װעט קומען, װעט מען אלע אוננוצליכע ספרים פערברענען, נו װעלען זיך דאך דעמאלט די בוימער אין װאלד פרעהען, װאס אנשטאט זײ װעט מען ברענען אזעלכע ספרים, װי דאס ספר פון דעם מחבר...

• • •

א מחבר איז געקומען צו ר' יושע בער'ן און געבעטען פון איהם א הסכמה אויף זײנע צװײ קאמענטארען, װאס ער פערפאסט אויף משלי און איוב. אויף איוב האט ער בעקומען א הסכמה, דא־געגען אויף משלי האט איהם דער רב נישט געװאלט געבען די הסכמה.

אויף דער פראגע פון מחבר: מה נשתנה איוב ממשלי? — האט ר' יושע בער געענטפערט:

— איוב האט געהאט פיל צרות, װעט איהם נישט שאדען אויך אײער נײער פירוש... דאגעגען שלמה המלך, דער פערפאסער פון משלי, װאס ס'איז כל ימיו גוט געגאנגען, זאל ער אויך איצט פון דײן צרה נישט װיסען...

• • •

בײ פראסטע מענשען, נישט קײן בני תורה איז עס א גאנצער ענין צו דער־געהן בעת'ן ראש חודש בענשען און שבת מברכים, װען דער מולד איז, דא־געגען רבנים און לומדים פערמוגטערע סירען זיך דערמיט נאנץ װעניג. אזוי זע־נען שוין א סך גדולים געבראכט געװא־רען אין פערלעגענהײט צוליב דעם, װאס זײ האבען נישט געקענט ענטפערן אויף דער פראגע: װען איז דער מולד? און דער עולם האט זײ דערפאר געהאלטען פאר אוים גדולים.

ס'איז א פאקט, אז דער גרויסער ר' חיים װאלאזשינער איז נישט געװארען רב אין װולקאמיר נאר דערפאר, װײל ער האט נישט געקענט ענטפערן אויף דער פראגע: װען איז דער מולד?

פון ר' יושע בער'ן דערצעהלט מען, װי אזוי ער האט זיך אבער דורך קלוגע אײנפאלען צװײ מאל ארויסגעדרעהט פון אזא קלאץ־פראגע און געבליבען דער זיגער... אנ'אלטער בריסקער בעל־הבית איז צוגעקומען צום רב און בית־המדרש און געפרעגט: װען איז דער מולד? ר' יושע בער האט זיך צעבײ־זערט אויפ'ן פרעגער: א חרפה און בושה אז אזא אלטער יוד זאל נאך אלץ נישט װיסען, װען דער מולד איז!

דער פרעגער האט זיך גיך אפגעטרא־גען.

א צװײט מאל װידער האט מען די זעלבע פראגע געשטעלט ר' יושע בער'ן אין שבת מברכים בײם דאװענען, בעת זײן אויפהאלטען זיך אין א דארף זומער צײט. ר' יושע בער האט געענטפערט, אז דער דין איז, אז מען טאר נישט פסק־ענען אזא שאלה פון אויסװעניג, קוים איז דא א לוח אויפ'ן ארט. די דארפס־לײט האבען געזוכט נישטערן און זו־כען אין זײערע שטובען און האבען קײן לוח נישט געפונען. ערשט דעמאלט איז שוין ר' יושע בער זיכער געװען, אז קײ־נער װעט איהם נישט כאפען בײ קײן טעות און ער האט געזאגט, װי ס'איז איהם אײנגעפאלען.

• • •

מען האט געפרעגט ר' יושע בער'ן: פארװאס על פי רוב אין די גרויסע שטעט איז דא נאר אײן רב און א גדול בתורה, און דוקא אין די קלײנע שטעט־לעך בעגעגענט מען זיך נישט מיט אײ־נעם נאר מען מוז האבען צװײ, אדער גאר דרײ רבנים?

דער רב האט געענטפערט: אזוי פירט זיך שוין אין לעבען. א נגיד קויפט זיך אײן גוטע קוה פאר זײן געברויך און האט דערפון מילך גענוג. דאגעגען דער ארימאן קויפט זיך צװײ קאזעס און האט פון זײ בײדע צרות...

• • •

אין בריסקער הקדש איז געשטארבען א ארימאן א הײזער־געהער, האט מען געפונען בײ איהם אײנגענעהט אין זײנע בגדים א גרויסע סומע געלד, האט זיך דערפאר געקאכט אין שטאט און די גבירים האבען פערמאכט זײערע טירען פאר די ארימע לײט מיט'ן תירוץ, אז אלע שנארערס זענען אנגעשטאפט מיט געלד.

האט זיך דערויף ר' יושע בער אנגע־רופען און זײנער א דרשה: זעהט נאר װי אונגליקליך דער ארימאן איז. אז אזוי פיל ארימע לײט פערשטעלען זיך בסדר אין בריסק פאר... נגידים איז שא־שטיל! װען אבער אײן נגיד האט זיך פער־שטעלט פאר אנ'ארימאן, קאכט זיך שוין דערפאר די גאנצע שטאט. אז — הימעל עפען זיך!...

—0—

זיך געפונען

אריגינעלער ראמאן פון דער נייער יודישער תקופה

פון י. ל. ליפשיץ

(פארזעצונג).

שווארצקאפ האט גיך גענומען טראכטן, דענקען און איבערדענקען, אבער בשום אופן האט זיך איהם נישט געלענט אויפ'ן שכל, אז דאס זאל זיין בזמת טראצקי. עס קען דאך נישט זיין, אז טראצקי זאל קומען נישט פערשטעלט און ס'זאל נישט אויפרודערען דאס גאנצע לאנד!

נאר וואס איז דא צו טראכטען! מען מוז געהן און זעהן. ער האט פערשטעקט זיינע פיסטאלעטען און איז אוועק צים אנגעצייגטען פלאץ.

ער האט ווירקליך געטראפען טראצקי'ן מיט עפעס זעהר א שעהנעם אלטען מאן.

— חבר שווארצקאפ! — האט טראצקי אויסגעשטרעקט די האנט.

— מיין גאט! — האט בעטקע געטראכט. — ס'איז ער מיט די ביינער: זיין פנים, זיין שטימע, זיינע קליידער און זיינע אומרוהיגע בעוועגונגען. ער האט זיך נישט געענדערט.

— איהר זייט איבעראשט, חבר שווארצקאפ! איהר האט זיך בשום אופן נישט געקענט פירשטעלען, אז איך זאל דא זיין!

— געוויס נישט! — האט שווארצקאפ געענטפערט, ארייַנקוקענדיג טראצקי'ן גלייך אין די אויגען.

יא, חבר שווארצקאפ. איך האב איצט געמוזט אליין מאכען די רייזע. איך וויל אלעס זעהן מיט מיינע אייגענע אויגען. איך בין געווען אין כינא, מאראקא, מצרים און איצט בין איך דא. זייענדיג אין אנקעל סעמ'ס מדינה, האט מיר ניגלאס איבערגעגעבען, אז ער האט אייך אהער געשיקט. איך האב געמאכט די נסיעה'לע אין געהיים. איך פאהר איינער אליין מיט מיין איבערגעגעבענעם אלטען דאקטאר, וועלכער היט און וואכט איבער מיין געזונט.

שווארצקאפ איז געשטאנען ווי א צוטומעלטער. ער האט נישט געגלויבט, אין וואס זיינע אויערען הערען און זיינע אויגען זעהען. אבער, ווי געזאגט, די הויפט-ריכטערין בעטקע פערלירט נישט דעם קאפ. און שווארצקאפ האט איינגעלאדען טראצקי'ן מיט'ן דאקטאר צו יהודה'ן אין ווילע.

— אבער חבר שווארצקאפ, — האט טראצקי בעמערקט: — איך טאר זיך נישט בעווייזען מיט מיין אמת'ן פנים צו נישט פערטרויטע חברים.

— האט דען דער גרויסער טראצקי אנ'אמת'ען אריגינעלען פנים? — האט שווארצקאפ בעמערקט.

— וואס בעדייטען אייערע ווערטער? — האט טראצקי, ווי זיין שטייגער איז, גענומען רעדען שטרענג און אומרוהיג.

— גאנץ איינפאך! דער גרויסער טראצקי ווייזט זיך צו זיינע „רויטע ארמעען" מיט א פנים פון אנ'איש מלחמה, אדער, בעסער געזאגט, ווי אנ'„אל נקמות", און צו ליטעראטען מיט א פעדער אונטער'ן אויער, צווישען געלערנטע — ווי א פראפעסאר און צו דער גרויסער מאסע — ווי א נביא, וועלכער מוכר'ט און טרייסט!

— נו, זאגט אליין, — האט שווארצקאפ געענדיגט. — האט טראצקי אנ'אריגינעלען געשטאלט?

— און ווי קוק איך איצט אויס? האט טראצקי געלאכט.

— איצט? איצט — האט שווארצקאפ געלאסען געענטפערט. — איצט קוקט איהר אויס אין א גאנץ אנדער געשטאלט, אין א געשטאלט פון א גרויסען געניאלען דעטעקטיוו, וועלכער זוכט און פארשט די פערבארגענע ווינקעלעך פון די יעניגע, מיט וועלכע איהר קימט נאר אין בעריהרונג.

טראצקי איז געווארען אביסעל אומרוהיג. ער האט געפיהלט, אז ער האט דא צו טון מיט אנ'איבערנאטירליכען מענשען, און ער וועט דא מוזען אנווענדען זיין גאנצע קונסט. איבערהויפט האט ער געמוזט אויף גיך אויסגעפינען, וועלכער שווארצקאפ דאס איז. אויב דאס איז דער זעלבער, פון וועמען לו האט דערצעהלט, איז דאך דאס נישט קיין אנדערע, ווי די פערשוואונדענע בערטע, אדער ס'איז דער אמת'ער שווארצקאפ האקענקרייצלער, וועלכער מיינט מאקע באמת צו געבען שליגען רויטע פעפערלעך די פערזאמעלטע ביי דעם ערעפענונג פון דעם אוניווערזיטעט, און דאס מוז ער פערהיטען אונטער אלע אומשטענדען, ווען ס'זאל איהם קאסטען אפילו זיין לעבען.

נאך א לענגערן ישוב-הדעת מיט זיך אליין האט טראצקי געזאגט:

— חבר שווארצקאפ! אויב איהר זייט פערטרויט אין אייער יהודה'ן מיט זיינע מענשען פונקט ווי אין זיך אליין, דאן געה איך איצט מיט אייך אט ווי איך שטעה און געה.

יהודה איז מיין בעסטער פערטרויטער מאן, אט פונקט ווי איך אליין.

— אויב אזוי, קומט! נאר זעהט אז זייטיגע מענשען זאלען זיך דארטען נישט געפינען, כל זמן מיר וועלען פערברענגען ביי אייער יהודה'ן, און זאגט אן אייערע נארישע געהיים אגענטען, אז זיי זאלען ווערען שטום פאר דער צייט און זיך נישט בעווייזען פאר מיינע אויגען.

ווען זיי זענען אריין אין הויז, איז די פרוי בלומענטאל געווארען א פערביטערטע. זי האט אנגעווענדעט איהר גאנצע ענערגיע אום נישט אויסצושרייען: לעאן, ברודער!"

שווארצקאפ האט שטיל און סודות'דיג פארגעשטעלט דעם גרויסען גאסט, וועלכער האט זעהר ווארים געדריקט די האנט פון פרוי בלומענטהאל, וועלכע איז דאן די איינציגע געווען אין הויז.

דער גרויסער יוריסט-דעטעקטיוו לאעב איז געווארען אויסער זיך. ער האט גארנישט געוואוסט וואו ער איז אויף דער וועלט. ס'איז דאך דיזעלבע בלונע, טאל, וועגען וועלכער לו האט איהם דערצעהלט. פונקט די זעלבע סימנים. הייגט ווי איז דאס מעגליך? ס'קען דאך נישט זיין, אז „איין פערזאן זאל ווערען צוויי" אין איין צייט? ס'מוז דא זיין, א גרויסע געהיימניס. ער איז אבער געווען זיכער, אז ער האט געפונען א שפור פון בערטע'ן, מיט א ממה נפשך: ענטווערער שווארצקאפ אדער בלומענטהאל — איינע פון זיי מוז זיין בערטע.

עס איז ארייַנגעקומען יהודה, וועלכער איז געווארען א פערציטערטער. ער האט זיך אבער געשטארקט און זיך פריינטליך געשלום-עליכם'ט מיט'ן גרויסען גאסט.

זיי האבען גערעדט וועגען די לעצטע געשעהענישען, מכח די גרויסע אומרוהען אין כינא, וועגען דער מלחמה אין מאראקא און בכלל מכח דעם מזרח. טראצקי האט עטליכע מאל איבערגעפרעגט אויב זיי זענען ווירקליך גרייט צו מאכען וועלכע-נישט-איז שמזרונגען ביי דער ערעפענונג פון אוניווערזיטעט? ער האט אבער געקריגען האלב-זייטיגע ענטפערס, וואס ער האט פון זיי בשום אופן נישט געקענט פערשטעהן, אויב זיי זענען פארבערייט אדער נישט. ער האט אבער געוואלט האבען א קלארע דייטליכע תשובה, און ער האט געפיהלט, אז די מענשען זענען פון זיין חדר, נאך מיט מעהר שארפקייט.

צום סוף האט ער גענומען בענוצען שטרענגקייט:

— חברים! — האט ער זיך גענומען טרייסלען, — פערגעסט נישט, אז איהר רעדט מיט מיר! איך מוז וויסען דעם גאנצען אמת! ענטוועדער-אדער, ענטוועדער איהר זייט צוגעגרייט אדער נישט, קיין האלבע וועג איז ביי מיר נישט!

יהודה האט געענטפערט:

— לויט די לעצטע פיזסירוניען און ידיעות פון דער סאוויעטען-מאכט, עקזיסטירט שוין דארטען נישט מעהר דעם פערשטארבענעם ניקאלאי'ס מאטא: „ענט ווערער אדער", אדער „יעוב הדין את ההר". ביי איהם איז נישט געווען קיין מיטעל-וועג. אבער איהר, גרויסער. טראצקי, האט פיל זאכען נאכגעגעבען, אדער בעסער געזאגט געפשרה'ט. איהר האט אפילו נאכגעגעבען פריוואט קאפיטאל, און ווי אונזערע פריינט אין אמעריקא שרייבען אונז, האט איהר געגעבען א גרויסע קאנצעסיע צו אמעריקאנער קאפיטאליסטען, טא פארוואס ווילט איהר דא דוקא זיין שטרענג?

(דאס ווייטערע קומט).

זון כארגען! די מאדערן-זירטע עפאפע פון האמער'ן אין 10 אקטען א. נ.
דאס פריוואטע לעבען פון דער שענער העלענא
אין די הויפט-ראלען:
Marja Corda i Richardo Cortez
הערליכע מוזיק - אילוסטראציע אונטער דער לייטונג פון ה' ט. רידער.

היינט צום לעצטען מאל!
פאטעטישע סימפאניע
וואונדערבארער פילם-ראמאן.
LUNA

ערשיטערנדע דראמא אויס דעם ווירקליכען לעבען פון קייזער פראנץ-יאזעף.
„דער לעצטער מאנארך"
לעצטע 3 טעג!!
Pola Negri אלס רחל וועט אויפטרעטען די וועלט-בעריהמטע
„די ליבעס פון אנ'ארטיסטקע"
אנאנס: „רחל".
Grand-Kino

היינט און וויטערדיגע טעג! דאס פרעכטיגסטע מייסטערווערק פון 1928/29 היינט און וויטערדיגע טעג!
אין די הויפט-ראלע דער ליבלינג פון דער וועלט TOM MIX
„דער פערפאנצערטער דיליזשאנס"
צוגאוו פון די כאנצוכען 4 נאכט, שבת און זונטאג 12 א זייגער. אויפ'ן ערשטען סעאנס אלע פלעצער צו 50 גראשען.
CZARY

ODEON
דער ליבלינג פון פובליקום Marja Pandler אין סאלאן-דראמא א.ט.
„דער ווייסער שפיאן"
מיט'ן פארטנער Walter Rilla
אויסערן פראגראם: א פארס

WODEWIL
Harry PEEL אין סענסאציאנעלען סאלאן-דראמא — א.ט.
דאס קעניגליכע צירונג
קעניג פון סענסאציע Harry Peel אין די דאפעלטע ראלע. — אויסערן פראגראם: א פארס

CORSO
צום ערשטן מאל אין לאדז! פרעכטיגע סענסאציע
מיט'ן קעניג פון די אמעריק. קאמיקער'ס Motty BANKS
„אויפ'ן פיערדיגן סמאק"
אויסערן פראגראם: א פארסע

Anna May Vong
היינט און ווייטערע טעג!
די גענואלע כינעזעריז
„שמוציג געלד"
אין דער ראל פון דער טענצערין „Soig" אינ'ם בילד א. נ.
LON CHANEY
דער געהעכסטער פראגראם
„אידיאט"
אין דער הויפט ראלע
MIMOZA

פריוואטע טאנץ שולע
פון די נייסטע טענץ
דיפל. לעהרער י. וויינטרויב
נעמט אן איינשרייבונגען אויף איינצעלנע לעקציעס ווי אויך אין קאמפלעטען יעדען טאג פון 10 פריה ביז 10 אוו.
44 קילינסקיעגו 44
2-טער הויף פארטער
די לעקציעס קומען פאר אונטער דער פערזענליכער לייטונג פון י. וויינטרויב
בעמ. אסיסטענט — רוטינירטער טענצער זשאן-קינג.

Dr. Wołkowyski
צעגיעלניאנא 25
טעלעפאן 26-87
ספעציאל-ארצט פאר הויט-, ווענערישע קראנקהייטען און מענער-שוואכע. אלע-ארט אנאליזען בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.
נעמט אן פון 8—10, 12—2 און 4—8 אוונט.
בעזונדער ווארטע-זאל פאר פרויען.

Dr. Z. Rakowski
ספעציאליסט פאר אויערן, נאז, האלז, לונגען-קראנקהייט
קאנסטאנטינער 9. טעלעפאן 27-81
שפרעכשטונדען 12—2 און פון 5—7 נעמט אויך אן
אין לעטשניצע זגערזשער 17 פון 2 ביז 3 נאכמ;

אכטונג, זאקען-פאבריקאנטען!
כ'נעם אן אויסצוארבייטען רענדער צו קינדער-שקארפעטען אויף 14-16 מאשינען מיט רינגעל-שטרייף-אפאראטען צו ביליגע פרייזען, ווי אויך א זיים-מאשין אריגינעל קעלערם ביליג צו פערקויפען ביי מיכאלאוויטש, ווסכאדניא 50. 770

א יונגערמאן
וואס האט געענדיגט בוכהאלטעריע מיט א יעריגע פראקטיק זוכט א פאסענדען פאסטען. צו ערפאהרען אין אדמינ. פון „ל. ט." אונטער "I"

Z powodu wyjazdu **dwa pokoje z kuchnią** odstąpię z meblami. Wszelkie wygody, słoneczne, front, balkon. Oferty dod „dwa pokoje z meblami" do administracji niniejszego pisma.

Sklep
z obszernym lokalem nadający się na każdy interes, do sprzedania. Wiadom. Sienkiewicza 13 w sklepie. 754

לאזשי פאר א יונגערמאן
אדער פאר א פריילין ביי א אינטעליגענטע פאמיליע. בזשעזשינסקא 13 וו. 35. 764

Pokój
z niekrępującym wejściem z całodziennym utrzymaniem wynajmę jednemu lub owom panom Południowa 4, lewa oficyna mieszk. 13

קלישעס
צוס דרוקען און צייכנונגען
די איינציגע יודישע קלישע-פאבריק
„GALWANO"
TEL. 57-68. PIOTRKOWSKA 101

ניי-מאשינען

דאמסקע, קניהייבער, אקרענטקאווע (זיג - זאג), קירזשנער „סוקצעס" — שטענדיג אויף לאגער
SINGER i LACHMAN,
ŁÓDŹ, Aleksandryjska 2.

אויף די ווינטער-צייט
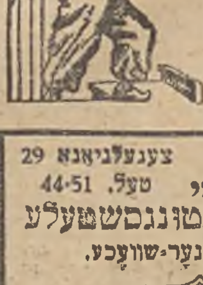
עמפפעהל איך די בעקאנטע דורך איהר פאר'-מלחמה'דיגער גוטסקייט קאנסטאנטינאפאלער—
כאלווע
ראכאט-לאקום און „בוזא". זאווי אנד. זיסיגקייטען
Z. ANGIELEWICZ, Narutowicza 8

ביי דער לעטשניצע „SANITAS" צעגעלניאנא 29 טעל. 44-51
איז געעפענט געווארען א ווענערישע בעראטונגסשטעלע פאר ווענערישע, הויט-קראנקהייטען און מענער-שוואכע.
בעראטונג 3 זל.

לעטשניצע „SANITAS" צעגעלניאנא 29 טעל. 44-51.
אלע ארט ספעציאליטעטען אין דענטיסטיק, קווארץ-לאמפ. רענטגען. עלעקטריציטעט און אלע ארט אנאליזען, ליכט היילשטראהלען-קאבינעט
בעראטונג 4 זל.

לאמפען
עלעקטרישע אין א גרויסען אויסוואהל און אנגענומע אויסארבייטונג פון בראנז פון די נייעסטע מאדעלען עמפעהלט
A. REJDER
56 וואכארניא 56 טעל. 67-64.
לעקוועמע בעדינגונגען. קאנקורענץ פרייזען.
בעמ. רעפאראטור און איבערארבייטונג פון פערשידענע לאמפען.

מעבעל

═ דעם גרעסטען ═ מעבעל
און עלעגאנטעסטען אויסוואהל פון
שלאף-צימער, עס-צימער קינדער-צימער א.אז.וו.
קאמפלעטע איינריכטונגען, ווי אויך איינצעלנע שטיק-מעבעל
אמביליגסטען און אויף בעסטע בעדינגונגען.

עקספעדירט די גרעסטע און רעעלסטע מעבעל-פאבריק אין לאדז
MARKOWICZ i NASIELSKI
פאבריק: PIOTRKOWSKA 6, Południowa 10 טעל. 49-71

CAPITOL

זאוואדזקא 16 רוג זאכאדניא

היינט גרויסע פרעמיערע!
די העלדען פון דעם בעריהמטען פילם „די אונטערערדישע מענשן"
Ewelina Brent i George Bancroft
אין דעם מעכטיגען דראמא
„איין אפענע קארטע"
אונברחמנות'דיגע דורשט פון א מאנסביל צו א פרוי
דער נאהענטסטער פראגראם: Dolores del Rio
ראמאנא
דער זאל איז גוט בעהייצט.

KINO
SPOŁDZIELNI
Sienkiewicza 40.

אנהויב אין בעוועהנליכע טעג 3.30 נאכמיטאג. שבת, זונטאג און יום-טוב 2 נאכמיטאג. לעצטער סעאנס 9.30 אוועגד. אויפ'ן ערשטען סעאנס זענען די פרייזן פערקלענערט.

היינט פרעמיערע!
און וויטערדיגע טעג
די פרעכטיגע דראמע
די שקלאפין פון דעמאז
Paweł Wegener, Iwan Petrowicz, Alice Terry
דער נאהענטסטער פראגראם: „מיט'ן רויך פון פייער"

ZACHĘTA
26 זגערזשער 26
ארקעסטער צוגעפאסט צום בילד אונטער דער לייטונג פון ד. שימקיעוויטש.

היינט פרעמיערע!
און וייטערע טעג
„דער זיבעטער הימעל"
Janet Gaynor, Charles Farrell
דער נאהענטסטער פראגראם: PAT i PATACHON

NA BŁEDNICĘ, NERWY, CERĘ, APETYT
HEMATOGEN-LEK
NIE PSUJE ZĘBÓW

א נייער ווינטער־
דאמען-קאראקול-מאנטעל
ביליג זאפארט צו פערקויפען האטעל מאיאי
טראוגוטא 6 צימער 207 דער פארטיער ווייזט אן.

אל תתהלל ביום מחר
כי לא תדע מה ילד יום
לייג נישט אפ אויף מארגען
נאר אז דו דארפסט ערלעדיגען מאנדירע זאכען זאלסטו גלייך קומען צו לויפען איי קייניג
17 פיעטריקאווער 17
52 זאכאדניא 52
וואו ס'ווערט ערלעדיגט און געווינסענהאפט געשריבען לויט'ן אויסטאר אלערליי ביוזם, קלאיזילעס, זאכענפערשטעניעס אויף אלע שטעט אין פוילען, אפעלאציעס, ציווילע און קרימינעלע אפאזיציעס, אדוואלאניעס, רעקורסען וועגען דירה אין אירזשאנד־ראזיעמשטי, ווען פנקסי אין קאמיסאריאט־רושא:דו און אלע פאליציי־בעצירקען, אקטען אינטערציזיעס, אקטען דא־ראווי נעס, קארנע ספראוועס, ווי אויך איבער־זעצונגען אין אלע שפראכען. ספעציאליסט פון שותפות־אקטען. מיט אכטונג
י. מאנעלא רעכט־קאנסולענט

לאזשי פאר 2 אינטעליגענטע יונגעלייט איז פערהאן ביי ט. ד. זאוואדזקא 17

א טיכטיגע פערקויפערין
אין דער שיך־בראנזשע ווערט פון זאפארט געזוכט. ס. טעשניעווסקי גלובנא 69

עלטסטער פעלדשער
מ. ראזענצווייג
29 וואכאדניא 29
טעל. 79-48.

מעבעל שפיגלען אין שיינערע
T. Reder, Łódź
Konstantynowska 11 róg Zachodniej
[illegible]
שנעל און ביליג!
17 .ה 20 [illegible]

Miejski Kinematograf Oświatowy
Wodny Rynek, Tel. 13-26.

Od wtorku, 11. do 18. lutego 1929 r.
Dla dorosłych:
Poeta-żebrak
(Ballada o wisielcu)
Dramat w 9 akt. W rolach głównych:
John Barrymore, Conrad Veidt.
Dla młodzieży:
Robinzon w Dżungli
Dramat w 10-ciu aktach, wg. powieści I. R. Wyssa p. t. „Szwajcarski Robinzon (Serja I)
Następny program:
„ANIOŁ ULICY"

פארעטער גיטעראל נאר די פאטענטירטע

פעלד=בעטען
רעקלאמירט פון דער פאבריקס-מארקע
Palma-Patent
טעט חערבע מיר גא־טאנטירען אויף 3 יאהרן [illegible]
ניסעל=בעטען, ניקעל - קינדער - בעטען מיש=בעטען, אמעריקאנקעס, קינדער=וועגעלעך, קינדער=בענקעלעך אויף רעד-
לער ווי אויך מעבער [illegible]
מאטראצען [illegible]
האזעמעס און מאפטשאנעס
[illegible] 17 זל., פאלאטע פעטלער 14 זל.
הורט. [illegible] רעפעראטורען. רעטעל.
לאדז, פולנאצנא 24, טעל. 13-85

PISTOLET
Straszak № 6 niemieckiej roboty, naboje metalowe, kal. 6 mm. Huk ogromny, obrona od złodzieji, mieszkań, letnisk, furmanek, rowerów, samochodów, odstrasza od ogrodów owoc. wrony i złodziei etc. Wysyłamy bez pozwolenia. Cena z przesyłką zł. 12.— Setka naboi 5 zł, futerał 2.50 zł., oliwa 1.—zł.
Reparacja broni. Zamiana, Komis.
Wyciąć i zachować!
Składnica broni, amunicji i przyborów sportowych
T. FALKOWSKI
WARSZAWA, ulica Widok № 22 naprzeciw Dworca Głównego.

וויכטיג פאר דאמען!
מאכע איך די עלעגאנטסטע דאמען-היטע נאך דער לעצטער פאריזער מאדע און די עלטעסטע היטע איבער־ארבייטע איך אויף גענצליך ניי. געדענקט די אדרעס:
פאר נאר 2.50 זל.
23 זאוואדזקא 23
אין הויף. 2-טען איינגאנג, לינקס פארטער.
„TOLA"

רעפארמאציע פילען
מיט דער מארקע ניימעליכער בעקאנט פון יאהר 20־
רעגולירען דעם מאגען, יצען פון רעומאטיזם, לייבזרש לידען, געגען דיקקייט, אקטורעטיזם, דאכטען בלוט אין קאפ, שטילען די יסורים פון הערמאראאידען, רייניגט דאס בלוט און בייניגונגען צו אבסטרוקציע—רייניגענס דורכרייניגונגס-מיטעל.
צוגעברויכען 1 אדער 2 פילען א נאכט.
פרייז פון א שאכטעל 1.35. אויסארבייטונג פון דער אפטייק
Karezewski i Toszyński, Warszawa
Trębacka 4
צוזאגלבען אין די אפטייקען און סקלאדען מיט'ן „גייסטליכען" (zakonnik)

25% מיט
האבען מיר רעדוצירט די פרייזן אויף
גומענע פלאטען
צום רעפארירען קאלאשען און שניעגאוועס
Pierwsza Polska Fabryka Wyrobów Gumowych
„GLOBUS"
לאדז, פיעטריקאווער 220. טעל. 796 און 32-60

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאקטוירים ספעציאליסטען
זאוואדזקא 1.
נאר פאר ווענערישע הויט=קראנקהייטען און מענער=שוועכע אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער קאנסיליומס מיט ספעציאליסטען פון אוראלאגישע און נערווען-קראנקהייטען.
קווארץ לאמפ=עלעקטרישער הייל=קאבינעט=קאסמעטיק
טעגליך פון 8 א. זייגער ביז 9 אוונט
זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמיטאג
בעזונדער ווארטע צימער פאר פרויען
ויזיט 3 זלאטעס

לאמפען
פיר שפייזע=צימער סאלאן=קאבינעט שלאף=צימער
קויפט זיך אמבעסטען און פאבריקס־לאגער ביי
Sz. P. Szmalewicz
פאלודניאווא 8,
טעל. 64-39
מארען צוגענומען רעפעראטורען אומארבייטונגען, אקסידירן.

אויפמערקזאם לאדזער סוחרים!
היות ווי מיין זוהן משה פנחס טושינסקי איז לעצטענס גייסטיג קראנק געווארען און שטעלט אויס וועקסלען מיט מיין אונטערשריפט, זשירירט פרעמדע וועקסלען, שרייבט אונטער פרעמדע אונטערשריפטען, ווארען איך דערמיט אלע סוחרים נישט צינעמען קיין שום וועקסעל און נישט אויסצוקויפען קיין ווירעקען אויף וועלכע עס וועט זיך געפינען מיין אונטערשריפט אהן א פריהערדיגער פערשטענדיגונג מיט מיר אין געגענפאל וועל איך נישט זיין פעראנטווארטליך פאר די וייטערדיגע פאלגען.
שלמה טושינסקי
לאדז, מלינארסקא 13.
691

ראדיא-הערער!
שפארזאמקייט מאכט מענשען רייך.
גיט נישט אויס קיין געלד אויף אוננויטיגע לוקסוסען.
איהר וועט זיך איבערצייגען, אז געקויפטע ביי אונז ראדיא-איבערנעמערס 8 לאמפיגע פאר 150 זל. פאר 4 לאמפיגע 200 זל. זענען די בעסטע
ראדיא-ספלענדיד
פיעטריקאווער 61 (אין הויף), טעל. 59-02.
אינהאבער ה. גילדרינג.

רעטשניצט
פון דאקטוירים-ספעציאליסטען
און צאהן-ערצטליכער קאבינעט
17 זגערזשער 17, טעל. 16-83.

ד"ר ראמאווסקי	נזיז-, האלז, אויערן-קר.	פון 10-1 3—2 7—6
ד"ר יוסטמאן	נערווען-קראנקהייטען	פון 2—12
ד"ר רושאנער	הויט און גע־שלעכטס-קר.	11—10 און 1-2 נ.מ.
ד"ר ראזענצווייג	קינדער-קראנקהייטען	1—10 5—11
ד"ר פאפיערני	פרויען- און געבורטס-הילף	1—12½ 6—5
ד"ר גאלדשטיין-פאלאר	אויגען-קראנקהייטען	2—1 8—7
ד"ר קאנטאר	כירורגישע קראנקהייטען	2—1 5—4
ד"ר ווינבערג	פינערע, ספעצ. מאגען, לונגען	1—11 7—6
ד"ר סמופעל	רענטגען	10—12 4—6
צאהן-ארצט א. גראדזענסקי צאהן-ארצט נ. ראזעס	צאהן- און מויל-קראנק.	9—3 9—3

קינסטליכע העמארויאנט-בעשטראהלונג. פאזעי-שטעלע
פס דער רעטשניצט איז געעפנט געווארען
א רענטגען-אינסטיטוט
[illegible] - לאמפ, דיאטערמיע און עלעקטרא-פיזישער קאבינעט.
גיזונטען אין דער שטאט. עפען אויך זונטאג.
אלע ארט מעדיצינישע אנאליזען. — קורסען פאר שטאמלער־
אימפונגען געגען שמארלאכיע.
ערצטליך-קאסמעטיש-קאבינעט.
פראפ. מ. מארקוס נעמט אן פון 5-7 אוונט.

אבאנאמענטס-פרייזן: [illegible] ניצן—20 פראנק, אין אנדערע לענדער—1,25 דאלאר.
אנאנסען-פרייזן: [illegible] 100% [illegible] 50% [illegible]